

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCÉSZETTUDOMÁNYI KAR
Pszichológia Doktori Iskola
Fejlődés- és Klinikai Pszichológia Doktori Program

**A házastársi kapcsolat, a párkapcsolati elégedettség narratív
pszichológiai tartalomelemzéssel és pszichometriai eszközökkel történő
vizsgálata, tekintettel a családi életciklusokra**

Doktori (PhD) értekezés

Kovács Réka Rozália

Témavezetők:

Prof. Dr. Bagdy Emőke

Prof. Dr. Péley Bernadette

Pécs, 2012

Nem jó az embernek egyedül lenni; szerzék neki segítőtársat, hozzá illőt.
(1. Mózes 2:18)

„És a Házasság, Mester?

És ő így válaszolt:

Együtt születetek, és együtt is maradtok mindörökre.

Együtt lesztek akkor is, amikor a halál fehér szárnyai szétszórják napjaitokat.

Bizony mondom, együtt lesztek, még az Isten csöndes emlékezetében is.

De együttlétetekben legyenek távolságok.

És a mennyek szellői táncoljanak kettőtök között.

Szeressétek egymást, de a szeretetből ne legyen kötelék:

Legyen az inkább hullámozó tenger lelketek partjai között.”

(Kahlil Gibran: A próféta)

Nagy próbatétele az emberiségnek a szerelem.

*De a házasság még nehezebb próbatétel,
hiszen az a legérvényesebb próbája a szerelemnek is.*

*Pedig a regényeket ott már be szokás fejezni,
amikor két fiatal találkozott, s egy ágba fonta az életét.*

(Fekete Gyula: A fiatalasszony)

Köszönetnyilvánítás

A disszertáció elkészüléséig hosszú út vezetett, melynek során többen segítettek a munkámat, támogattak bizalmukkal, bátorításukkal.

Köszönetet mondok a Pszichológia Doktori Iskola vezetőjének, Prof. Dr. László Jánosnak, hogy lehetővé tette a doktori tanulmányaim Pécsen való folytatását, valamint Prof. Dr. Péley Bernadette egyetemi tanárnak, a Fejlődés- és Klinikai Pszichológia Doktori Program vezetőjének, hogy odaadással, folyamatos segítségnyújtással vállalta a doktori témám „belső” irányítását, és felkeltette érdeklődésem a narratív pszichológiai tartalomelemzés iránt.

Köszönettel tartozom Prof. Dr. Bagdy Emőke témavezetőmnek, aki az első perctől kezdve szeretetteljesen kísérte, szakértő tanácsaival segítette a doktori tanulmányaimat, mindvégig bizalommal volt irántam.

Az adatok statisztikai feldolgozásában nyújtott segítségével Dr. Bernáth Lászlónak mondok köszönetet, továbbá köszönöm Gyuricza Gergelynek és Raţ Krisztinának az útmutatásait. A szövegek automatizált elemzéséért Csertő Istvánt, Fodor Évát és Vajda Anitát illeti köszönet. Dr. Ehmann Beának a tartalomelemzésről, az Atlas.ti program használatáról szóló lelkesítő beszélgetéseket köszönöm.

Velősy Anitának a kedvességéért és a gördülékeny ügyintézésért vagyok hálás.

Hálás szívvel vagyok barátnőm, kolléganőm, Tatai Csilla iránt, aki elolvasta a készülő szövegeimet. Továbbá, köszönöm Bartus Ágnes Rozália, Fülöp Tímea, Lázár Annamária, Simon Kinga Katalin és Tatai Orsolya segítségét. Dr. Geréb Ágnesnek barátságáért, szeretetéért vagyok hálás.

Tisztelettel mondok köszönetet a felmérésben résztvevő kisgyermekes és nyugdíjas házaspároknak, és mindazoknak az ismerősöknek, akik segítettek rátalálni a házaspárokra. Hálás vagyok a terápiába járó klienseimnek, a velük való munka során szerzett tapasztalataim több szempontból formálták a disszertáció témáját.

A doktori értekezés témaválasztása a pár- és családterápiás képzésben gyökerezik, ezúton mondok köszönetet képzőimnek, szupervizoraimnak: Dr. Komlósi Piroskának, Dr. Barát Katalinnak és Antal M. Ildikónak.

Köszönettel tartozom a munkahelyem, a marosvásárhelyi Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem vezetőségének, a kollégáknak, hogy segítették a Pécsre való utazásomat.

Végül szeretteimnek mondok köszönetet: férjemnek, Kovács Szabolcsnak, akivel a házastársi kapcsolat megannyi vonatkozását átélhetem. Köszönöm a kicsi gyermekeinknek, Tamásnak, Péternek és Benedeknek a szeretetét. Köszönöm édesanyámnak, anyósomnak, apósomnak, a Losonci és a Dósa családoknak, hogy szükség esetén vigyáztak a gyermekekre. Elhunyt édesapámnak az értelmiségi munka és a segítségnyújtás szeretetét köszönöm. Leginkább a Jóistennek vagyok hálás, Akihez gyakran fohászkodom erőért, kitartásért, egészségért.

TARTALOMJEGYZÉK

Köszönetnyilvánítás.....	3
A. BEVEZETŐ	13
A.1. Problémafelvetés, a disszertáció struktúrája.....	13
A.2. Kulcsszavak.....	15
B. ELMÉLETI ALAPOK.....	16
I. Társas támogatás és életminőség.....	16
II. A házasság.....	18
II.1. Házasság-definíciók	18
II.2. Házasság/válás statisztikai adatok.....	18
III. A házastársi kapcsolat.....	21
III.1. Társválasztás	21
III.1.1. Hasonlóság-hipotézisek	22
III.1.2. Komplementaritás-hipotézisek	22
III.2. A házastársi kapcsolat fejlődésének szakaszai.....	23
III.3. Házastársi konfliktusforrások és kezelésük	25
III.3.1. Kollúzió-koevolúció	27
III.3.2. Házasságterápia, konzultáció.....	27
IV. A házasság stabilitása és minősége	30
V. A házastársi kapcsolattal való elégedettség.....	31
V.1. Nemi különbségek.....	33
V.2. Életkor és családi életciklus	34
V.3. A személyiség érettsége	35
V.4. Az énkép, társkép szerepe	37
V.5. Kötődés és elégedettség	38
V.6. Érzelmek és elégedettség	39
V.7. Gyermekkori traumák és elégedettség	41
V.7.1. Pszichés problémák.....	41
V.7.2. A szülők válása	42
V.8. A házasságkötés előtti élettársi kapcsolat	42
V.9. Hit, vallásgyakorlás és elégedettség.....	42

VI. A család fejlődése	44
VI.1. A család mint kapcsolatok rendszere	44
VI.2. Az életciklus szemlélet	45
VI.3. Családi életciklus modellek	45
VI.3.1. Hill–Rodgers életciklus modell	47
VI.4. Transzgenerációs hatások	50
VI.4.1. Anyakép–apakép–társkép	51
VI.4.2. Anyakép–apakép–istenkép.....	51
VII. Narratív pszichológiai tartalomelemzés	53
VII.1. A szelf-referencia nyelvi markerei és pszichológiai jelentése.....	54
VII.2. A mi-referencia nyelvi markerei és pszichológiai jelentése	56
VII.3. Az érzelem modul nyelvi markerei és pszichológiai jelentése.....	57
VII.4. Az értékelő modul nyelvi markerei és pszichológiai jelentése.....	57
C. A VIZSGÁLATOK BEMUTATÁSA	58
I. VIZSGÁLAT	
Eltérő családi életciklushoz tartozó házastársak kapcsolati elégedettségének narratív eszközökkel történő vizsgálata	58
I.1. Célkitűzés.....	58
I.2. Kérdésselvetések és hipotézisek	59
I.3. Vizsgálati személyek	61
I.3.1. Mintavételi eljárások	61
I.3.2. Szelekciós kritériumok	61
I.3.3. Szociodemográfiai mutatók	62
I.4. Alkalmazott módszerek, eszközök.....	63
I.4.1. Interjú.....	63
I.4.2. Kapcsolati Elégedettség Skála (Hendrick, RAS).....	64
I.4.3. Szociodemográfiai és egyéb kérdések	64
I.5. A vizsgálati eljárás, tapasztalatok	64
I.6. Az eredmények feldolgozásának menete és módszerei.....	65
I.6.1. Narratív kategorikus tartalomelemzés (NarrCat).....	65
I.6.2. Az adatok statisztikai feldolgozása.....	67
I.7. Eredmények.....	67
I.7.A. Kapcsolati Elégedettség Skála (Hendrick, RAS).....	67
I.7.A.1. Házastársak szerinti elégedettség	67

I.7.A.2. Férfiak és nők elégedettsége életciklusok (generációk) szerint.....	68
I.7.B. Házaseletről szóló narratívumok tematika szerinti vizsgálata nemek, generációk és tartalmi kategóriák mentén.....	69
I.7.B.1. Házaselet-epizódok szelf-referencia, nem és életkor szerint	69
I.7.B.2. Házaselet-epizódok mi-referencia, nem és életkor szerint.....	70
I.7.B.3. Házaselet-epizódok pozitív érzelmek, nem és életkor szerint	71
I.7.B.4. Házaselet-epizódok negatív érzelmek, nem és életkor szerint.....	71
I.7.B.5. Házaselet-epizódok pozitív értékelés, nem és életkor szerint.....	75
I.7.B.6. Házaselet-epizódok negatív értékelés, nem és életkor szerint	76
I.7.C. Fiatal és idős házastársak narratív kompenzációs/szimmetrikus mintázatai	77
I.7.C.1. A megismerkedés történetek narratív mintázatai.....	77
I.7.C.2. A pozitív csúcsmények elbeszéléseinek narratív mintázatai	77
I.7.C.3. A megoldott problémák elbeszéléseinek narratív mintázatai	78
I.7.C.4. A megoldatlan problémák elbeszéléseinek narratív mintázatai	79
I.7.C.5. Narratív mintázatok a teljes szövegtörzs szintjén	79
I.8. Az eredmények összegzése és megbeszélése.....	81
I.8.1. A házaselet-interjú négy epizódjának (megismerkedés, pozitív csúcsmények, megoldott problémák, megoldatlan problémák) tematika szerinti vizsgálata nemek, generációk és narratív pszichológiai tartomelemzési kategóriák mentén.....	81
I.8.2. Fiatal és idős házastársak hasonló elégedettsége mögött rejlő narratív kompenzációs és/vagy szimmetrikus mintázatok	87
I.8.3. A hipotézisek értékelése	89

II. VIZSGÁLAT

**A házastársi kapcsolattal való elégedettség néhány hatótényezőjének és az
énkép–társkép–anyakép–apakép–istenkép különböző konstellációinak vizsgálata ... 91**

II.1. Célkitűzés	91
II.2. Hipotézisek.....	91
II.3. Vizsgálati személyek.....	93
II.4. Eszközök.....	95
II.4.1. A kapcsolattal való elégedettség mérése	95
II.4.2. Az énkép és a társkép mérése	95
II.4.3. Az istenkép, az anyakép és az apakép mérése.....	96

II.5. Eljárás	97
II.6. Eredmények	98
II.6.A. A párkapcsolati elégedettség néhány hatótényezőjének vizsgálata.....	98
II.6.A.1. Elemzés: Párkapcsolati elégedettség a nemi hovatartozás és a házassévek függvényében.....	98
II.6.A.2. Elemzés: A párkapcsolati elégedettség faktorai nemek szerint.....	99
II.6.A.3. Elemzés: Énkép és istenkép hatása a párkapcsolati elégedettségre.....	101
II.6.A.4. Elemzés: Társkép és élettársi viszony hatása az elégedettségre.....	101
II.6.B. Hasonlóság-vizsgálatok	102
II.6.B.1. Elemzés: Rövid és hosszú ideje házasok énképe és társképe	102
II.6.B.2. Elemzés: Istenkép–énkép–társkép	102
II.6.B.3. Elemzés: Társkép–anyakép–apakép	103
II.6.B.4. Elemzés: Anyakép–apakép–istenkép.....	103
II.7. A hipotézisek elemzése és megbeszélés	104
D. ÖSSZEGZÉS.....	107
E. TOVÁBBI VIZSGÁLATI LEHETŐSÉGEK	113
F. NÉHÁNY SZEMÉLYES REFLEXIÓ	115
G. IRODALOMJEGYZÉK.....	117

H. MELLÉKLETEK

I. VIZSGÁLAT – MELLÉKLETEK	135
I. A. Személyes beszélgetés struktúrája.....	135
I.A.1. Az interjú négy epizódja	135
I.A.2. Kapcsolati Elégedettség Skála (Hendrick, RAS).....	135
I.A.3. Szociodemográfiai és egyéb kérdések	136
I. B. Narratív eredmények.....	138
I.B.1. Melléklet: Epizódok <u>szelf-referencia</u> szerinti hasonlítása.....	138
I.B.2. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás <u>szelf-referencia</u> szerint	139
I.B.3. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása <u>szelf-referencia</u> szerint	139
I.B.4. Melléklet: Epizódok <u>mi-referencia</u> szerinti hasonlítása.....	140
I.B.5. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás <u>mi-referencia</u> szerint	141
I.B.6. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása <u>mi-referencia</u> szerint.....	141
I.B.7. Melléklet: Epizódok <u>pozitív érzelmek</u> szerinti hasonlítása.....	142
I.B.8. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás <u>pozitív érzelmek</u> szerint	143
I.B.9. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása <u>pozitív érzelmek</u> szerint	143
I.B.10. Melléklet: Epizódok <u>negatív érzelmek</u> szerinti hasonlítása	144
I.B.11. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás <u>negatív érzelmek</u> szerint	145
I.B.12. Melléklet: Epizódok <u>pozitív értékelés</u> szerinti hasonlítása	145
I.B.13. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás <u>pozitív értékelés</u> szerint.....	146
I.B.14. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása <u>pozitív értékelés</u> szerint.....	146
I.B.15. Melléklet: Epizódok <u>negatív értékelés</u> szerinti hasonlítása	147
I.B.16. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás <u>negatív értékelés</u> szerint.....	148
I.B.17. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása <u>negatív értékelés</u> szerint	148
I.B.18. Melléklet: A <u>megismerkedés történetek</u> narratív mintázatai	149
I.B.18.1. Melléklet: Fiatal házások mintázatai	149
I.B.18.2. Melléklet: Idős házások mintázatai.....	150
I.B.19. Melléklet: A <u>pozitív csúcsmintázatok</u> narratív mintázatai	151
I.B.19.1. Melléklet: Fiatal házások mintázatai	151
I.B.19.2. Melléklet: Idős házások mintázatai.....	152

I.B.20. Melléklet: A <u>megoldott problémák</u> narratív mintázatai	153
I.B.20.1. Melléklet: Fiatal házások mintázatai	153
I.B.20.2. Melléklet: Idős házások mintázatai.....	154
I.B.21. Melléklet: A <u>megoldatlan problémák</u> narratív mintázatai	155
I.B.21.1. Melléklet: Fiatal házások mintázatai	155
I.B.21.2. Melléklet: Idős házások mintázatai.....	156
I.B.22. Melléklet: Mintázatok a <u>teljes szövegtörzs</u> szintjén.....	157
I.B.22.1. Melléklet: Fiatal házások mintázatai	157
I.B.22.2. Melléklet: Idős házások mintázatai.....	158

II. VIZSGÁLAT – MELLÉKLETEK..... 159

II.A. Kérdőívesomag 159

II.A.1. Melléklet: Általános adatok.....	159
II.A.2. Melléklet: A párkapcsolattal való elégedettség mérése.....	160
II.A.3. Melléklet: Pervin és Lilly: Az énkép mérése szemantikus differenciállal .	162
II.A.4. Melléklet: Pervin és Lilly: Az énkép mérése szemantikus differenciállal c. kérdőív alkalmazása a <u>társkép</u> mérésére	163
II.A.5. Melléklet: Benson, P.– Spilka, B.: A Szerető és Kontrolláló Isten Skála ..	163
II.A.6. Melléklet: Benson, P.– Spilka, B.: A Szerető és Kontrolláló Isten Skála az <u>anyakép</u> mérésére.....	164
II.A.7. Melléklet: Benson, P.– Spilka, B.: A Szerető és Kontrolláló Isten Skála az <u>apakép</u> mérésére.....	164

II. B. Hasonlóság-vizsgálatok..... 166

II.B.1. Melléklet: Hosszú ideje (20–50 éve) házások énképe és társképe	166
II.B.2. Melléklet: Rövid ideje (másfél hónap–9 év) házások énképe és társképe .	167
II.B.3. Melléklet: Istenkép–énkép–társkép.....	168
II.B.4. Melléklet: Féjrkép–apakép (nők)	169
II.B.5. Melléklet: Feleségkép–anyakép (férfiak)	170
II.B.6. Melléklet: Istenkép–anyakép–apakép (nők).....	171
II.B.7. Melléklet: Istenkép–anyakép–apakép (férfiak)	172

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Házasságkötések és válások Romániában a 2004–2009-es időszakban.....	19
2. ábra: Házasságkötések és válások Magyarországon a 2004–2011-es időszakban.....	20
3. ábra: A párkapcsolat fejlődési szakaszai	24
4. ábra: A házasság stabilitására és minőségére ható tényezők	31
5. ábra: Az eriksoni és a családi életciklus szakaszainak összefüggései	46
6. ábra: Fiatal és idős házaspárok átlagéletkor szerint.....	62
7. ábra: Fiatal és idős házaspárok lakhely szerint.....	63
8. ábra: A férjek és feleségek kapcsolati elégedettségének generációs eltérései.....	68
9. ábra: Epizódok szelf-referencia szerint.....	70
10. ábra: Az epizódok mi-referencia szerint.....	70
11. ábra: Epizódok a pozitív érzelmek szerint.....	71
12. ábra: A fiatal férjek és feleségek (bal ábra), valamint az idős férjek és feleségek (jobb ábra) epizódjaiban megjelenő negatív érzelmek	72
13. ábra: A feleségek és a férjek negatív érzelmek szerinti generációs különbségei	74
14. ábra: Idős és fiatal vizsgálati személyek pozitív értékelés szerint.....	75
15. ábra: Epizódok közötti eltérés negatív értékelés szerint.....	76
16. ábra: Fiatal és idős házastársak tartalmi kategóriáinak mintázatai a pozitív csúcsmélynyek története mentén	78
17. ábra: Fiatal és idős házastársak tartalmi kategóriáinak mintázatai a megoldott problémák története mentén	79
18. ábra: Fiatal és idős házastársak teljes szövegtörzsön azonosított narratív mintázatai.....	80
19. ábra: A vizsgált személyek házasságok szerint	94
20. ábra: Férfiak és nők kapcsolati elégedettsége házasságtartam szerint.....	99
21. ábra: A párkapcsolati elégedettséget mérő faktorok átlagai nemek szerint.....	100

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A családterápia és a családkonzultáció hasonlóságai, különbségei.....	28
2. táblázat: Házastársak elégedettségét/elégedetlenségét meghatározó tényezők.....	33
3. táblázat: A szelf-referencia nyelvi markerei.....	55
4. táblázat: A mi-referencia nyelvi markerei.....	56
5. táblázat: A vizsgált narratív változók alapstatisztika adatai csoportok, epizódok és teljes szövegtest szerint.....	66
6. táblázat: A vizsgált személyek családi életciklusok szerint.....	94
7. táblázat: Az énképet mérő faktorok normatív és a saját kutatásban megjelenő értékei.....	96
8. táblázat: A párkapcsolati elégedettséget alkotó faktorok szignifikáns különbségei..	100

A. BEVEZETŐ

Napjainkban gyakran nem az a kérdés miként lehet egy párkapcsolatot szebbé, jobbá varázsolni, hanem, hogy miként lehetne megmenteni a széthullástól. A statisztikák arra utalnak, hogy a házasság vonzereje csökken. Tényként állapíthatjuk meg, hogy a házasságok átalakulóban vannak, változtak a feltételek, az egyéni és páros elvárások és szükségletek, a kapcsolati elégedettségre ható tényezők.

Számomra a férfi–nő viszonyára való odafigyelés, néhány időtálló következtetés levonásának megkísérlése, rendkívül izgalmas foglalatosság. Izgalmas, hogy mitől elégedett egy nő, és mitől egy férfi? És ugyanattól mások miért nem azok? Mit hoz a pár a származási családból, ami segíti a boldogulásukat, és mi az, ami akadályozza? Mitől tud a kapcsolat egy viszonylagos egyensúlyt fenntartani, anélkül, hogy bárki is belebetegedne, feláldozna, takargatna? És a sok válasz, negatív példa ellenére mitől tud egyre kevesebb házasság ugyan, de élhetően, szabadon, egymást és a kapcsolatot építve, tisztelve, megbecsülve működni? És hogy hat a gyerekre a szülők kapcsolata? Képes lesz ő kiegyensúlyozott házasságra, vagy a mostani tendencia tovább nő, miszerint a házasságában való megmaradásához szükséges egy harmadik, ami lehet estig tartó munka, alkohol, hobbi, barátok, vagy éppen egy parakapcsolat, bármi, ami feltölti, és elviselhetőbbé teszi a házasságát. És miért nem a házasságon belül keresik, ha kell, harcolják ki sokan a boldogságukat? Jogos a kérdés: mit tehet a szakember, ugyancsak harmadikként? Folytathatnám a kérdéseket, válasz sokkal kevesebb van, ami gyakran egyéni életre, kapcsolatra vonatkoztatva tekinthető csupán érvényesnek.

A.1. Problémafelvetés, a disszertáció struktúrája

A disszertációban a házastársi kapcsolat többirányú megközelítésére vállalkozunk, a kapcsolati elégedettséget meghatározó tényezőket a családi életciklusok sajátos feladatainak, terheinek figyelembevételével vizsgáljuk.

Az **elméleti alapvetés** a disszertáció gerincét képező kutatások alapfogalmaihoz, kérdésfeltevéséhez kapcsolódik. Elsőként a társas támogatás életminőségre gyakorolt hatását taglaljuk, majd házasság-definíciókat és házasságkötés/válás statisztikai adatokat ismertetünk. A házastársi kapcsolatról szóló fejezetben a hasonlóságon, illetve a komplementaritáson alapuló társválasztásról írunk, kitérünk a házastársi kapcsolat fejlődésének szakaszaira, a házastársi konfliktusforrásokra, a kollúzió-koevolúció elméletre, majd a házasságterápia, tanácsadás lehetőségeire. A házasság stabilitása és minősége fogalmak közötti különbségtétellel indítjuk a házastársi kapcsolattal való elégedettség néhány hatótényezőjének ismertetését: a nemi különbségeket, az életkor és a családi életciklus szerepét, majd a személyiség, az énkép és társkép, a kötődés, az érzelmek, a gyermekkori traumák (pszichés problémák, szülők válása), házasságkötés előtti élettársi kapcsolat és végül a hit, a vallásgyakorlás szerepét részletezzük. A család fejlődése című fejezet életciklus-szemléletet képvisel, családi életciklus modelleket mutatunk be (kiemelten a Hill–Rodgers modellt), majd a szülőkép társképre és istenképre gyakorolt hatásáról, transzgenerációs folyamatokról írunk. A hetedik fejezet a narratív pszichológiai tartalomelemzést vezeti be, ismerteti a kutatásban vizsgált szelf- és mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek, pozitív/negatív értékelés tartalmi kategóriáknak megfelelő nyelvi markereket és pszichológiai jelentésüket.

A dolgozatban két, házasságban élő személyekkel végzett vizsgálatot ismertetünk.

Az **első vizsgálat** módszere a narratív pszichológiai tartalomelemzés, kiegészítve kérdőíves eljárással. A kutatás alapját 80 házasságban élő személlyel készített interjú képezi. Az eredmények feldolgozása három egységben történik:

1. Az interjú négy, tematika szerint eltérő epizódját (megismerkedés, pozitív csúcstémák, megoldott problémák, megoldatlan problémák) hasonlítjuk össze szelf-referencia, mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek és pozitív/negatív értékelés tartalmi kategóriák szerint.

2. Az idősebb generáció férj és feleség tagjai szignifikánsan elégedettebbek a kapcsolatukkal a fiatal házastársakhoz képest. Célunk az elégedettségi eltérés megragadása a szelf- és mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek, pozitív/negatív értékelés nyelvi markereinek szintjén.

3. Mindkét életciklust (generációt) képviselő csoport esetében hasonló a házastársak kapcsolati elégedettsége (a fiatal házastársak elégedettsége megfelelő, az

idős házastársak magas elégedettséget mutatnak). Célunk megvizsgálni, hogy a hasonló elégedettséget a házastársak mintázatainak komplementaritása, avagy hasonlósága (szimmetriája) biztosítja.

A **második vizsgálat** eredményeinek elemzése két egységre osztható, az **első rész** a párkapcsolati elégedettségre ható számtalan tényező közül górcső alá veszi a nemi különbségeket, az elégedettség házasságtartam szerinti változását, a házasságkötés előtti élettársi viszony erejét, elemzi a kétpólusú énkép, társkép, istenkép szerepét. A **második rész** a házastársi kapcsolat vizsgálatát más szemszögből közelíti: feltételezi az énkép és társkép hasonlóságát a házasságtartam függvényében, feltételezi, hogy a párválasztás nem a véletlen műve: a társképünk összefüggést mutat az ellentétes nemű szülő képével. Feltételezi, hogy az anya-, illetve apaképünk a kezdeti tapasztalatok, kötődési mintázatok hatására alakítja az istenképünket, és feltételezi, hogy az önmagát és a társát értékelő, megbecsülő személynek szeretőbb, elfogadóbb az istenképe.

Mindkét kutatás esetében az eredmények értékelése külön fejezetben történik, majd a dolgozat végén összegezzük a jelentősebb eredményeket, írunk a két kutatás során felmért, de a disszertáció keretei között fel nem dolgozott további vizsgálati lehetőségekről. A **személyes reflexiókról** szóló fejezet a narratív kutatás alapját képező 80, fiatal és idős házaspárokkal végzett interjú tapasztalatairól, szubjektív megéléséről szól.

A.2. Kulcsszavak

Házasság, házastársak, házasságtartam, családi életciklus, generációk, párkapcsolati elégedettség, narratív pszichológiai tartalomelemzés, szelf-referencia, mi-referencia, érzelmek, értékelés, énkép, társkép, anyakép, apakép, istenkép

B. ELMÉLETI ALAPOK

I. Társas támogatás és életminőség

„Az elkötelezett odatartozás, a szeretet, az egymásra figyelő segítőkészség, a felelősségvállalás, az örülni tudás, a boldogító párkapcsolatok és szeretetkötelékek lélekápoló erői, a hála, a megköszönni tudás és a megbocsátás megannyi erő, amelyek által megújulhat az életérzésünk, javulhat az egészségünk.”

Bagdy–Gutman (2010)

A legáltalánosabb definíció szerint a *társas támogatás* fogalma a szignifikáns (jelentős) mások által biztosított pszichoszociális erőforrások meglétét vagy hiányát jelzi (Kaplan és mtsai, 1977, id. Csabai–Molnár, 1999). Ez egy többdimenziós jelenség, melynek összetevői a következők:

- Pozitív érzelmek kifejezése a társak részéről
- A személy nézeteivel, magyarázataival, érzéseivel való egyetértés vagy azok elfogadása
- A gondolatok és érzések kifejezésére való biztatás
- Anyagi segítség
- A személy biztosítása arról, hogy egy kölcsönösen elfogadó és támogató rendszer tagja.

A fejlett társadalmakban megnőtt a lelki betegségek, az önkárosító magatartásformákból származó betegségek aránya (WHO, 2012), ami arra enged következtetni, hogy sokkal bonyolultabb, ugyanakkor meghatározóbb lett a család, a párkapcsolat szerepe, ugyanis, megfelelő társas támogatottság hiányában megnő az egyéni kudarcok esélye (Skrabski és mtsai, 2004).

Számos vizsgálat bizonyította, hogy a társas támogatás jelentős egészségügyi és lelki védő tényező (Kopp–Skrabski, 2003; Myers, 1999). Butterfield és Lewis (2002) kutatásába 109 házaspárt bevonva igazolta, hogy a házastársak egymás befolyására képesek változtatni az egészség állapotukkal összefüggő magatartásukon. Myers (2004)

az emberek boldogságát, jóllétét kutatva, elsőként szintén a szoros, támogató kapcsolatokat említi, a „*valakihez való tartozás*” igényét, és azt találta, hogy az elkötelezett házasságban vagy meghitt baráti kapcsolatokban élők boldogabbnak ítélik meg önmagukat. Durkeim (2003) szerint a családos emberek kevésbé hajlamosak az öngyilkosságra, mint a magányosan élők. Waite és munkatársai (2009) pozitív korrelációt találtak a pszichológiai jóllét és a boldog, stabil házasság között, azonban figyelemre méltó az eredményük, miszerint elváltaknál nem mutatkozott alacsonyabb érték a pszichológiai jóllét tekintetében a házasokhoz képest. Ez az eredmény arra utal, hogy sokan egy rossz, terhet jelentő házasságból kimenekülve, pár nélkül, de minőségibb életet élnek. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Népeségtudományi Kutatóintézetének 2001-ben megkezdett, „*Életünk fordulópontjai*” címet viselő kérdőíves felmérése longitudinális adatokkal szintén alátámasztja a társas támogatás, a megfelelő családi környezetben élés fontosságát.

A társas támogatás nagy mértékben a házastársi kapcsolatban, a családban valósul meg, melynek támogató funkciói Caplan szerint (1976, id. Komlósi, 1997) a következők:

1. A világra vonatkozó információk összegyűjtője és terjesztője
2. Visszajelző-útmutató rendszer
3. A világról kialakuló kép, az életfilozófia forrása
4. A problémák megoldásában eligazít és közbenjár
5. Gyakorlati és konkrét segítség forrása
6. A pihenés és regenerálódás színtere
7. Referencia- és kontrollcsoportként hat
8. Az identitás forrása
9. Az érzelmi teherbírás fokozza

Hegyiné Ferch (2003) gondolata szintén a társas támogatás védő hatását támasztja alá, miszerint a lelki egészségünket, egyensúlyunkat a társas támogatás és a magas önbecsülés optimális kombinációja adja. Bagdy (2010) a boldog párkapcsolatot, valamint az embertársunk iránt érzett hálát hangsúlyozza, ami pozitívan befolyásolhatja közérzetünket, és gyógyítóan hat szervezetünkre.

II. A házasság

II.1. Házasság-definíciók

A házasság definiálásának számos változata létezik, melyek különböző tudományok, kultúrák, vallások, világnézetek által meghatározottak, valamint a művészetek számtalan megközelítése is ismert. A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint (1982, 530.o.) a házasság *„férfinak és nőnek jogilag elismert és szabályozott életközössége.”*

Párterápiával, családterápiával foglalkozó szakemberek a házastársi kapcsolat pszichológiai aspektusait emelik ki, középpontban a rendszerszemlélet áll, mely szerint a *pár (és család) alkotó egyedei feletti rendszer* (Bagdy és mtsai, 2006). Buda (2002) megfogalmazásában a házastársi kapcsolatot személyes közelség, a kölcsönös választáson alapuló eredet, szexuális és érzelmi intimitás jellemzi. A *kapcsolat* szó pedig összekötöttségre, kötődésre, összetartozásra utal. Bagdy (2002a) szerint a házastársi kapcsolat önkéntesen létrehozott és fenntartott (esetleg megújított) intim kötelék, a párkapcsolati dinamika sokrétűségére hívja fel a figyelmet, ugyanis erő- és viszonyhatások függvényében alakul az a folyamat, ami a kapcsolat milyenségét tükrözi (Bagdy és mtsai, 2006). Székely (2003) egy férfi és egy nő érzelmekkel telített szövetségére helyezi a hangsúlyt, mely kapcsolat két folyamat mentén állandóan alakul: közös identitás („*mi-tudat*” kifejezése) és a személyiség egyediségének, önállóságának érvényre jutása.

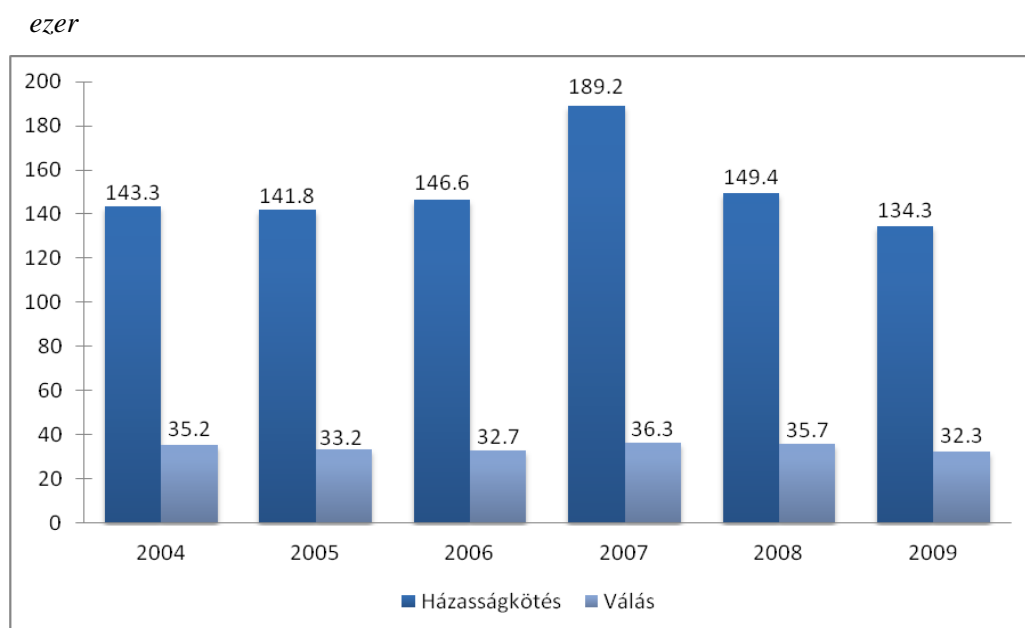
Rogers (2003) a kétszemélyes kapcsolatokban (férj-feleség, szülő-gyerek, kliens-terapeuta) megtapasztalható feltétlen elfogadást, értő figyelmet, személyességet, gyógyulási lehetőséget emeli ki, valamint egyértelművé teszi, hogy a diádikus kapcsolatokban szerzett tapasztalatok határozzák meg a fejlődés irányát.

II.2. Házasság/válás statisztikai adatok

A romániai *Nemzeti Statisztikai Hivatal* honlapján (insse.ro) népességre vonatkozó összesített adatok a 2009-es évig érhetőek el, az 1. ábra a 2004–2009-es időszak házasságkötéseinek és válásainak alakulását mutatja be. Elmondhatjuk, hogy a házasságkötés/válás arány kedvezőbb, mint Magyarországon. Látható, hogy a 2009-es

évben a legalacsonyabb a házasságkötések és a válások száma is, azonban figyelemre méltó a 2007-es házasságstatisztika, ami több mint 42 000-s házasságkötés-emelkedést mutat az előző évhez viszonyítva. A válások száma is emelkedett ebben az évben, de közel sem a házasságkötésekkel arányosan. Ez a jelenség, sajnos, nem belső meggyőződéssel indokolható. Románia 2007. január 1-től az Európai Unió teljes jogú tagjává vált, és ugyanettől az időponttól lépett érvénybe a 2006/396-os számú jogszabály, mellyel a kormány támogatni kívánta a fiatal házasokat, és egyben serkenteni a házasodási kedvet. A törvény értelmében az először házasodókat 200 eurós „állami nászajándék” illeti meg.

Az utóbbi három év összesített statisztikai adatai még nem érhetőek el, azonban 2010-től bejósolható az országos válási statisztika drasztikus emelkedése, ami annak tulajdonítható, hogy a Hivatalos Közlöny 2010/714-es számában megjelent 202-es számú törvény peren kívüli, gyorsított, egyszerűsített válást engedélyez mindazon házasfeleknek, akiknek nincs vérszerinti vagy örökbefogadott kiskorú gyermekük, és mindketten kifejezik válási szándékukat. Az eljárás költségeire vonatkozóan nincs egységesen megszabott díjazás, így egyes anyakönyvi hivatalok illetékei meglehetősen jutányosak. A jogszabály következtében minden valószínűség szerint megugrik a válási statisztika, főként, ha beszámítjuk az all-inclusive romániai válásokat kínáló utazási irodák külföldi klientszobrását.

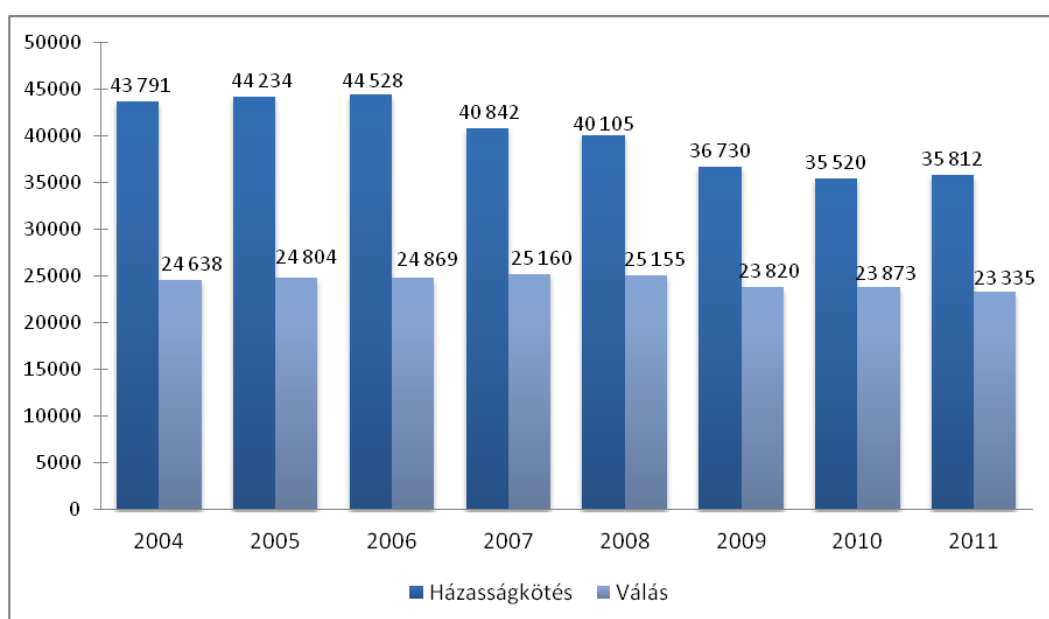

Forrás: romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal (2012), www.insse.ro

1. ábra: Házasságkötések és válások Romániában a 2004–2009-es időszakban

Az erdélyi megyékben a házasságkötések száma alacsonyabb az országos átlagnál (Fejes, 1999).

A 2. ábra Magyarország házasságkötés/válás összesített adatait tartalmazza a 2004–2011-es időintervallumra vonatkozóan, melyet a *Központi Statisztikai Hivatal* (KSH) tett közzé. 2006-tól a házasságkötések csökkenése, míg 2007–2008-ban a válások növekvő száma, majd 2009-től a házasságkötésekkel együtt a válások enyhe csökkenése is megfigyelhető. 2011-ben 35 812 házasságkötést és 23 335 válást jegyeztek.

Forrás: magyarországi Központi Statisztikai Hivatal (2012),
www.ksh.hu/nepesseg_nepmozgalom

2. ábra: Házasságkötések és válások Magyarországon a 2004–2011-es időszakban

A bemutatott adatok alapján, Magyarország európai viszonylatban a “középmezőnyben” helyezkedik el, például Belgiumban magasabb a válási arány, ahol a házasságok háromnegyede végződik válással. 2012-es amerikai adatok szerint az először házasulók 50%-a, a másodszer házasulók 67%-a és a harmadszor házasulók 74%-a döntött a válás mellett (forrás: divorcerate.org). 1996-ban a házasságkötés/válás arány 52% volt (Fowers et al., 1996).

Összességében elmondható, hogy 2004-től Magyarországon jelentősen csökkent a házassági kedv, valamint egyre növekszik az 1000 házasságkötésre jutó válások

száma, ami minden évben több mint fele. Romániában, a 2009-es adatok alapján szintén a házasságkötések számának 15 100-al való csökkenéséről (3400 válással is kevesebb volt 2008-hoz viszonyítva), de egyelőre kisebb házasságkötés/válás különbségről számolhatunk be.

III. A házastársi kapcsolat

Az emberek 90–95%-a legalább egyszer megházasodik élete folyamán, ami azt támasztja alá, hogy a házasság szükségeszerű az embernek a boldogsága, testi-lelki jólléte, személyiségfejlődése, önkibontakoztatása szempontjából (Horváth-Szabó, 2007). A KSH Népelemszociológiai Kutatóintézetének „*Életünk fordulópontjai*” (2012) elnevezésű kutatás adatai szerint a házasság ma is a legnépszerűbb életforma, az 50 év alatti válaszadók egyértelműen a házasságot javasolják követendő életformának a fiatalok számára. 2001 és 2009 között csak kis mértékben nőtt azon személyek száma, akik az élettársi kapcsolatot hosszútávon is jobbnak gondolják, mint a házasságkötést.

A házastársi kapcsolat fontosságát támasztja alá Szél (2008), aki arra a következtetésre jutott, hogy az egyedül élők a párkapcsolatot hiányolják a leginkább, a házasságban élők pedig ennek tudják be a sikerüket.

III.1. Társválasztás

Bánlaky (2001) szerint a párválasztásban fontos szerepe van a társadalmi státusznak, a szellemi–kulturális tényezőnek, az értékvilágnak. Azonban úgy tűnik, hogy a párkapcsolat létrejötte alapvetően *érzelmi indíttatású*, amelynek többféle tartalma van: *szexuális vonzás* (esztétikai szempont – „tetszik nekem”, biológiai készletés – „megőrülök az illatától”, mentális motívum – „olyan biztonságban érzem magam mellette” stb.), *megbecsülés* (vonatkozhat értékekre – „olyan jó, becsületes ember”, készségekre és képességekre – „ügyesebb, okosabb, mint mások”, tulajdonságra és jellemvonásra – „mindig határozott”), *bizalom* (a „számíthatok rá” érzése). A szimmetrikus kapcsolatban a párt ugyanolyan jellegű és hasonló intenzitású érzelmek kötik össze.

III.1.1. Hasonlóság-hipotézisek

Napier (2000) szerint a hasonlóság az ismerőség, az otthonosság érzését adja, biztonságot jelent, fokozza az önfeltárást.

A párválasztási motívumok főként szociológiai vizsgálatai a hasonlóságra épülő párválasztást hangsúlyozzák. Az emberek többsége olyan pár választ, aki hasonló szociális státusz, anyagi helyzet, foglalkozás, műveltség, érdeklődési, társasági kör szempontjából (Hazan–Zeifman, 1994, id. Horváth-Szabó, 2007). Kiemelt jelentőségű a kultúra, az alapvető személyiségjegyek, a házasság céljairól való gondolkodás, a származási családban betöltött szerep hasonlósága. László és Faragó (1979) a személyek közötti vonzalomról szóló átfogó tanulmányában az attitűd, az énkép/önértékelés (önbecsülés) hasonlóságára, az értékelési, véleményformálási dimenziók kolinearitására, a hasonló személyi konstrukciókra, a személyiség, a vallás, az etnikai hovatartozás hasonlóságára hívja fel a figyelmet, sőt, kiemeli a téri közelséget, valamint a pár vezetéknev kezdőbetűinek közelségét, mely érdekes módon szintén összefüggést mutat a társválasztással.

Láthatjuk, hogy számtalan területen lehet meghatározó a hasonlóság a párválasztás szempontjából, azonban az egyes tényezők kiemelt szerepe minden esetben az adott pár értékrendjének, irányultságának függvénye.

III.1.2. Komplementaritás-hipotézisek

„Az ellentétek vonzzák egymást” mondjuk a hétköznapi beszéd szintjén, főként, amikor szembevetően eltérő tulajdonságokkal rendelkező párról alkotunk véleményt.

A vonzalom feltételeként jelentkező „ellentéteket” a komplementaritás-elméletek magyarázzák, amikor a párválasztást kiegészítő (gyakran tudattalan) szükségletek motiválják. László és Faragó (1979) elsőként a *komplementer személyiség-szükségletek* hipotéziséről tájékoztat, amikor egymást kiegészítő személyiség-tulajdonságokkal rendelkező személyek között alakul ki vonzalom (pl. kezdeményező – elfogadó, passzív – aktív). A szerzőpáros majd a *kompenzáló személyiségzavar* hipotézisét ismerteti, mely elnevezést a dinamikus lélektan képviselői dolgozták ki, és arra utal, hogy a pszichikus önszabályozás stabilizálásában az interakciós partnernek kitüntetett szerepe van. A kompenzáló személyiségzavar

elmélete nem csak patológiás egyének kötődésére vonatkozik, bármely egészségesnek tekinthető egyén társválasztására érvényes lehet.

A *tudattalan szükségletek komplementaritásával* kapcsolatosan Jürg Willi kollúzió-elmélete nyújt eligazítást (Bagdy, 2002), melyet a III.3.1. fejezet részletez.

A disszertáció narratív kutatásának egyik hipotéziséhez kapcsolódik Szilágyi (2002) vizsgálata, aki a párkapcsolati elégedettséget a komplementaritás és a szimmetria szempontjaiból vizsgálta. Módszerként a Hendrick-féle (1988) kapcsolati elégedettség kérdőív önkitöltős és független megfigyelők számára kidolgozott változatát alkalmazta, melyet egybevetett a Közös Rorschach Vizsgálat interaktometria interakció-típusaival. Az eredmények azt igazolták, hogy a komplemeter (pl. egocentrikus versus facilitáló) típus-illeszkedéshez magasabb kapcsolati megelégedettség társult, mint a szimmetrikus interakció-típusok együtteséhez (pl. mindkét fél egocentrikus mintázatához). A megfigyelők rendre alacsonyabb pontértékkel becsülték a megelégedettségi szintet a pár saját becsülésénél.

III.2. A házastársi kapcsolat fejlődésének szakaszai

A házastársi kapcsolat a felnőtt életszakasz legfontosabb fejlesztő kapcsolata (Horváth-Szabó, 2007). Fő feladata a közös identitás, a „*mi-tudat*” kialakítása olyanformán, hogy a házastársak személyisége, identitása ne csorbuljon, ellenkezőleg, fejlődjön, teljesebben, ami megerősítően hat vissza a házastársi kapcsolatra.

A kapcsolati fejlődés számos változást idéz elő, melynek folyamatában több kutató szakaszokat különített el. A különböző elképzelésekben közös alapelv, hogy az egyes fázisok egymásra épülnek, és bármelyik szakaszban történhet elakadás, ami meggátolja a következő szakasz feladatainak megoldását. A következőkben Bader és Pearson (1988), valamint Scott és munkatársai (1999) elképzelését mutatom be.

Bader és Pearson (1988) a tárgykapcsolat-elmélet egyik megalkotója, Margaret Mahler, anya-gyerek kapcsolatra vonatkoztatott szakaszaira építve, az autonómia és a kötődésigény mentén, négy szakaszban képzelte el a párkapcsolatok fejlődését:

1. Szimbiózis (Középpontban: MI)

Ebben az időszakban a „*mi-tudat*” és a „*mi-érzés*” van előtérben, a pár egybeolvad, szimbiózisban él.

2. Leválás, differenciálódás (Középpontban: ÉN)

A hangsúly az egyéni különbségekre, célokra, igényekre tevődik, a társ hibái is jobban láthatóvá válnak.

3. Önmeghatározás (Középpontban: ÖK)

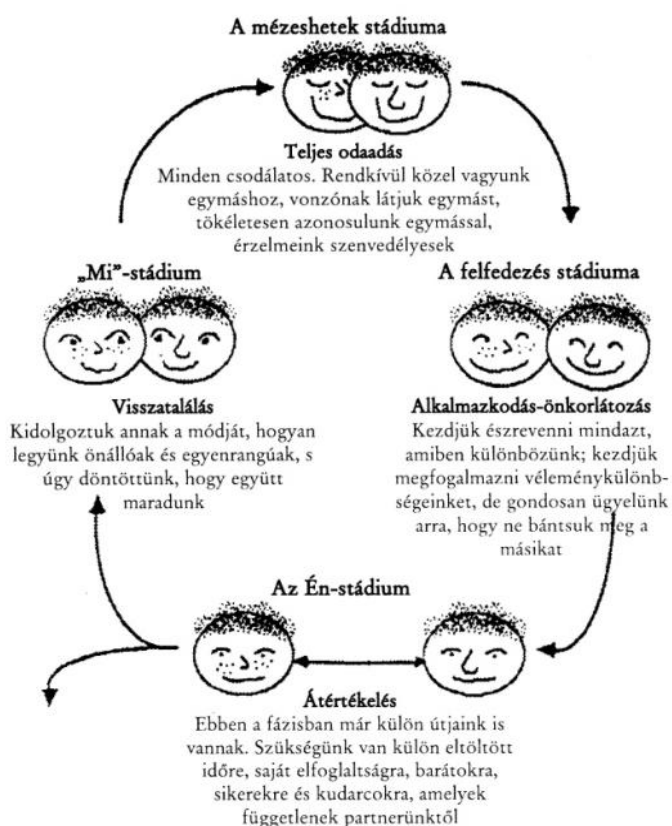
Ebben a szakaszban a hangsúly a személyes autonómiára, identitásra kerül, ami elbizonytalaníthatja a kapcsolatot. Az életszerepek átrendezése, új erőforrások feltárása a fő feladat.

4. Újraközeledés, érett párkapcsolat (Középpontban: TE)

Ebben a fázisban egyensúlyba, mindkét fél számára elfogadható arányba kerül az egyéni autonómia és a kapcsolati közelség.

Meissner (1978), ugyancsak Mahler elméletére támaszkodva, öt fázist különít el, melyek részben megfeleltethetők az előbbieken felsorolt négyes felosztásnak.

Virginia Scott, Peggy Runnels és Georg Doub (1999) párkapcsolati ciklusait és leírását a 3. ábra szemlélteti. Láthatjuk, hogy a szerzők szintén négy fázist különítenek el, melyek tartalmukat tekintve megfeleltethetők a Bader és Pearson által leírt szakaszoknak.

3. ábra: A párkapcsolat fejlődési szakaszai
(Scott, Runnels és Doub, 1999, 67.o.)

III.3. Házastársi konfliktusforrások és kezelésük

"A béke nem a konfliktus hiánya, hanem a konfliktus kezelésének képessége."

Dan Millman

A válóperek nagy részét a nők kezdeményezik, az arány országonként, megyénként változhat. A romániai Szatmár megyében, 2011-es adatokat összesítve, két fő válóok tűnik ki: az alkoholizmusból eredő problémák, valamint a megcsalás, félrelépés, hűtlenség, amely legtöbbször akkor következik be, ha az egyik fél külföldön dolgozik huzamosabb ideig (forrás: szatmar.ro).

A szakemberek a konfliktusforrások számtalan változatát írták le, így főként kategóriák megragadására van lehetőség, melyek Horváth-Szabó (2007, 245.o.) összegzésében a következők: a pár belső világából, párkapcsolati és szülőkapcsolati működéséből, a család szűkebb és tágabb környezetével való kapcsolatból eredő konfliktusforrások.

Hegyiné (2003) szerint a konfliktusok főbb típusai a következők:

1. Jövedelem körüli konfliktusok
2. Szexuális problémák
3. A gyermek okozta konfliktusok
4. Baráti és házastársi lojalitás mint konfliktus
5. Szerzett rokonok: anyós, após, vő, meny
6. A szabadidő eltöltése, mint konfliktus
7. Alkoholizmus
8. A tovatűnt szerelem
9. Hatalmi harc

Weiten 1986-ban a következőket fő házassági problémákat sorolta fel:

1. Irreális házassági elvárások
2. Eltérő szerepelvárások
3. Anyagi gondok
4. Szegényes kommunikáció
5. Rokonokkal való probléma (különösen, ha az egyik fél továbbra is anyagilag vagy érzelmileg függ a szüleitől)
6. Szexuális problémák

7. A gyerek születése okozta problémák: irigység, kritika, féltékenység, vélemény-különbözőség

8. Kevés közös érdeklődés

9. Más problémák: féltékenység, hűtlenség, „főnökösködés”, függés a másiktól, énközpontúság

A következőkben, a *konfliktusok kezelésével* kapcsolatosan, Antal Imola és Szigeti Júlia (2008) kutatásáról szeretnék beszámolni, melyet 2006-ban, *Életünk fordulópontjai–Erdély* elnevezésű vizsgálat adataira támaszkodva végeztek azzal a céllal, hogy feltárják a párok kapcsolatukon belül leggyakrabban alkalmazott konfliktus-megoldási módok összefüggéseit egyes szociodemográfiai adatokkal, valamint más kapcsolati tényezőkkel (kapcsolattal való elégedettség, nemi, szülői szerepekkel szembeni elvárások, szociális támasz).

Az elemzések során 1 625 személy adatát dolgozták fel, és arra a következtetésre jutottak, hogy a konfliktus-megoldási stílus meghatározza a kapcsolati elégedettséget: az agresszív csoport kevésbé volt elégedett az asszertív stílust alkalmazó csoporthoz viszonyítva, valamint azt találták, hogy az agresszív személyek többet veszekszenek kiváltó októl függetlenül. Mindkét csoport esetében konfliktusforrásként leggyakrabban az anyagiakkal kapcsolatos problémák jelentek meg, melyet az agresszív stílust alkalmazóknál az alkoholfogyasztással kapcsolatos nézeteltérések, az asszertív stílusúak esetében pedig a gyerekneveléssel kapcsolatos gondok követnek. Továbbá *„nyilvánvaló kapcsolat figyelhető meg az agresszív viselkedés és az iskolázottsági szint, illetve a jövedelem és a munkanélküliség között.”* (160.o.).

A nemi különbségek tekintetében az agresszív és az asszertív férfiak között találtak különbséget: az asszertív férfiak az áldozatvállalást, az agresszív férfiak pedig az anyagiakat tartották értéknek. A nők esetében nem volt különbség a két konfliktus-megoldási stílust alkalmazó csoport között, mindannyian a szeretetet és a szerelmet tartották a legfontosabbnak.

A szerepek szerinti eltérések vizsgálatakor a kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy az agresszív személyek inkább részesítik előnyben a hagyományokat, míg az asszertív stílusúak inkább a gyerekek vagy a házastárs igényeire reagálnak. Továbbá, a kutatók fontos eredményt találtak az érzelmi támasz tekintetében: az egyedüllét, a „senki nem hallgat, nem ért meg” érzése, a támasz hiánya növelte az agresszív konfliktusmegoldó stratégia előfordulási gyakoriságát.

Bagdy és munkatársai (2011) arra hívják fel a figyelmet, hogy a konfliktusos helyzetekben való adekvát megnyilvánulás tanulható, amennyiben kellő empátiával és megfelelő kommunikációs készséggel viszonyulunk a helyzethez, a konfliktus kimenetele jóval kedvezőbb lehet. Weiten (1986) javaslata szerint, ha őszintén beszélünk az érzelmeinkről, elvárásainkról, gyengeségeinkről jóval a házasságkötés előtt, a konfliktusok nagy része elkerülhető.

III.3.1. Kollúzió-koevolúció

A házastársak kapcsolati konfliktusainak megértéséhez nyújt támpontot Jürg Willi (1981) *kollúzió-koevolúció* párindinamikai koncepciója. A *kollúzió* tudattalan összejátszást, a *koevolúció* pedig együttfejlődést jelent. Feltevődik a kérdés, hogy kollúzió-e minden kapcsolati konfliktus. Bagdy (2002, 2007) szerint a kollúzió nem sorsszerű folyamat, azonban találkozhatunk olyan kapcsolatfejlődési vagy életszakaszváltási konfliktussal, amikor az új egyensúly megteremtése kollúzióhoz vezet. A kollúzió párkapcsolati szinten akkor gyanítható, amikor a pár nem képes megtalálni a konfliktusból kivezető utat, éveken keresztül, destruktív módon jelen van az életükben ugyanaz a konfliktus. A kollúzió bizonyos szerepeket is fixálhat, ilyen a „mártír”, a „házasárkány”. *„Ugyanaz a személy, aki egyik párkapcsolatában kollúziót teremtett saját maga és társa neurotikus szükségleteinek kielégítése végett, a következő párkapcsolatában egészen más, érettebb viszonyt képes kialakítani. Mindannyiunkban adott a lehetőség, hogy a hibás kötődés- és magatartásmódokat felismerjük, módosítsuk.”* (Bagdy, 2002, 50.o.)

III.3.2. Házasságterápia, konzultáció

Figyelemfelkeltő Tóth (2004) gondolata, miszerint lehetséges, hogy a házasságok az égben kötetnek, viszont a földön romlanak el. Egyértelmű, hogy aktívan tennünk kell a házasságok ápolásáért, jobbra, szebbé, működővé alakításáért.

A *házasságterápia* a családdal való foglalkozás egyik formája, a szakemberek általában akkor indikálják, amikor elsődlegesen a házastársi alrendszerben vannak kapcsolati zavarok. Interakció és kommunikáció révén törekszik változást létrehozni az

élmények átélésének és feldolgozásának módjában, valamint a magatartásban (Komlósi–Hardy, 2004). A házaspár-terápiák speciális formái az úgynevezett szexuálterápiák, melyek az interperszonális kapcsolat egyéb dimenzióit is vizsgálva a szexuális zavarok megoldására irányulnak (Füredi, 2003).

A *házassági tanácsadás (konzultáció)* a mindennapi életvitelben elakadt, de klinikai értelemben nem beteg házastársak konfliktus- és krízishelyzeteivel, különböző életciklusokban felmerülő nehézségeivel foglalkozik (Bagdy–Mirnics, 2006).

A terápia és a konzultáció módszerek eltéréseit Komlósi és Hardy (2004) az 1. táblázatban foglalja össze:

	Terápia	Konzultáció
<i>Célcsoport</i>	<i>Család, beteg taggal</i>	<i>Egészséges család</i>
Probléma	Zavarok a testi, lelki, szociális szférában	Elakadás a fejlődésben, normatív/paranormatív krízis, kapcsolatzavar
Alapképzettség	Orvos, pszichológus	Segítő foglalkozású szakember
Elméleti iskolák	Szorosabb kötődés	Kevésbé elkötelezett egy irányzat mellett
Módszertan	Körülhatároltabb	Eklektikusabb
Keretek	Szigorúak	Lazábbak
Indikáció	Krízis (elakadással)	Elakadás
Egészségkép	Jól funkcionáló	Autopoiezis = az élet önszervező ereje sui generis növekedési erő
Intervenciók	Módszertanilag, irányzatilag tiszta elvűek	Célorientáltan eklektikusak
Betegségkép	Roszul funkcionáló	Fejlődésben elakadt
Betegbiztosító	Magasabb kulccsal térít	Alacsonyabb kulccsal térít

1. táblázat: A családterápia és a családkonzultáció hasonlóságai, különbségei

Házasságterápiát *családterapeuta* címmel, házassági tanácsadást (konzultációt) *családi tanácsadó* címmel rendelkező szakember végezhet (csaladterapia.hu), akiknek a

képzésében elméleti, gyakorlati ismeretek mellett fontos szerepet tölt be a családi önismeret, mely a származási és a jelenlegi családban, házasságban szerzett tapasztalatokra összpontosít (a munkamóddal kapcsolatosan Komlósi (2010, 2000) tanulmányai nyújtanak részletes összefoglalót és gyakorlati megfontolásokat).

Házasságterápia vagy tanácsadás alkalmazható mindazon személyek esetében, akik házasságban élnek, és tünetük, konfliktusuk pszichoterápiával vagy pszichoterápia és farmakoterápia kombinációjával gyógyítható.

A Magyar Családterápiás Egyesület szerint házasságterápia/családterápia alkalmazása ellenjavallt a következő esetekben (forrás: családterapia.hu):

- Ha valamely malignus, irreverzibilis trend a család felbomlásának irányába hat.
- Ha az egyik szülő rendszerezett, progresszív paranoid állapotban szenved, vagy korrigálhatatlan destrukciót, kriminalitást mutat.
- Ha az egyik vagy mindkét szülő képtelen az őszinteségre, a hazugság és hamisság hatja át a családot.
- Bizonyos valós családi titkok esetén.
- Merev, ellenséges kulturális, vallási vagy egyéb előítélet e terápiás intervencióval szemben.
- Extrém merev ellenállás néhány családtagban, amelynek az áttörése pszichózist vagy pszichoszomatikus krízist indukálhat.
- Valamely szervi betegség vagy más akadály, ami kizárja egyik vagy másik családtag részvételét.

Terápiás vagy konzultációs segítségkérés gyakran a feleség kezdeményezésére történik, ami akkor is bebizonyosodik időnként, amikor a terapeutával a férj egyeztet időpontot. Napier (1990, 256. o.) szerint nőtt a párterápiát kezdeményező férfiak száma, azonban a nőkhöz viszonyított alacsony számuk azzal indokolható, hogy *“jobban félnek attól, hogy önálló, dolgozó feleségük esetleg elhagyja őket. Véleményem szerint a legkeményebb munka a szokások megváltoztatásában a férfiakra vár. Ám a legtöbbjüket ösztökélni kell, választás elé állítani, vagy valamilyen módon ráébreszteni arra: mennyire fontos, hogy megtegyék ennek a munkának a rájuk eső részét. Ez a feladat továbbra is elsődlegesen a nőkre hárul.”*

Házaspárokkal végzett terápiás munkám során azt tapasztalom, hogy a házasságra lépés egyre nehezebb kihívását a házastárssal való közös identitás („mi-

tudat”) kialakítása jelenti, mely feltételezi a származási családtól való optimális differenciálódást, a viszonyok átdolgozását, valamint az önérvényesítés/elköteleződés kielégítő arányának a megtalálását.

A házasságterápián, tanácsadáson kívül a házaspárokkal való foglalkozás más formái is ismertek: házaspár-csoportterápia, családterápia (generációk közötti feszültség esetén), többcsaládos csoportterápia (Füredi, 2003; Komlósi, 2008).

Házastársakkal való munka alkalmával módszertani segédletként használható Kovács, Kovács és Lapedus (2009) *Párkapcsolat, szerelem, család* című, a Nagyító Alapítvány önkéntes trénerének képzéséhez összeállított anyaga.

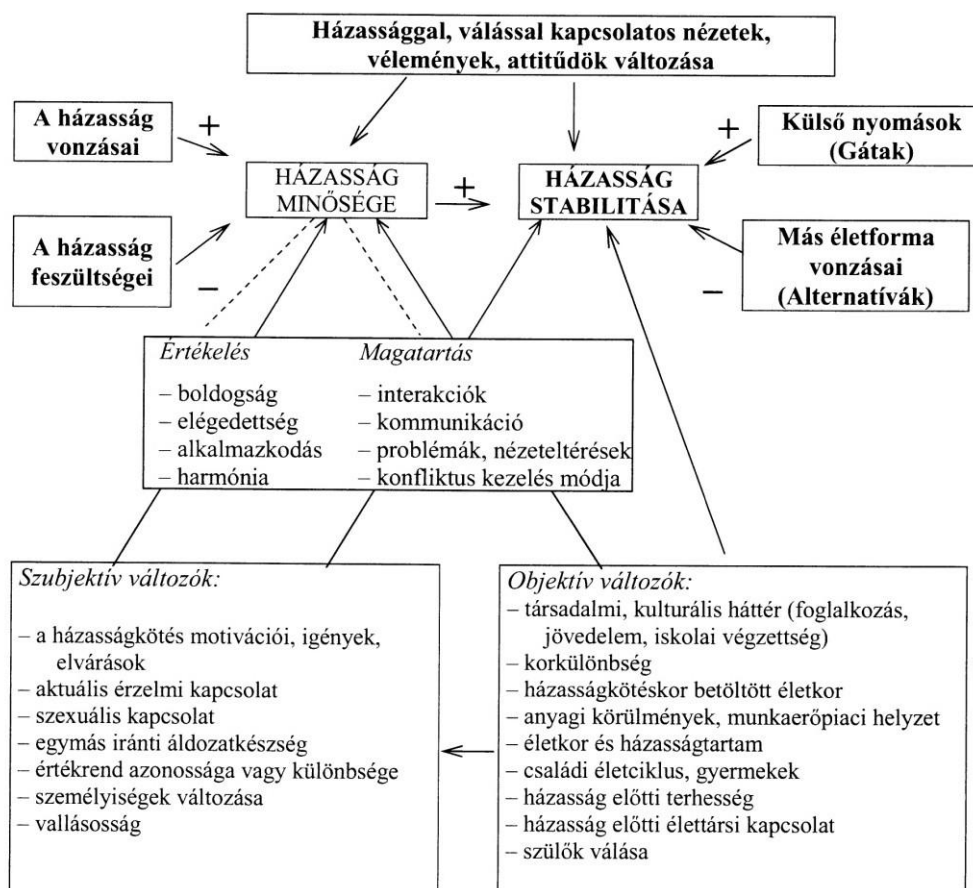
IV. A házasság stabilitása és minősége

Horváth-Szabó (2007) különbséget tesz a *házasság stabilitása* és a *házasság minősége* (elégedettség, boldogság) között, melyek szoros kapcsolatban vannak, de eltérő a jelentésük. A házasság minősége hozzájárul a házasság stabilitásához, azonban léteznek stabil, de a minőségét tekintve, boldogtalan házasságok. *„A stabilitás a házasság tartósságára vonatkozik, és objektív jellemző, míg az elégedettség a házastársak házasságról kialakított véleményét és érzéseit tartalmazza, vagyis szubjektív.”* (38.o.)

Számos tényező hat a házasság stabilitására és minőségére. A stabilitásra főként olyan külső tényezők hatnak, mint a házasság jogi szabályozása, az egyházjogi előírások, a gazdasági, anyagi helyzet (Myers, 2002). Azonban a házassággal, a házastárssal való elégedettség, az elköteleződés, gyermekek léte bizonyítottan növeli a stabilitást.

Gödri (2001) szerint a házasság stabilitására és minőségére a szubjektív és objektív tényezőkön kívül jelentősen hat a házassággal és válással kapcsolatos szemléletmód, érték- és normarendszer, valamint a házassággal szemben támasztott elvárások összessége.

A 4. ábra a házasság stabilitására és minőségére ható tényezőket foglalja össze:

4. ábra: A házasság stabilitására és minőségére ható tényezők
(Forrás: Gödri, 2001, 44. o.)

V. A házastársi kapcsolattal való elégedettség

Fiese és Tomcho (2001) tanulmányában David Olson és munkatársai által, a Minnesotai Egyetemen végzett kutatást ismerteti, melynek során 15 000 házaspárt mértek fel, és arra a következtetésre jutottak, hogy a házaspárok 50%-a csak akkor lesz boldog, ha terápiás segítséget kér. Más kutatók, mint például Stern (1985 id. Fiese–Tomcho 2001) ezt az arányt 25%-ra teszi, továbbá a házasságok 30%-át "üres héj"-nak nevezi, melyek kevés szexuális együttléttel, kevés beszélgetéssel jellemezhetők. Stern állítása szerint csak a párok 25 %-nak van igazán jó házassága.

A házastársi elégedettség számos tényező összhatásaként jön létre, a következőkben néhány kutatás eredményét összegzem.

Olson (2011) szerint a jó házassághoz a következők szükségesek: kommunikációs, konfliktusmegoldó képesség, személyiségbeli, értékorientációban és vallásban történő megfelelés, kielégítő szexuális élet. Myers (2000) a hívő közösséghez való tartozást, a pozitív személyiségvonásokat (optimizmus, önbecsülés, saját élet fölött érzékelt kontroll) és a kedvükre való tevékenységeket találta meghatározónak. Holmberg és MacKenzie (2002) a normatív előírások szerepét emeli ki. Minnotte és mtsai (2010) arra hívják fel a figyelmet, hogy a párkapcsolati elégedettség férjeknél, feleségeknél egyaránt összefügg a befektetett érzelmi munkával. Hall és Hall (2011) az áldozatvállalási készség meghatározó szerepére következtet. Mathews (2002) azt találta, hogy a gyerekvállalás pozitívan, míg a házasság időtartama negatívan hat a kapcsolati elégedettségre, valamint összefüggést talált a kapcsolattal és a szexualitással, munkamegosztással való elégedettség között. Sasso (2010) félig strukturált interjúval és kérdőívekkel mért fel felnőtteket, arra volt kíváncsi, hogy az őket felnevelő szülők arányosan megosztott feladatvállalása miként hat a gyerekeik aktuális felnőtt nemi szerep identitására és kapcsolati elégedettségére. A kutató arra a következtetésre jutott, hogy a szülők egyenlő munkamegosztása a gyerekeik rugalmas nemi szerep identitásával és magas kapcsolati elégedettségével jár együtt. Randall és Bodenmann (2009) a stressz házastársi elégedettséget és házasságtartamot fenyegető hatásaira mutatnak rá.

Szél (2010) doktori disszertációjában a párkapcsolati összetartozást elősegítő mintázatokat elemezte az *Életünk fordulópontjai* elnevezésű vizsgálat 2002. évi (N=16 394), majd a 2005. évi, valamint a *European Social Survey* 2004-ből származó (N=1498) adatbázisaira támaszkodva. A kutatás többek között a következő konklúziókra jutott: a magyar családok körében tradicionális, nemi szerepek szerint szegregált házastársi munkamegosztás figyelhető meg, és csak csírában van jelen a nemek egyenlőségén alapuló munkamegosztás. A kutatás egyik eszközeként alkalmazott mélyinterjúk rámutattak, hogy a nők normatív alkalmazkodása a tipikus, valamint a mentális állapotuk akkor mondható kielégítőnek, ha a férfiak részt vállalnak a házimunkában, főként a kisgyermekes életciklusban. A kutatás eredményeinek összegzése szerint a párok együvé tartozását befolyásolja a képviselt társadalmi réteg, előzetes elvárásaik a kapcsolat kimenetelére vonatkozóan (például a válást megoldásnak tartják-e) és az érzelmi összetartozás ápolásába fektetett erőfeszítés.

A következőkben részletesebben bemutatok néhány, a párkapcsolati elégedettségre ható tényezőt:

V.1. Nemi különbségek

Fiese és Tomcho (2001) a párkapcsolati elégedettség nemek szerinti eltéréseit hangsúlyozza, valamint arra a következtetésre jutott, hogy a nők gyakrabban kezdeményezik a házasságok és a párkapcsolatok megszakítását, mint a férfiak. Brehm (1985) szintén úgy véli, hogy a nő többet panaszkodik a házastársáról és a házasságáról, mint a férfi.

A férfiak és a feleségek elégedettségét és elégedetlenségét okozó tényezők közötti különbségeket és hasonlóságokat Stinnett és Stinnett (1995, id. Horváth-Szabó, 2007) foglalta össze. Az 2. táblázat felsorolásából érdemes odafigyelni a férfiak és feleségek elégedettségét/elégedetlenségét okozó tényezők hasonlóságára, valamint arra, hogy mindkét nem elégedetlenségét elsősorban a szexuális és anyagi problémák idézik elő, majd mindkettőnél megjelennek a gyerekekkel kapcsolatos problémák, ami arra utal, hogy ketten mint szülőpár nem tudnak megfelelően megbirkózni a szülőszereppel.

Elégedettséget okozó tényezők		Elégedetlenséget okozó tényezők	
<i>Férjek szerint</i>	<i>Feleségek szerint</i>	<i>Férjek szerint</i>	<i>Feleségek szerint</i>
Mély barátság	Mély barátság	Szexuális problémák	Szexuális problémák
Mély összetartozás	Személyes fejlődés	Anyagi problémák	Anyagi problémák
Közös érdeklődés, cél, életstílus	Érzelmi támogatás	A gyerek viselkedése	A férj munkaterhelése
Közös feladatok	Anyaság élménye	Személyes szabadság	A gyerekekkel kapcsolatos problémák
Apaság élménye	Biztonság, védettség		

2. táblázat: Házastársak elégedettségét/elégedetlenségét meghatározó tényezők

A kapcsolati elégedettség nemek szerinti eltéréseinek okait vizsgálva, Napier (2000) a nemi különbségeket azzal támasztja alá, hogy a tradicionális házasságok kedvezőbbek a férfiak számára a házastársi elégedettség szempontjából, és mivel napjainkban a legtöbb nőre a munkahely mellett még mindig ugyanakkora felelősség hárul a családra vonatkozóan, mint régen, ezért elégedetlenebbek a kapcsolatukkal, mint az előző generáció női tagjai. Tény, hogy a válások háromnegyedét a feleség kezdeményezi, azonban ebből az adatból nem lehet következtetéseket levonni a kapcsolati elégedetlenség arányaira vonatkoztatva.

Faulkner és munkatársai (2005, 2002) longitudinális kutatás keretében vizsgálták a nemi hovatartozás házastársi elégedettségre és házasságon belüli konfliktusokra gyakorolt hatását, és arra a következtetésre jutottak, hogy a férj elégedettsége és konfliktusai nagymértékben a feleség házastársi és más interperszonális működésétől függ.

V.2. Életkor és családi életciklus

A következőkben azt elemezzük, hogy a házastársak életkora (fiatal, idős), valamint a megélt családi életciklus feladatai, terhei miként hatnak a kapcsolati elégedettségre. Elsőként tekintsünk át néhány, a gyerekvállalás körüli időszakot vizsgáló szakirodalmat, melyek arról számolnak be, hogy a gyerekvállalással csökken a kapcsolati elégedettség, amely többek között a fokozott stressznek, feszültségnek és a feladatok sokszorozódásának tulajdonítható (Sanders, 2010). Lawrence munkatársaival (2008) a házaspárok kapcsolati elégedettségét az első gyerek megszületése előtt és után vizsgálta. Arra a következtetésre jutott, hogy azok a házastársak, akik a várandósság előtt elégedettek voltak kapcsolatukkal, hamarabb vállaltak gyereket, azonban a szülővé válás során csökkent a pár kapcsolati elégedettsége a kontrollcsoporthoz képest. Továbbá, a várandósságot megtervező házaspárok esetében szintén magasabb volt a várandósság előtti elégedettség, valamint a tervezés következtében kevésbé csökkent a férfiek (nem a feleségek!) postpartum elégedettsége. A kutatás eredményeit összegezve, a szülővé válás csökkenti a kapcsolati elégedettséget, azonban a várandósság eltervezése, illetve a várandósság előtti kapcsolati elégedettség protektív tényezőnek bizonyul. Ahlborg (2004) első gyereküket vállaló szülőket mérve fel, azt találta, hogy a házastársi intimitás megőrzése, a szülői szerepre való ráhangolódás, kommunikáció, egymás erősítése, valamint a külső tényezőkkel való hatékony megküzdés (határszabás) járul hozzá a házastársi kapcsolat minőségének fennmaradásához.

A válások számának növekedésével egyre több kutató figyelme a hosszan tartó házastársi kapcsolatokra terelődik. Tekintsünk át néhány vizsgálatot, melyek a hosszú házasság titkát és a hosszú távon megélt kapcsolati elégedettség tényezőit kívánják felfedni. White és Edwards (1990) azt találta, hogy az „üres-fészeknek” van egy szignifikánsan pozitív hatása a házastársi megelégedettségre. A boldogság az utolsó gyermek kirepülése után találtatott a legerősebbnek, amikor a házaspárok

megelégedettsége egy utómézesetek fázisba került. Az a tény, hogy a legtöbb szülő továbbra is megmarad a szülői szerepében a gyermekektől való különválás után, a kutatók mégis azt találták, hogy az „üres-fészek” jelenség bizonyítottan pozitív hatással van a házassági elégedettségre. Nimitz (2011) öt házaspárral készített interjút, akik hosszú ideje (több, mint 40 éve) házasságban, és akik a Házastársi/diádikus Alkalmazkodás Skála (DAS) alapján elégedettek a kapcsolatukkal. Az eredmények a kapcsolati elégedettséget meghatározó két nagy témára mutatnak rá: *összetartozás érzése* és *gyerekek/unokák léte*. Ezen kívül a házasság hosszú tartamára vonatkozóan a *házassághoz való hozzáállás (attitűd)* és a *befektetett munka és erőfeszítés (cselekvés)* mutatkozik meghatározónak. Az attitűd a következő faktorokat foglalja magába: *kötelezettségvállalás, tisztelet* és *humor*, a cselekvésnek alárendelt faktorok a következők: *kommunikáció, kompromisszum* és *támogatás*. A *biztonság érzése* pedig mintegy átszövi az összes, kapcsolati elégedettségre és hosszú házasságtartamra vonatkozó faktort. Lafontaine (2002) a nyugdíjas évekkal, a párkapcsolattal való elégedettség, valamint a házastárs általi támogatás szerepét vizsgálta 100 személy bevonásával. Az eredmények a *házastársi támogatás* jelentőségét emelik ki, ami pozitív hatással van az előrehaladott korral, a hanyatlással járó nehézségek elviselésére, valamint a konfliktusok megoldására. Hasonló eredményre jutott Roussy (2001), aki szintén a házastársi támogatás szerepét vizsgálta nyugdíjas házaspároknál, és azt találta, hogy a sikeresen megvalósított tervek, célok, az élettel, a házassággal való elégedettség pozitívan korrelált a házastársi támogatás mértékével.

V.3. A személyiség érettsége

A házastársak egyéni autonómiaigényei közötti egyensúlyt azok a házastársak képesek megvalósítani, akik a saját autonómia- és kapcsolódási igényük egyensúlyának megteremtésére képesek, ami a személyiség érettségének bizonyos szintjét jelenti. Az érett személy képes megélni a kölcsönös függésben rejlő intimitást, képes élethossziglan elköteleződni (Horváth-Szabó, 2007). Pár- és családterápiával foglalkozó szakembereknek gyakran adódik dolguk a kliensek személyiségének differenciáltságával, ami egyrészt a származási családtól való leválást, másrészt, bizonyos területeken a házastárstól való elkülönülést jelenti. A tanulmányi évek meghosszabbodásával, a szülőktől való anyagi függés következtében az eredeti

családtól való differenciálódás kitolódott, ami nehezíti a párkapcsolatnak, házasságnak való elköteleződést, a házastárssal való közös identitás, kölcsönös függés kialakítását, és ugyanakkor a személyes identitás megőrzését.

A személyiség párkapcsolati elégedettségre gyakorolt hatásának vizsgálata gyakran a Caprara-féle *Big Five* mérőeszköz bevonásával történik, mely öt személyiségvonásra összpontosít: Energia, Barátságosság, Lelkiismeretesség, Érzelmi stabilitás és Nyitottság (Mirnics, 2006), mely elnevezések kutatásonként néha módosulnak. Elsőként Csákvári, Bagdy és Vargha (2008) vizsgálatát mutatom be, akik a személyiségvonások és a párkapcsolati interakciós jellegzetességek összefüggéseit tanulmányozták 27 pár bevonásával. Arra keresték a választ, hogy a nők és a férfiak Big Five alapján azonosított személyiségdimenziói milyen módon tükröződnek a Közös Rorschach alkufolyamatában, miként hatnak az együttműködésre és a partner működésére, alapkérdésük, hogy a személyiségvonások milyen mértékben határozzák meg az egyén kommunikációs stílusát. Fő eredményük szerint a kommunikációra a férfiak *Barátságosság* és *Energia* személyiségvonása gyakorol pozitív hatást a *Dominanciához* képest, ami önmagában alárendelődésre készíti a nőt. A nő *Dominanciájának* növekedése csökkent *Barátságossággal* jár együtt. A nő boldogságát energikus, barátságos és enyhén domináns férfi biztosíthatja.

Donnellan és munkatársai (2004) 400 házaspár részvételével a személyiség öt nagy dimenziója (Big Five) és a házassági elégedettség közti kapcsolatot vizsgálták, módszerként megfigyelést és kérdőíves felmérést alkalmaztak. A kutatás eredményei alapján négy fontos következtetés vonható le:

1. A *neuroticitással* kapcsolatos énközlések negatívan korreláltak a házasság minőségének globális értékelésével.
2. Az *együttműködésről* szóló énközlések és a házasság minőségének globális értékelése között pozitív korreláció azonosítható.
3. A *nyitottság* dimenzió énjelzései negatív korrelációban állnak a megfigyelők által jegyzett negatív interakciókkal.
4. A feleségek *nyitottsággal* kapcsolatos énközlései pozitív korrelációt mutatnak a szexuális elégedettséggel.

Az eredmények rámutatnak arra, hogy az *együttműködés* és a *nyitottság* személyiség-dimenziók fokozott figyelmet igénynek a személyes kapcsolatok vizsgálatakor. A kutatók a házastársi kapcsolatok megértéséhez az intraperszonális tényezők figyelembevételét javasolják.

Bouchard és Arseneault (2005) szintén a személyiségvonások párkapcsolatra gyakorolt hatását vizsgálta. 226 házaspárt mértek fel a NEO-FFI (NEO Five-Factor Inventory) és a DAS (Dyadic Adjustment Scale) kérdőíveket alkalmazva. Az eredmények szerint a nőknél a *neuroticitás* és a *nyitottság* dimenziók lineárisan változnak a kapcsolat hossza függvényében, azaz, a kapcsolat hossza növelte a nők *neuroticizmusának* kapcsolatra gyakorolt negatív hatását. Továbbá, a nők *nyitottsága* pozitív korrelációban állt az aktuális kapcsolattal való elégedettséggel, viszont negatívan korrelált a hosszú ideje tartó kapcsolatok elégedettségi fokával.

Az eddig ismertett kutatásokhoz képest más megközelítésben vizsgálta Slatcher és Vazire (2009) a személyiség párkapcsolatra gyakorolt hatását. A kutatás célja a személyiség általános és kontextusfüggő jegyeinek és a párkapcsolati elégedettség összefüggéseinek azonosítása. A kontextusfüggő személyiségvonás arra utal, amikor az egyén személyisége helyzettől függően változik, például a barátokkal való együttlétkor, munkatársi vagy párkapcsolati helyzetben. Az eredmények azt igazolták, hogy a kontextusfüggő személyiségjegyek megnyilvánulása szignifikáns pozitív hatást gyakorol a párkapcsolatok minőségére.

V.4. Az énkép, társkép szerepe

Az énkép a pszichés folyamatokat befolyásoló, a külső hatások ellen védekező, önmaga folytonosságát fenntartani igyekvő, ugyanakkor bizonyos határok között változásra is képes szerkezet (Lukács–Pressing, 1998). A párkapcsolatra gyakorolt hatás vizsgálatakor kiemelkedő az énkép értékelő aspektusa, az önértékelés, önbecsülés. Az önértékelés meghatározza a társas kapcsolatokban az elfogadottság érzését. Az alacsony önértékelésű személyek a társ dicséretére vágyanak (Baumeister–Twenge, 2003), míg a túlzottan magas önértékelésű személyek a társuktól is elvárják a dicséretet, nehezen viselik a kritikát, és a társ szükségleteire alacsony empátiával reagálnak (Horváth-Szabó, 2007). Stinnett és Stinnett (1995, id. Horváth-Szabó, 2007, 44.o.) vizsgálatában a párok társukat jellemezték, mely szerint a kapcsolatukkal *elégedett* vizsgálati személyek társképét önkontroll, érzelmi stabilitás, hűségesség, felelősségtudat, kedvesség, empátia, becsületesség, nagylelkűség, rugalmasság, pozitív énkép, képesség az érzelmek kifejezésére jellemezte. Kapcsolati *elégedetlenséghez* vezet, ha a társ

barátságatlan, türelmetlen, agresszív, bizalmatlan, féltékeny, önző, hatalomra törő, fölényes.

A személy a saját önértékelésével megegyezően értékelő társ iránt fog pozitív érzelmekkel viszonyulni, ez abban az esetben is érvényes, ha negatív az önértékelése, és a társ is negatív színezetben értékeli őt (László–Fragó, 1979).

Saffrey és munkatársai (2003) 76 párnál azt vizsgálták, hogy az énkép és a partnerkép hogyan hat a párkapcsolati működésre. Az eredmények azt igazolták, hogy a párkapcsolat működésének minősége az önértékelés függvénye, azonban a társkép meghatározóbb a párkapcsolat tekintetében, mint az énkép.

V.5. Kötődés és elégedettség

Brassard (2006) a Trois-Rivières-i Egyetemen végzett kutatásába fiatal párokat vont be, és azt feltételezte, hogy a kötődési stílus meghatározza mindkét fél párkapcsolati elégedettségét, valamint a konfliktusaikhoz való viszonyulásukat. Az eredmények azt mutatják, hogy a kötődési stíusból eredő szorongás összefüggésben van a konfliktusokra való reagálással, továbbá a nők a férfiak elkerülő viszonyulására mutattak érzékenységet, míg a férfiak a nők azon elvárásával kapcsolatosan, hogy nyíltan beszéljenek a konfliktusokról. Feeney (1999) kutatásában a kötődési stílus, az érzelmi kontroll és a kapcsolati elégedettség összefüggéseit vizsgálta 238 házaspár kérdőíves felmérésével. Az eredmények azt igazolták, hogy a bizonytalanul kötődő párok esetében magasabb volt az érzelmi kontroll iránti igény, ami kevés és alacsony intenzitású pozitív érzellemmel, azonban gyakori és intenzív negatív érzelm kifejezéssel járt együtt, ilyenformán határozva meg a kapcsolati elégedettséget.

A kötődésről szóló irodalom jelentős előrelépéseket tett abban a tekintetben, hogy az emberek miért maradnak meg egy kapcsolatban, illetve miért zárnak le egy kapcsolatot, azonban a legtöbb tanulmány nem fordít elég figyelmet a kötődés viselkedésbeli megnyilvánulásainak kutatására. Ezzel kapcsolatosan Weigel és Ballard-Reisch (2002) tanulmánya két vizsgálat eredményeit teszi közzé. Az első tanulmányban 248 személyt arról kérdeztek, hogy mit tesznek, vagy mondanak azzal a céllal, hogy kötődésüket kimutassák partnerüknek. A kutatók 928 viselkedéstípust azonosítottak, melyeket a következő csoportokba tömörítettek: gyengédség, támogatás, elfogadás, együttlét, törekvés a kommunikációra, tiszteletadás, közös tervezés, pozitív kapcsolati

légkör létrehozása, közös problémamegoldás. A második vizsgálat alkalmával a szerzők más mintán (N=350) keresték az összefüggéseket a viselkedési és a kapcsolati jellemzők között. A két kutatás eredményeit összegezve azt találták, hogy a kötődésre utaló viselkedések gyakorisága és a pár kapcsolati elégedettsége között szignifikáns összefüggés létezik.

Liedloff (2007) *Az elveszett boldogság nyomában. A kontinuum-elv* című könyve a kontinuum (folytonosság) elve mellett érvel, ami az evolúció alatt kialakult emberi szükségletek adekvát és azonnali kielégítését hangsúlyozza a kisbabáknál a biztos kötődés kialakulása, és a későbbi sikeres párválasztás, felnőtt kötődés hosszú távú céljával.

V.6. Érzelmek és elégedettség

A következőkben az érzelmek és a párkapcsolati elégedettség összefüggéseit vizsgáló számos kutatásból mutatok be néhányat, kiemelve az eredmények nyújtotta következtetéseket. Carvalho Cooley (2006) kutatása az érzelmi kompetencia és a házassági elégedettség közötti összefüggést vizsgálja. 37 házaspár töltötte ki a Diádikus Alkalmazkodás Skálát (DAS–Dyadic Adjustment Scale), mellyel a párkapcsolati elégedettséget mérték, a Torontói Alexitímia Skála pedig (TAS–Toronto Alexithymia Scale) az érzelmek azonosításának nehézsége, az érzelmek kifejezésének nehézsége és a pragmatikus gondolkodás mentén ragadja meg az alexitímia konstruktumát (Cserjési–Luminet–Lénárd, 2007). A kutatás eredményei egyértelműen igazolták, hogy az alexitímia magas szintje csökkent házassági elégedettséggel jár együtt, ami az érzelmek percepciójának és kifejezésének kapcsolat-meghatározó jellegét támasztja alá. Bradshaw (2009) kutatási eredményei segítenek megérteni, hogy miként működnek a pozitív és a negatív érzelmek kontextustól függően a házastársi kapcsolatban. A következtetéseket a kutató két minta alapján vonta le: az egyik, reprezentatív mintába 2 286 házasság/együttélő személy tartozott, a másikba 104 házasság/együttélő pár, akik az első gyermeküket várták. Az eredmények egyértelműen a pozitív érzelmek támogató, az alacsony és közepes intenzitású negatív érzelmeket moderáló hatását igazolják a kapcsolati válságok idején, azonban, ha a negatív érzelmek intenzitása meghaladja a pozitív érzelmek erősségét, képes csökkenteni, semlegesíteni a pozitív érzelmek addig felhalmozott összes előnyét, hozadékát.

Renshaw, Blais és Smith (2010) 301 házaspár vizsgálatával arra kereste a választ, hogy a negatív affektivitás komponensei (szorongás, haragos ellenségesség, depresszió) hogyan hatnak a házastársi kapcsolat minőségére. Az eredmények azt mutatják, hogy az egyén depressziója és haragos ellenségeskedése negatívan hat a kapcsolati elégedettségére, a partner részéről szintén negatív hatást fejt ki a haragos ellenségeskedés. A kutatók felhívják a figyelmet a harag, a düh vizsgálatára, melynek központi szerepet tulajdonítanak a házastársi konfliktusok megértésében.

Bricker (2005) a párkapcsolati elégedettség és az érzelmi intelligencia összefüggéseit vizsgálja, mely magába foglalja önmagunk és mások érzelmeinek észlelésére való képességünket, saját érzelmeink kezelését és szabályozását, az érzelmeink kifejezésére vonatkozó képességünket, valamint a különböző helyzetek kezelésére alkalmas érzelmi információk tárolásának képességét. A kutatásban 61, több mint egy éve házasságban élő pár vett részt. Az eredmények az érzelmi intelligencia és a házastársi elégedettség szignifikáns kapcsolatát bizonyították. A férfiak érzelmi intelligenciájának szintje szignifikáns hatással van a pár érzelmi és problémamegoldó kommunikációjára, valamint a nő szexuális elégedettségére. A nő érzelmi intelligenciája a férfi alacsony agressziószintjével, valamint a saját szerepvállalásával mutatott kapcsolatot. A kutató arra a következtetésre jutott, hogy a férfi érzelmi intelligenciájának szintje nagymértékben felelős a pár kapcsolati elégedettségéért. További eredmények azt igazolják, hogy minél nagyobb a partnerek érzelmi intelligenciája közötti szakadék, annál fokozottabb házastársi elégedetlenségre lehet számítani.

Carstensen, Gottman és Levenson (1995) középkorú és idős házastársak érzelmi viselkedését vizsgálták, miközben a házastársak kapcsolati problémáikról beszéltek. Összesen 156 házaspárt mértek fel, akik egymástól életkorban és kapcsolati elégedettségben különböztek. A kutatók azt találták, hogy a kinyilvánított érzelmi viselkedés függ az életkortól, a nemtől és a kapcsolattal való elégedettségtől. Az idősebb házaspárok konfliktus-kezelésében kevesebb negatív érzelem és több érzelmesség jelent meg a középkorú házasságokhoz viszonyítva. A további eredmények a feleségek és a férjek, valamint a boldog és boldogtalan házasságok között mutattak eltéréseket. A feleségek esetében több negatív affektivitás jelentkezett, a férjek pedig védekezőbbnek mutatkoztak. Végül a boldogtalan házasságok több negatív affektust tartalmaztak a boldog házasságokhoz képest.

Ugyancsak az érzelmek meghatározó szerepét hangsúlyozza Péley (2002) vizsgálata, melybe 20 droghasználó és 20 életkorban és társadalmi helyzetben megfeleltetett fiatalot vont be, és a családtörténeteik elemzése révén arra a következtetésre jutott, hogy a droghasználók az érzelmek átélésében és megnevezésében, valamint a mentalizáció szintjében mutatnak deficitet, amit a családtörténetekben kibontakozó érzelemszabályozási mechanizmusok tartanak fenn.

V.7. Gyermekkorai traumák és elégedettség

V.7.1. Pszichés problémák

Péley (2001, 2004a, 2004b) az anya-gyerek és más meghatározó korai kapcsolatokat, a kötődést sokrétűen vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy az anyával, mint elsődleges személlyel létrejött kötődés minden későbbi szociális kapcsolat prototípusa, és ennek zavara, vagy más, korai életkorban elszenvedett sérülések, a későbbiek során valamilyen formában megjelennek. Ehhez kapcsolódó kutatási eredmény, miszerint a pszichés problémákkal küzdő, gyermekkorai traumákon átesett személyek nagyobb valószínűséggel elégedetlenebbek lesznek a házasságukkal, mint kiegyensúlyozott gyermekkorban részesülő társaik (Myers, 2002).

Kövér és Égerházi (2011) a párkapcsolati elégedettséget a Young-féle séma-fókusz elmélet viszonylatában vizsgálta. A Young-féle séma modell szerint korai maladaptív sémák akkor alakulhatnak ki, ha az alapvető lelki szükségletek (mint pl. biztos kötődés, autonómia, az igények és az érzelmek kifejezésének szabadsága, reális érzelmi korlátok) nem kerülnek kielégítésre. Amikor a sémát kiváltó ok megjelenik, az egyén egy maladaptív megküzdési stílussal válaszol (pl. túlkompenzálás, elkerülés, lemondás), mely állandósítja a sémát (Young et al., 2003). A korai maladaptív sémák az észlelés legmélyebb szintjén működnek, általában nem tudatosak, az egyént lelkileg sérülékennyé teszik, melynek során depresszió, szorongás, diszfunkcionális kapcsolatok, függőség, pszichoszomatikus zavarok alakulhatnak ki (Young, 1999). Kövér és Égerházi (2011) vizsgálatában 60 pár vett részt, akik kapcsolati elégedettség kérdőívet és a Young-féle séma kérdőívet töltötték ki. Az eredmények azt igazolják, hogy a maladaptív sémákkal rendelkező egyének elégedetlenebbek a párkapcsolatukkal, ami erősödik a házasságtartam függvényében.

V.7.2. A szülők válása

Hasonlóképpen rizikótényező a szülők válása: az elvált szülők gyerekeinek házassága gyakrabban végződik szintén válással (Myers, 2002).

V.8. A házasságkötés előtti élettársi kapcsolat

Az utóbbi évtizedben a modern társadalmak jelentős részében a házasság nélküli együttélés deviáns viselkedésből elfogadott párkapcsolati formává vált, ma a párkapcsolatok több mint egytizede élettársi együttélés (Bukodi, 2004, 22.o.). A KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének „Életünk fordulópontjai” elnevezésű felmérés adatai szerint, akik 2000 és 2004 között létesítettek kapcsolatot, 70%-a elsőként az élettársi együttélés mellett döntött, későbbre tervezve a házasságkötés időpontját. Az 50 év alatti válaszadók többsége azt tartja követendőnek, ha a pár házasságkötés előtt élettársi viszonyt létesít.

Az együttélést a házasságkötéssel szemben előnyben részesítők számának növekedése a kutatók, házaspárokkal dolgozó szakemberek figyelmét arra irányítja, hogy megvizsgálják a házasságkötés előtti élettársi kapcsolat hatásait a későbbi házasságra, házastársi elégedettségre nézve. A kutatások többsége azt találta, hogy azok a házasságok inkább felbomlanak, melyeket együttélés előzött meg (DeMaris–Rao, 1992; Hall–Zhao, 1995; Schoen, 1992; Teachman–Thomas–Paasch, 1991; Thompson–Colella, 1992).

Gross (1996) arra a következtetésre jutott, hogy a házasságkötés előtti élettársi kapcsolat negatív hatással van a későbbi kapcsolati elégedettségre.

V.9. Hit, vallásgyakorlás és elégedettség

A valláslelektannal foglalkozó szakirodalom egyre több bizonyítékot hoz arra nézve, hogy az istenhit, a spirituális gyakorlat pozitív hatással van a házasság stabilitására, a párkapcsolattal való elégedettségre (Kisgyörgyné Pongrácz–Bagdy–Mirnics, 2008; Skrabski–Kopp, 2009; Kovács, 2006).

A következőkben, kutatási eredmények ismertetése révén, a jelenség különböző aspektusait részletezem. Fagan (2006) szerint tartós házasságban élő párok a boldog házasság lényeges faktoraként a közös vallásos gyakorlatot jelölték meg. Lesthaeghe és Surkyn (1988) hasonló következtetésre jutott: a vallásos értékeknek és normáknak való elköteleződés növeli a családalapítási és gyerekvállalási kedvet. Ahmadi és munkatársai (2008) Teheránban mértek fel 660 házaspárt, és szintén szignifikáns összefüggést találtak a vallásosság és a házastársi elégedettség között. Nelson (2008) a házastársak vallásos különbözőségét (intrinzik/extrinzik), a megküzdés (adaptív/maladaptív) és a kapcsolati elégedettség összefüggéseit vizsgálta. A feltételezése, miszerint a vallásbeli eltérés több maladaptív megküzdési móddal és alacsony házastársi elégedettséggel jár együtt, beigazolódott. Kopp és munkatársai (2004), valamint Skrabski és munkatársai (2004) arról győződtek meg, hogy a vallásgyakorlás kiemelten fontos védőfaktor a társas támogatás, a társadalmi kohézió erőssége szempontjából. A támogató, meleg család légkörében valószínűleg többen maradnak, vagy válnak vallásossá.

Lord (2008) azonos és eltérő vallásokhoz tartozó házaspárokat hasonlított a következő szempontok szerint: intrinzik és extrinzik vallásosság, szociális támasz, konfliktusok kommunikációval történő kezelése és párkapcsolati elégedettség. Az eredmények elsőként arra utalnak, hogy az intrinzik vallásosság több kölcsönös építő kommunikációval jár együtt, és jellemzőbb az azonos, mint az eltérő vallású párokra. Ezzel szemben az extrinzik vallásossággal jellemezhető pároknál gyakoribb a kudarcos és ritkább a konstruktív kommunikáció. A párkapcsolati elégedettséget vizsgálva, a kutató arra a következtetésre jutott, hogy az extrinzik, de azonos vallású házastársak elégedettebbek a házasságukkal, mint az extrinzik, de eltérő vallású házások, és az intrinzik-azonos vallásosság szintén magasabb elégedettséggel jár együtt, mint az intrinzik-eltérő vallásosság. Tehát, levonható a következtetés, miszerint a kapcsolatukkal ugyanahhoz a valláshoz tartozó házastársak elégedettebbek, ami mindkét vallásos irányultság (intrinzik/extrinzik) esetében beigazolódott.

A következő vizsgálat eredményei arra utalnak, hogy a házasság vallásos értékekkel, hitrendszerrel való erősebbé tétele egyfajta közös fejlődés, egymáshoz csiszolódás következtében valósulhat meg. Lichter és Carmalt (2009) a vallásosság szerepét vizsgálta, 433 alacsony jövedelmű, házasságban élő amerikai személyt mért fel. A kutatás hipotézise szerint a vallásosság pozitívan hat a házasság stabilitására, és képes elhárítani a kedvezőtlen anyagi helyzettel járó negatív hatásokat, például a stresszt. Az eredmények azt igazolták, hogy a vallási hovatartozás, a személyes vallásos

meggyőződések kevésbé meghatározóak a házasság stabilitása tekintetében, pozitív hatást leginkább a közös értékrend, meggyőződések (pl. kapcsolatuk „isteni terv” része), a közös ima, valamint a közös vallásos tevékenységek, szolgálat biztosít.

VI. A család fejlődése

VI.1. A család mint kapcsolatok rendszere

„Az egyik legnehezebb feladat a mai világban, hogy a család eredeti funkciója szerint teljes életközösséggé válhasson, ne csak ágyrajárószállás legyen.”
Skrabski–Kopp, 2009

A családról, mint egységről, kapcsolati rendszerről való gondolkodás irányultságának (képviselt családterápiás iskola, irányzat) függvénye a család konstruktumának meghatározása, így nagyon sok variációval találkozhatunk.

Hagyományos értelemben a család egy olyan elsődleges szociális csoport, amelybe az egyének beleszületnek, intim viszonyaival hozzájárul fizikai és lelki védelmükhöz (Barnes, 1991). Bowlby (1982) szerint a tagok egymáshoz való ragaszkodásából származó konstrukció. *Rendszerként* olyan csoport, amelynek tagjai (1) befolyással vannak egymásra, (2) családként definiálják magukat és (3) koherenciát mutatnak értékrendben, identitástudatban (Lask, 2004). A családot, mint a legkisebb formális társas szerveződést jogok és kötelezettségek illetik meg (Bagdy, 2007).

A családra jellemző a nonszummativitás, ami azt jelenti, hogy házastársi/családi rendszerként több jelentést hordoz, mint a tagjainak összessége (az egész több mint a részek összessége).

VI.2. Az életciklus szemlélet

A *családi életciklus* fogalmát Haley 1973-ban vezette be a családról való gondolkodásmódba, mellyel felhívta a figyelmet a családi rendszer folyamatos változásának, alkalmazkodásának szükségességére, arra, hogy a családoknak időszakonként új feladatokkal, terhekkkel kell megküzdenie, melyek egységesnek mondhatók. Komlósi (2009) megfogalmazásában *családi életcikluson* azokat az időszakokat kell értenünk, amikor a gyerek fejlődése a család addigi életében változtatást követel. Az életciklus-váltások komoly lélektani terheket rónak a családtagokra, és a következő életszakasz boldogsága vagy boldogtalansága azon is múlik, hogy miként tudják ezt a krízist közösen megoldani.

Az *életciklus szemlélet* egy gondolkodási keret a család kulturális és társadalmi normák talaján való működéséről (Barnes, 1991), pozitívan mutatja be a család két egyidejű képességét: stabilitás-folytonosság fenntartása, valamint képesség a fejlődésre, változásra (Goldenberg, 2008).

VI.3. Családi életciklus modellek

A következőkben néhány életciklus-modellt mutatok be, melyekben közös, hogy minden alkotó fázist egy változást és új alkalmazkodást követelő életesemény indít el, melyet Zilbach (1989) *életszakasz markernek* nevezett.

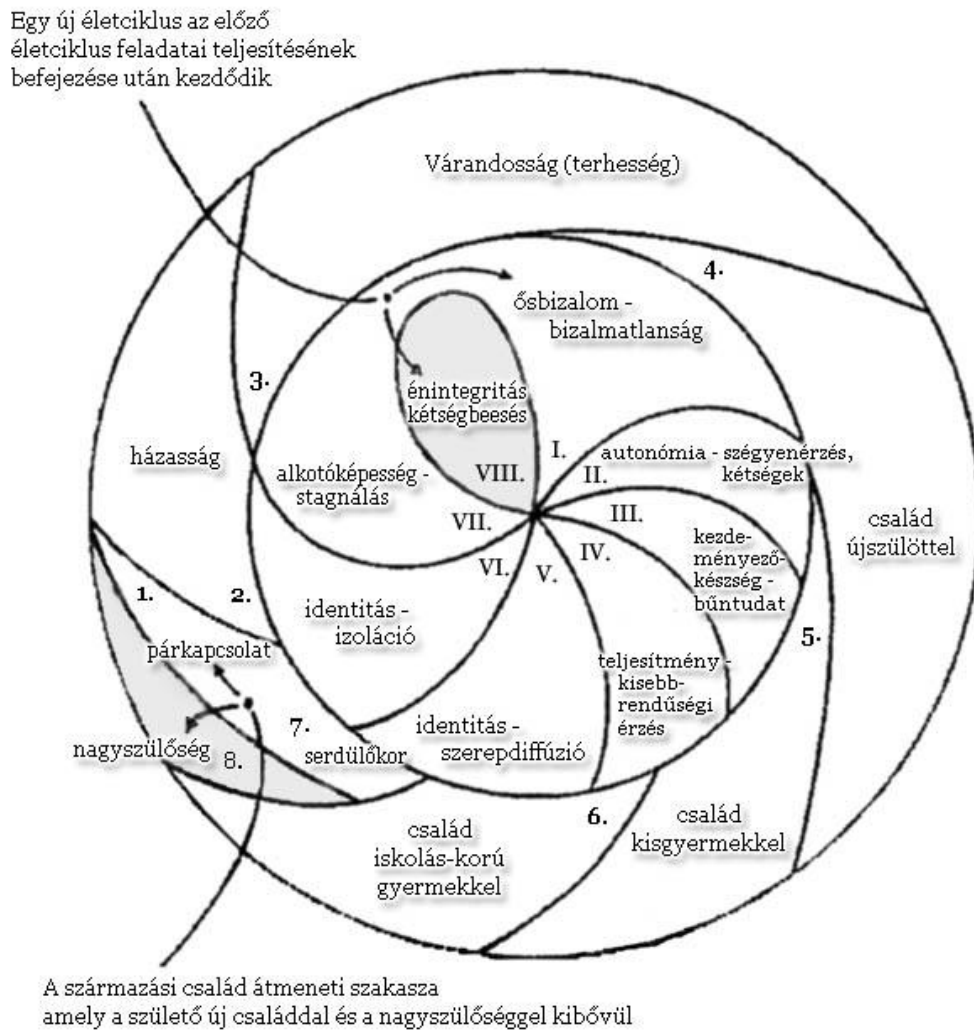
Haley (2001) szerint a fontosabb szakaszok a következők:

1. az udvarlás szakasza
2. a házasság korai szakasza
3. a gyermek születése és a fiatal gyermekkel való bánás
4. a házasság középső szakaszának problémái
5. a gyermekek kirepülése a fészekből
6. a nyugdíjas és öregkor

A fenti szakaszokat Dallos és Procter (2001) a válás, a válás utáni új család, az állásváltoztatás, a földrajzilag jelentős elköltözések életszakaszaival egészítené ki, mely változások szintén érintik a család valamennyi tagját.

Carter és McGoldrick (1989) modellje hat fázist ír le. Az *első* az egyedülálló fiatalok szakasza, amikor a fő feladat az otthonról való elköltözés, függetlenedés érzelmi és anyagi téren egyaránt. A *második* szakasz az új házaspárról szól, amikor két család összekapcsolódik. A *harmadik* szakaszban a házaspár családja kisgyermekkel bővül, ekkor a fő feladat az új családtag befogadása. A *negyedik* szakasz a serdülőt nevelő család szakasza, amikor a család határai rugalmasabbakká válnak. Az *ötödik* szakaszban a fiatalok gyermekek önállósulnak, a házastársi rendszer ismét diáddá alakul. A *hatodik* szakasz a család későbbi életszakasza, amikor gyakran szembesül veszteséggel.

Az 5. ábra az eriksoni pszichoszociális fejlődés nyolc szakaszát kapcsolja össze a családi életciklusokkal:

5. ábra: Az eriksoni és a családi életciklus szakaszainak összefüggései (Kurimay, 2004, 163. o.)

Hardy, Barát és Horti (2003) a női életciklusokat külön tárgyalja, és az aktuális szerepek vonatkozásában különít el öt fázist: lány szerep, felnőtt nő, anyaszerep, az életközép asszonya, idős nő.

VI.3.1. Hill–Rodgers életciklus modell

A disszertációban ismertetett mindkét kutatás szempontjából Hill és Rodgers (1964) életciklus modellje a kiemelkedő, ugyanis eszerint történt a felmért minta szelekciója, illetve a vizsgált csoportok elkülönítése. Az egyes szakaszokba való besorolás minden esetben az elsőszülött gyermek életkora szerint történik.

A Hill–Rodgers modell a családi élet fejlődését nyolc szakaszra bontja:

- 1.) Újonnan házasodott pár, gyermek nélkül
- 2.) Csecsemőt és/vagy kisgyermeket (0–3 éves korig) nevelő család
- 3.) Óvodáskorú (3–6 éves) gyermeket nevelő család
- 4.) Iskolás (6–14 éves) gyermeket nevelő család
- 5.) Serdülő (14–18 éves) gyermeket nevelő család
- 6.) Felnövekedett gyermeket kibocsátó család
- 7.) Magukra maradt, még aktív (munkahellyel rendelkező) szülők családjá
- 8.) Idős házaspár családjá nyugdíjazás után

Újonnan házasodott pár, gyermek nélkül

Ebben az életszakaszban fő feladat a házastársi identitás kialakítása és az ezzel járó felelősség vállalása, ami egyéb társas (rokoni, baráti, munkatársi) kapcsolatok házastársi kapcsolatnak való alárendelését jelenti, ami az egymáshoz való alkalmazkodás lényeges feltétele (Komlósi, 1997). Napjainkban a házasságok későbbi életkorban köttenek, kitolódott a tanulmányok befejezésének időszaka, mely nehezebbé teszi az eredeti családtól való leválást, és így a házastársi „*mi-tudat*” létrejöttét.

Csecsemőt és/vagy kisgyermeket (0-3 éves korig) nevelő család

A megszülető gyermek a családképződés fordulatát hozza, a házastársaknak újra kell definiálniuk, ki kell bővíteniük a „mi” identitásukat. A változás az anyák számára a legjelentősebb, ugyanis egy időre szüneteltetik a munkahelyüket, beszűkül az életterük, izolálódnak. Jellegzetes az erős fáradtságérzés, a fizikai kimerülés, a lelki-testi legyengülés (Bagdy, 2007).

Jelentős szerep jut ebben az életszakaszban az apáknak, a közeli barátoknak, rokonoknak, akiknek a bátorítására, támaszára nagy szüksége van minden anyának, de főként az először szülő nőknek. A párterápiás gyakorlat azt mutatja, hogy ebben a szakaszban az apák gyakran érzik elhanyagolva magukat, melynek következtében ellentétes folyamat indul el: a munkába temetkeznek, egyre kevesebb időt töltenek otthon, ami a feleség egyre fokozódó kimerültségéhez és elégedetlenségéhez vezet. Rendkívül fontos a pár közötti kommunikáció, a teherviselés és az örömök megosztása, valamint annak a tudata, hogy fokozottan terhelt, de múltó életszakaszból van szó.

Ehhez az életciklushoz kapcsolódóan a KRE Pszichológiai Intézetében végzett kutatás eredményéről szeretnék beszámolni: Kiss Zsófia (2004) interaktometriával és a válaszok tartalomelemzésével fiatal párok kapcsolati és kommunikációs jellegzetességeit vizsgálta a szülővé válás folyamatában. A vizsgálat eredményei szerint a gyerekvállalással nőtt a pár kooperációs aktivitása, a gondoskodás és a közös feladat iránti elköteleződés, valamint csökkent a kezdeti szorongásos bizonytalanság.

Óvodáskorú (3-6 éves) gyermeket nevelő család

A gyerek óvodába kerül ebben az életszakaszban, amelynek a megszokása, az elválás, kihívás az egész család számára, továbbá gyermeknevelés szempontjából ugyancsak erre az időszakra esik néhány kritikus pont: a szobatisztaságra nevelés, a dackorszak, testvérféltékenység, gyermekkori félelmek, szorongások (Hegyiné, 2003), melyek adekvát kezelése a szülők alrendszerének feladata. Az anya gyakran ebben az időszakban tér vissza a munkahelyére, ami újabb feszültségforrás lehet. A házastársi kapcsolatra hatással van a napi ritmus megváltozása is, melyben egyensúlyt teremteni az egyéni igények, elvárások megfogalmazásával, egymásra figyeléssel lehetséges.

Iskolás (6-14 éves) gyermeket nevelő család

Az iskolakezdés a családot újabb feladatok elé állítja, azonban ez a szakasz a gyerek egyéni fejlődése szempontjából békés, amennyiben nem történik válás, haláleset, trauma (például állásvesztésből adódó létbizonytalanság) vagy egyéb kritikus változás (Bagdy, 2007). Sajnálatos módon a statisztikák azt mutatják, hogy sok házasság ebben az életszakaszban meggyengül, a szülők a saját problémáikra figyelnek, ami a gyerek igényeinek, szükségleteinek háttérbe kerülését eredményezheti.

Serdülő (14-18 éves) gyermeket nevelő család

Az önálló identitástudat szerveződése a serdülőkor legfőbb feladata, az eddigi szülő-gyermek aszimmetrikus kapcsolatnak egy szimmetrikusabb viszony felé kell haladnia (Komlósi, 1997). A serdülő gyermek számára megnő a kortárskapcsolatok jelentősége, a barátok személyes életében betöltött szerepe, amely a szülőtől fokozott rugalmasságot igényel. Ez az életszakasz az egész család számára megpróbáltatást jelent azért is, mert a szülőknek ekkor kell megküzdeniük saját, életközépi válságukkal, a nagyszülők betegségeivel, ami a terheltségüket jelentősen növeli, és szükségessé válik a házastársi kapcsolat egymást támogató funkciójának előtérbe kerülése.

Felnövekedett gyermeket kibocsátó család

A felnőtt gyerekek ebben az életszakaszban szembesülnek az önállóság adta lehetőségekkel és terhekkal ugyanakkor: szabadon dönthetnek, választhatnak adott lehetőségek közül, azonban a felelősséget is nekik kell vállalniuk. Hegyiné (2003) szerint a családból kiváló ifjú feladatai a következők: a gyermeki én-től való távolodás, önmagáért és másokért való felelősségvállalás, átértékelt szülő-gyerek kapcsolat, felelősségteljes szexuális viselkedés, egzisztenciális tervek, önmegvalósítás.

Magukra maradt, még aktív (munkahellyel rendelkező) szülők családja

Ebben az életszakaszban a gyerekek kirepültek a családból, a többtagú család ismét párrá alakult. A szülők még munkahelyen dolgoznak. Az életkor következtében testi és lelki változásokon megy keresztül a pár: a nő maszkulinizálódik, a férfi gyengül,

feminizálódik (Bagdy, 2007), melynek következtében a házaspárnak át kell értékelnie kapcsolatát, melyre pozitív hatást gyakorolhat a gyerekek önállósulásából adódó tehermentesülés. A nagyszülővé válás különleges öröm- és életerőforrás ebben az életszakaszban.

Idős házaspár családja nyugdíjazás után

„Lélekben az ember öregen is olyan szerelmes lehet, mint húsz éves korában. Csak a teste már nem engedelmeskedik ennek a szenvedélynek. Kötelező-e ezt tragédiaként megélni? Segíthet-e némi életbölcesség?” – teszi fel a válaszokat önmagukban sugalmazó kérdéseket Bagdy, Belső és Popper (2004).

A nyugdíjba vonulás számos mentális és kapcsolati problémát felvet, ugyanis megszűnik a napi rutin, átalakulnak kollegiális kapcsolatok, a jelenlegi társadalmi viszonyaink között egzisztenciális gondok is adódhatnak. A házaspárnak egészségi gondokkal kell szembenéznie, a gyerekek segítségére szorulnak, melynek következtében a szülő-gyermek kapcsolat fordított irányban, de ismét aszimmetrikussá válik. Ebben az életszakaszban külön nehézséget jelent a házastárs elvesztése, a házastársi szerepkör megszűnése. Azonban a nyugdíjaskor különösen kedvez a nagyszülői szerepnek, a társadalmi feladatvállalásoknak.

VI.4. Transzgenerációs hatások

“Ha generációkon átívelő hagyományokról vagy több generáción át megjelenő traumaismétlésről beszélünk, akkor nyíltan vagy implicit módon gondolnunk kell arra, hogy hogyan is terjed tovább a tudás, és ez arra az esetre is érvényes, amikor úgy tűnik, hogy épp a „nem-tudás” okoz problémát vagy ismételtet meg velünk valamit. Bármelyik esetről is beszélünk (tudás, nem-tudás), reprezentációkról van szó, és arról a problémáról, amit a reprezentációk terjedésének nevezünk.” (Péley, 2006, 45. o.)

VI.4.1. Anyakép–apakép–társkép

Az evolúciós fejlődépszichológia arra keresi a választ, hogy az egyedi különbségek, valamint a fenotípusok kialakulásában és azok transzgenerációs átörökítésében milyen folyamatok és mechanizmusok játszanak szerepet (Péley, 2010).

Bereczkei, Gyuris, Köves és Bernáth (2003) vizsgálatában, mely arcképpárosításokon alapult, a vizsgálati személyek a véletlenhez képest magasabb arányban állapították meg a feleség és a férj anyja közötti hasonlóságot. Ez a találati gyakoriság szignifikánsan magasabb volt annál, mint amikor a feleség és a férj közötti hasonlóságot ítélték meg. A regressziós elemzés azt mutatta, hogy azok a férfiak, akiknek gyerekkorukban gyakran volt részük anyai elutasításban, kisebb valószínűséggel választottak felnőtt korukban anyjukhoz hasonló feleséget, mint azok, akik kedvezőbb nevelésben részesültek. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a gyerekkori tapasztalatok hatására a fiúk internalizálják anyjuk fenotípusát, és ezt, mint egyfajta mentális modellt használják fel későbbi párválasztásuk során.

Figyelemre méltó Framo (1992) megállapítása, miszerint „olyan párt választunk, aki a diádban remélhetően majd kitörli, megismétli, irányítja, uralja, átéli, vagy begyógyítja, ami korábban nem rendeződött bennünk. Következésképpen, jelenbeli szoros kapcsolataink, házastársunk és gyermekeink részben megfeleltethetők a régi képzeteknek, a régen eltemetett introjektumok megtestesüléseinek.”

VI.4.2. Anyakép–apakép–istenkép

A vallásos fejlődést kutató szakemberek számára kimondottan központi fogalmat jelent az istenkép tanulmányozása (Gibson, 2004), ugyanis sokat elmond a személy vallásosságáról, hitvilágáról.

Freud azt gondolta, hogy az istenkép nem más, mint az apakép projekciója. Schweitzer (1999) és Rizzuto (1979) szerint a gyermek istenképébe mindkét szülő vonásai beleolvadnak. Ez nem úgy értendő, mintha a szülők képe változna át egyszerűen istenképpé. A szülőkről alkotott kép és az istenkép rokonsága sokkal inkább abban jelentkezik, hogy olyan képzetek, mint a „feltétlen szeretet” vagy a „legfőbb tekintély” nyilván a szülőkhöz és éppen olyan nyilvánvalóan Istenhez kapcsolódnak. Ezt a megállapítást nemzetközi szinten Vergote valláspszichológus kutatócsoportja által

végzett felmérések sokszorosan bebizonyították. Lélektani szempontból mindkét vonás beleolvad az istenképbe. Így, ez egy olyan istenkép, amelyben összesűrűsödik mindaz, ami gazdagítja és előreviszi az embert, de az is, ami megüresíti, és rémisztő félelemmel tölti el.

A gyerekek folyamatosan figyelik a szüleik Istenhez való viszonyulását, utánozzák a vallásos cselekvéseket, rituálékat, mélyen hatnak rájuk a szülők által átélt vallásos élmények. Teljesen természetes, hogy a gyerek szüleivel kapcsolatos tapasztalatait használja fel az istenképének formálásához, azonban számolni kell azzal, hogy a gyerekeknek a pozitív tapasztalatok mellett negatív tapasztalatai is lehetnek/vannak a szüleikkel kapcsolatosan (például meginog a szülőbe vetett bizalom, igazságtalanságot tapasztal). Ezért kulcsfontosságúnak tartom, hogy a szülő mély meggyőződéssel akarjon/tudjon túlmutatni saját „nagyságán” (a gyerek a szüleit látja a legnagyobbknak, legerősebbnek, leghatalmasabbnak) egy nála is hatalmasabb Isten fele, akinél ő kisebb és tudatlanabb, esetlenebb (akárcsak a gyerekek a szüleikhez viszonyítva), akinek a szülő is „gyermeke”. Ha a szülő fel tudja vállalni a saját hibáit, tévedéseit a gyerek előtt, jóváteszi például bocsánatkéréssel, a gyerek istenképébe a pozitív tapasztalatok mellé korrigálva (például emberi gyengeségnek, esendőségnek tulajdonítva), épülnek be a szülőkkel kapcsolatos negatív tapasztalatok, és így megmaradhat a hite egy tökéletes Isten létezésében (Kovács, 2011, 2002).

VII. Narratív pszichológiai tartalomelemzés

Keszeg Vilmos (2002) az embert „*homo narrans*”-nak nevezi, akinek a narrációi különböző meghatározó szerepekkel bírnak a mindennapi életében, az is előfordul, hogy ugyanaz a történet eltérő funkcióval rendelkezik kontextustól, élethelyzettől függően. Az elbeszélésekben kifejezésre jut a személy önmagához, társas világához, élményeihez, a nehéz élethelyzetekhez való viszonya, a történetek révén bemutatja önmagát és pszichológiai valóságát (László, 2005b).

Az elbeszélés jelentésszervező erejének felismerése a tudományos lélektan legkorábbi eredményei közé tartozik (László, 2004). Az elbeszélő szövegek értelmezése során az emberi társas alkalmazkodás pszichológiai folyamatairól empirikusan ellenőrizhető tudományos ismeretek birtokába juthatunk (László, 2005a).

A narratív pszichológiai tartalomelemzés, a számítógépes nyelvezet és a nyelvtechnológia eredményeire támaszkodva, az elbeszélésekben azokat a narratív elemeket keresi, amelyek pszichológiai jelentéssel ruházhatók fel (László, 2008, 2005b), célja a narratívumok tartalmi, strukturális elemei és a pszichikus működés összefüggéseinek feltárása (László, Ehmann, Péley és Pólya, 2000), kvantitatív eljárásokkal történő vizsgálata (Péley, 2008). A tudományos narratív pszichológia középpontjában a nyelv és a pszichológiai folyamatok kapcsolatának vizsgálatán túl az elbeszélés és az identitás közötti kapcsolat áll (László, 2011).

A következőkben felsorolom a pécsi **Narratív Kutatócsoport** kutatási területeit, a kifejlesztett narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriákat:

A **szereplők és pszichológiai funkcióinak** vizsgálatával Péley Bernadette (2002), Ehmann Bea (2002) és Hargitai Rita (2004) foglalkozott. Péley (2002) a szereplők és funkcióik azonosításával ifjúkori deviáns magatartásmódok mögött meghúzódó korai tárgykapcsolati zavarokat, illetve azok hibás kompenzációit tárta fel.

Pohárnok Melinda (2004) a tárgykapcsolat és a szelf-fejlődés elméletekre alapozva dolgozta ki a **közelítés-távolítás** tartalmi kategóriát.

A **pszichológiai perspektíva** modul kidolgozása Pólya Tibor (2007) nevéhez kapcsolódik: azokat a szavakat illetve kifejezéseket azonosítja a szövegben, amelyek a szereplők belső, mentális állapotát írják le.

Az **időélményhez** kötődő pszichológiai jelenségeket Ehmann és mtsai (2008, 2005) vizsgálták.

Az élettörténet **koherenciájának** a szöveg szintjén történő azonosítására Papp Orsolya (2004) tett kísérletet.

A **tagadást** pszichodinamikai szempontból Hargitai Rita és munkatársai (2005) vizsgálták, akik az egészséges emberi környezethez és a morális mércékhez való alkalmazkodást, a világ értéktelenítésére, destrukcióra és öndestrukcióra való hajlamot helyezték a kutatás középpontjába.

Az **intencionalitás** modul a szándéktulajdonítást azonosítja a szövegben (ld. Ferenczhalmy–László, 2006).

Az **aktivitás-passzivitás** modul az ágencia cselekvéses összetevőjének vizsgálata a szövegek szintjén, melyet, Szalai és László (2006) feltételezése szerint, az aktív és passzív igei kifejezések hordoznak.

A **kognitív** modul kidolgozása Vincze Orsolya és munkatársai (2008, 2006) nevéhez fűződik, mely többek között alkalmazható a mentalizáció jelenségének vizsgálatában.

A következőkben, a kutatásomban alkalmazott **szelf-** és **mi-referencia**, **érzelem** és **értékelő** narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriákat mutatom be részletesebben.

VII.1. A szelf-referencia nyelvi markerei és pszichológiai jelentése

Szelf-referenciáról akkor beszélünk, amikor a szövegben egyes szám első személyű névmás, egyes szám első személyben ragozott ige, illetve a főnevek birtokos ragozásának egyes szám első személyű alakjai fordulnak elő.

A 3. táblázat a szelf-referencia nyelvi jegyeire ad példákat:

A SZELF-REFERENCIA NYELVI JEGYEI	PÉLDÁK
Egyes szám / 1. sz. igék - kijelentő mód, jelen idő, általános tárgy - kijelentő mód, jelen idő, 2. sz. határozott tárgy - kijelentő mód, jelen idő, határozott tárgy - kijelentő mód, múlt idő, általános tárgy - kijelentő mód, múlt idő, 2. sz. határozott tárgy - kijelentő mód, múlt idő, határozott tárgy - feltételes mód, általános tárgy - feltételes mód, 2. sz. határozott tárgy - feltételes mód, határozott tárgy - felszólító mód, általános tárgy - felszólító mód, 2. sz. határozott tárgy - felszólító mód, határozott tárgy	Terminális igei toldalékok -ok, -ek, -ök -lak, -lek, -alak, -elek -om, -em, -öm -tam, -tem, -ttam, -ttem, -ottam, -ettem, -öttem -talak, -telek, -ttalak, -ttelek, -ottalak, -öttelek -tam, -tem, -ttam, -ttem, -ottam, -ettem, -öttem -nék, -nák, -enék, -nám, -ném -nálak, -nélek, -análak, -eném -nám, -ném, -anám, -eném -jak, -jek, -jam, -jem, -jalak, -jelek, -alak, -elek -jam, -jem, -am, -em
Névmások: Személyes Birtokos Visszaható	én, engem, tőlem, nekem, velem, általam, stb. enyém, enyémből, enyémhez, enyémnél, stb. magam, magamért, magamról, magamhoz, stb.
Birtokos személyranggal ellátott főnevek -egy birtok esetén -több birtok esetén	Nem terminális névszói toldalékok -m, -am, -em, -om, -öm -im, -aim, -eim, -jaim, -jeim

(Forrás: Hargitai, 2008, 79.o.; narrativpszichologia.pte.hu)

3. táblázat: A szelf-referencia nyelvi markerei

Az élettörténeti elbeszélések természetesen az én nézőpontjáról, élményeiről, tapasztalatairól szólnak, azonban az élmények felidézésekor az elbeszélő beszámolhat partnereinek élményeiről is. Az is előfordulhat, hogy az elbeszélésből hiányzanak az én élményei (László, 2005). Hargitai és munkatársai (2005, 3.o.) szerint az énről vonatkozó elméletek a következő fogalmak köré csoportosulnak: birtoklás és én-szűkítés, létezés és én-tágítás, önfenntartás, éntudatosság, én-érzés, önbecsülés, autonómia, kontroll, ágencia, koherencia, önreflexió, énazonosság stb. Szondi (1952, id. Hargitai és mtsai, 2005) arra hívja fel a figyelmet, hogy az énről vonatkozó pszichés folyamatok túlsúlya a mentális zavarok sajátos formáihoz is elvezethet: például a mindent birtokolni akarás túlzott formája utalhat egoizmusra, nárcizmusra. A saját létezés kiterjesztése megnyilvánulhat megalomániában, vallási téveszmékben és paranoiában is.

Az egészséges és patológiás működésmód közötti határ meghúzása a nyelvi markerek arányainak figyelembevételével lehetséges, melynek alapján kitapinthatók a szélsőséges, a birtoklás dominanciájával, illetve az érzés csökkenésével (deperszonalizációval) leírható pszichés állapotok. Hargitai és munkatársai (2005) az én-referencia pszichológiai tartalmát az érzés növekedésének, illetve csökkenésének összefüggésében vizsgálták, és kapcsolatot véltek felfedezni a szelf-referencia emelkedett értéke és a depresszió, illetve a szuicidium között. Továbbá, arra a következtetésre jutnak, hogy a magas szelf-referencia nem csak a depresszióra jellemző intrapszichés dinamikával kapcsolódhat össze, hanem az elbeszélés tartalmától függően utalhat az autonómiára, az energizáltságára és az egyén integrációjának megtartottságára is (18.o.). Így, a pozitív történetek magasabb szelf-referenciája a személy önfenntartására, a valósághoz való alkalmazkodására és az egyén integrációjának megtartottságára reflektál.

VII.2. A mi-referencia nyelvi markerei és pszichológiai jelentése

A mi-referencia a többes szám első személyű igék, névmások, birtokos személyraggal ellátott főnevek kategóriáit foglalja magába. A 4. táblázat a mi-referencia nyelvi jegyeire ad példákat:

A MI-REFERENCIA NYELVI JEGYEI	PÉLDÁK
Többes szám / 1. sz. igék -kijelentő mód, jelen idő -kijelentő mód, múlt idő -feltételes mód -felszólító mód	Terminális igei toldalékok -unk, -ünk, -juk, -jük -tuk, -tük, -tunk, -tünk -nánk, -nénk -junk, -jünk, -juk, -jük
Névmások: Személyes Birtokos Visszaható	mi, minket, tőlünk, nekünk, velünk, általunk, rólunk miénk, mienkből, mienkhez, mienknél, stb. magunk, magunkért, magunkról, magunkhoz, stb.
Birtokos személyraggal ellátott főnevek - egy birtok esetén - több birtok esetén	Nem terminális névszói toldalékok -ünk, -unk, -ink, -aink, -eink

(Forrás: Hargitai, 2009, narrativpszichologia.pte.hu)

4. táblázat: A mi-referencia nyelvi markerei

A mi-referencia pszichológiai értelemben összetartozásra, élményközösségre utal. Ehmann és munkatársai (2010) a konstrukciót a csoportkohézió, a csoporttal való azonosulás szempontjából vizsgálták. Kutatásunkban a mi-referencia gyakorisági értékeiből a házastársi “mi-tudatról”, a házasságon belüli összetartozásról, elköteleződésről nyerhetünk információt.

VII.3. Az érzelem modul nyelvi markerei és pszichológiai jelentése

Az érzelemkifejezések vizsgálatában Fülöp (2010, 47.o.) különbséget tesz expresszív és deskriptív érzelemszavak között. Az expresszív szavak (például indulatszavak) érzelmeket fejeznek ki, a deskriptív szavak érzelmi állapotokra, folyamatokra utalnak (például düh, öröm). Az érzelemmodul létrehozása során a deskriptív nyelvi alakok kerültek összegyűjtésre, külön kategóriát képezve az érzelmet kifejező igékből, melléknevekből, határozószókból, főnevekből és idiómákból (Fülöp–László, 2006). Az érzelem szótár pszichológiai kategóriái a valencia, az érzelmi minőségek, elsődleges és másodlagos érzelmek, valamint az érzelmi távolság szerint vannak kialakítva. Kutatásunkban az első, az érzelmek valencia szerinti osztályozását vettük alapul, mely szerint elkülönülnek pozitív (pl. öröm, elégedettség, remény) és negatív (pl. félelem, szenvedés, csalódás, nyugtalanság) érzelmek. Az érzelmek valenciája alapján a személyek optimizmusára, a világ és kapcsolatai iránti nyitottságára, önértékelésére lehet következtetni.

VII.4. Az értékelő modul nyelvi markerei és pszichológiai jelentése

Az értékelés modul olyan szavakat tartalmaz, amelyek pozitív vagy negatív értékítéletet fejeznek ki. Tartalmaz értékelő igéket (pl. megdicsér, megbüntet) és morálisan értékelő igéket (pl. vétkezik), ezen kívül tartalmaz mellékneveket (pl. kedves, gonosz), főneveket, ezen belül értékelő igék és melléknevek főnévi alakjait (pl. dicséret, büntetés) és behelyettesítő főneveket (pl. zseni, gonosztevő); határozószavakat (pl. megdicsérve, megbüntetve) és végül érzelmi és kognitív állapotokat (pl. csodál, megvet). (Forrás: narrativpszichologia.pte.hu)

A modul a személyközi és csoportközi értékelő folyamatok vizsgálatánál alkalmazható (Csertő, 2009). A témában kutatásokat végzett Bigazzi és Nencini (2008), valamint Bigazzi, Csertő és Nencini (2006).

C. A VIZSGÁLATOK BEMUTATÁSA

I. VIZSGÁLAT:

Eltérő családi életciklushoz tartozó házastársak kapcsolati elégedettségének narratív eszközökkel történő vizsgálata

I.1. Célkitűzés

A kutatás **hármast** követ:

1. Két, életkorban és családi életciklus szerint is elkülönülő házastárs-csoport interjúit képező négy, *eltérő tematikájú epizód* (megismerkedés, pozitív csúcstémák, megoldott problémák, megoldatlan problémák) *hasonlítása* szelf-referencia, mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek és pozitív/negatív értékelés szerint, figyelembe véve a nemi és az életkorbeli hovatartozás hatásait.

2. Az idősebb generáció férj és feleség tagjai szignifikánsan elégedettebbek a kapcsolatukkal a fiatal generáció tagjaihoz képest. Célunk a *generációk közötti elégedettségi eltérés* megragadása a szelf- és mi-referencia, pozitív/negatív érzelem, pozitív/negatív értékelés narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák nyelvi markereinek szintjén.

3. Mindkét életciklust (generációt) képviselő házastárs-csoport esetében, eltérő szinteken, de *hasonló* a házastársak egymáshoz viszonyított kapcsolati elégedettsége. Hendrick, S. S. (1998, 1988) *Kapcsolati Elégedettség Skálája* szerint a fiatal házastársak *megfelelő*, az idős házastársak *magas* kapcsolati elégedettséggel rendelkeznek. Célunk megvizsgálni, hogy a *hasonlóan megfelelő*, illetve a *hasonlóan magas elégedettség* a házastársak elbeszéléseiben vizsgált tartalmi kategóriák mintázatainak *komplementaritása*, avagy *szimmetriája* mentén köszön vissza. A házastársak mintázatait elsőként a négy epizód, majd a teljes szövegtörzs szintjén is azonosítottuk.

I.2. Kérdésfelvetések és hipotézisek

A. A házaseset-interjú négy epizódjának (megismerkedés, pozitív csúcserőlmények, megoldott problémák, megoldatlan problémák) **tematika** szerinti vizsgálata **nemek, generációk és narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák** mentén

A.1. Hipotézis: Feltételezzük, hogy különbség van a vizsgált tartalmi kategóriák nyelvi markereinek gyakoriságában a házasság-epizódok tematikája szerint.

A.2. Hipotézis: A **megoldatlan problémák** elbeszéléseiben alacsonyabb **szelf- és mi-referencia** szint, kevesebb **pozitív érzelem/több negatív érzelem, kevesebb pozitív értékelés/több negatív értékelés** jelenik meg a többi epizódhoz (megismerkedés, pozitív csúcserőlmények, megoldott problémák) képest.

B. A férjek és feleségek párkapcsolati elégedettsége **generációk (családi életciklusok)** szerint:

A Kapcsolati Elégedettség Skála (Hendrick, 1998, 1988) eredményei szerint (ld. I.7.A fejezet), noha a négy csoport kapcsolati elégedettsége egyaránt átlagon felülinek mondható, a nemek életciklus (generáció) szerinti hasonlításakor azt találtuk, hogy az idős férjek szignifikánsan elégedettebbek a kapcsolatukkal a fiatal férjekhez viszonyítva ($p=0,001$), valamint az idős feleségek szintén szignifikánsan magasabb elégedettséget mutatnak a fiatal feleségekhez képest ($p<0,01$). Arra vagyunk kíváncsiak, hogy a házasság-elbeszélések négy epizódjában (megismerkedés, pozitív csúcserőlmények, megoldott, megoldatlan problémák) vizsgált narratív változók (szelf- és mi-referencia, pozitív/negatív érzelem, pozitív/negatív értékelés) mentén megragadható-e a két családi életciklushoz tartozó házaspárok (idős férjek–fiatal férjek, idős nők–fiatal nők) kapcsolati elégedettségének különbsége. Az elbeszélések nyelvi markereinek vizsgálata, a kérdőív eredményeinek megfelelően, nemek és generációk szerinti bontásban történik.

Az előzőekben leírtak értelmében, valamint szakirodalmi adatokra alapozva feltételezzük, hogy:

B.1. Hipotézis: A két életciklushoz (generációhoz) tartozó házaspárok kapcsolati elégedettségének nemek szerinti különbsége megjelenik az elbeszélésekben vizsgált narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák (szelf- és mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek, pozitív/negatív értékelés) nyelvi markereinek szintjén is.

B.2. Hipotézis: A fiatal generáció alacsonyabb kapcsolati elégedettségéből kiindulva feltételezzük, hogy az elbeszélésekben szignifikánsan több negatív érzelem és értékelés jelenik meg az idősebb generációhoz viszonyítva, valamint az idősebb generáció tagjainak elbeszéléseiben több pozitív érzelem és értékelés azonosítható.

B.3. Hipotézis: Feltételezzük, hogy az idős generációhoz tartozó házastársak esetében alacsonyabb a szelf-referenciára és magasabb a mi-referenciára utaló nyelvi jelek mennyisége a fiatal generációhoz képest.

C. Fiatal és idős házastársak narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák szerinti mintázatainak *komplementaritása*, avagy *szimmetriája*:

A férjek és a feleségek kapcsolati elégedettségének elemzése következtében mindkét életciklushoz (generációhoz) tartozó házastárs-csoport esetében eltérő szinteken, de *hasonló kapcsolati elégedettségről* számolhatunk be. A fiatal házastársak *megfelelő*, az idős házastársak *magas* kapcsolati elégedettséggel rendelkeznek (Hendrick, S.S.: *Kapcsolati Elégedettségi Skála–RAS*). A matematikai statisztika segítségével arra keressük a választ, hogy a házastársak hasonló kapcsolati elégedettsége a tartalmi kategóriák által leírt mintázatok *komplementaritásában*, avagy *szimmetriájában* (hasonlóságában) köszön vissza.

I.3. Vizsgálati személyek

I.3.1. Mintavételi eljárások

Levelezőlistákon, illetve több helyi terjesztésű *újságban*, *rádióban* tettem közzé házaspároknak címzett felhívásomat, miszerint kutatásban való részvételre keresek önként jelentkezőket, így több, számomra teljesen ismeretlen házaspár került be a kutatásba.

Másodikként a *hólabda módszert* alkalmaztam (a minta ismeretség alapján választódik ki), valamint kisebb mértékben a *kényelmi mintavétel* módszerét (közvetlenül rendelkezésre álló mintavétel), azonban figyeltem arra, hogy „az ismerős ismerőse” kerüljön be a kutatásba.

I.3.2. Szelekciós kritériumok

A minta szelekciójánál több szempont érvényesült:

1. a vizsgálati személy legyen magyar anyanyelvű
2. ne tartozzon a közvetlen környezetemhez (ne legyen barát, rokon, páciens)
3. éljen házasságban, és a házastársa is vállalja a felmérésben való részvételt
4. legyen gyerekük
5. Hill és Rodgers (1964) *családi életciklus modellje* alapján a mintát két életciklus jellemzői szerint szelektáltuk, valamelyik életciklushoz való tartozás feltétele volt a kutatásban való részvételnek. A következő szelekciós kritériumok érvényesültek:

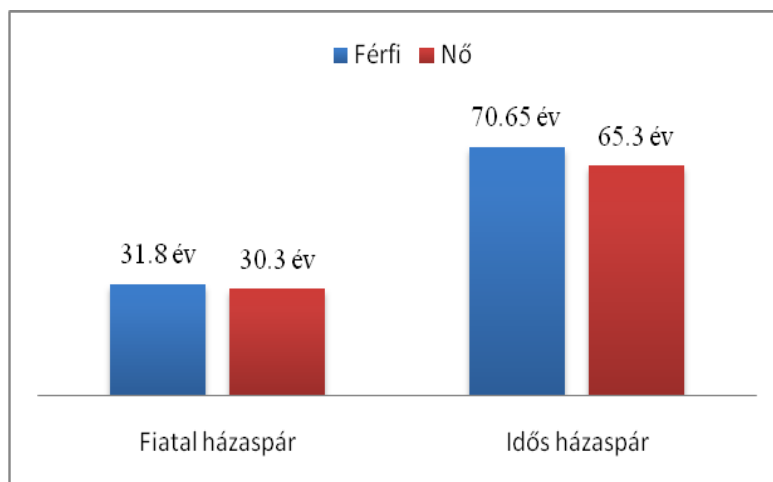
- *Fiatal házastársak*: csecsemőt és/vagy kisgyermeket (0–3 éves) nevelnek. Több gyerek esetén az elsőszülött életkora legtöbb három éves, tehát még nem jár óvodába.
- *Idős házastársak*: nyugdíjazás után, a gyermekük már önállósult, kirepült a családi fészekből („üres fészek” fázis).

I.3.3. Szociodemográfiai mutatók

A kutatásban 20 fiatal és 20 idős házaspár vett részt (N=80) két, eltérő generációt és ugyanakkor családi életciklust képviselve. Mindannyian Erdély magyar anyanyelvű lakosságához tartoznak.

Életkor

A 6. ábrán látható, hogy a fiatal nők átlagéletkora: $30,3 \pm 3,57$ év (a legfiatalabb nő 23 éves, a legidősebb 37 éves), a fiatal férfiak átlagéletkora $31,8 \pm 3,27$ év (min. 26 év, max. 37 év), az idős nők átlagéletkora: $65,3 \pm 6,82$ év (min. 57 év, max. 79 év) és az idős férfiak átlagéletkora: $70,65 \pm 6,77$ év (min. 61 év, max. 83 év).

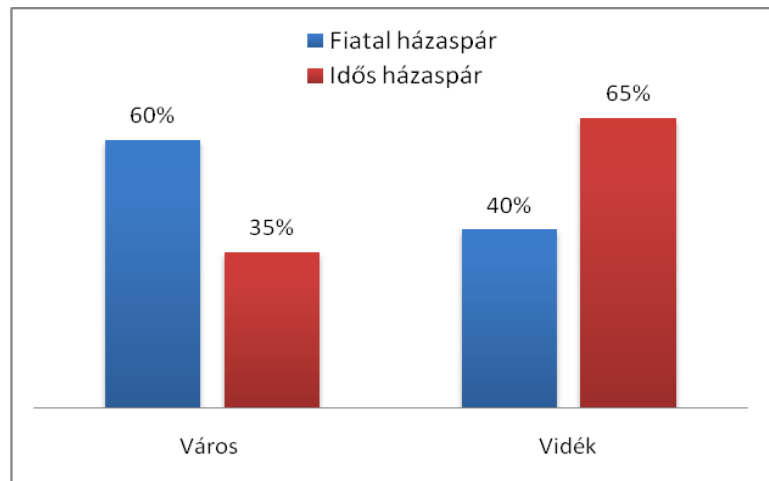
6. ábra: Fiatal és idős házaspárok átlagéletkor szerint

Házasságban eltöltött évek

A fiatal pároknál a házassévek átlaga $4,15 \pm 2,25$ év (min. 1 év, max. 10 év), az idős párok esetében $42,47 \pm 11,95$ év (min. 36, max. 56,5 év).

Lakhely

A fiatal házaspárok 60%-a (12 pár, N=24) városban, míg 40%-a (nyolc pár, N=16) vidéken él. Az idős házaspárok esetében 35% (hét pár, N=14) él városban és 65% (13 pár, N=26) vidéken (ld. 7. ábra).

7. ábra: Fiatal és idős házaspárok lakhely szerint

I.4. Alkalmazott módszerek, eszközök

A személyes beszélgetés az alábbi struktúrát követte:

I.4.1. Interjú

Félig strukturált interjút alkalmaztam (ld. Ehmann, 2002, 110.o.), az instrukcióban a vizsgált személyeket az alábbi négy, házasságával kapcsolatos epizód történeteinek szabad elmesélésére kértem:

- *Megismerkedésük története, emlékezetes élménye*
- *Pozitív csúcserőlmények történetei*
- *Közös megpróbáltatások történetei, melyekkel sikerült megküzdeni (megoldott problémák)*
- *Közös megpróbáltatások történetei, melyekkel nem sikerült megküzdeni (megoldatlan problémák)*

Az interjú spontaneitása érdekében a fenti témákat nem tudhatta előre a házaspár. A férj és a feleség egymást követően vett részt az interjúban, a házastársaknak hallótávolságon kívül kellett tartózkodniuk. Egy esetben fordult elő, hogy a házastárs „kihallgatta” a másik fél elbeszélését, melyet követően úgy döntött, hogy nem kíván résztvenni az interjúban. Természetesen, ebben az esetben a vizsgálatban résztvevő fél is kimaradt a kutatásból.

I.4.2. Kapcsolati Elégedettség Skála (Hendrick, RAS)

A házastársi kapcsolattal való általános elégedettséget Hendrick, S. S. (1998, 1988) *Kapcsolati Elégedettség Skálájával* (RAS–Relationship Assessment Scale) mértük (ld. I.A.2. Melléklet). A kérdőív hét itemet tartalmaz, a belső konzisztenciát mérő Cronbach mutató értéke: $\alpha = 0,86$ (Hendrick, 1988, 96.o.). A válaszadás ötfokú Likert-skálán történik (1–alacsony elégedettség, 5–magas elégedettség), a 4-es és a 7-es itemek esetében fordított pontozás szükséges. A kapcsolati elégedettség mértékének megállapításakor a kérdőív itemeinek globális értékével dolgozunk (5 pont–alacsony elégedettség, 35 pont–magas elégedettség).

A kérdőív magyarországi adaptációja a Közös Rorschach Károli Műhely keretében történt 100 pár (20–30, ill. 30–40 éves összetartozó párok, 50–50 fő) alapvizsgálatával (Bagdy, 2006, kutatási zárójelentés, 4. o.).

I.4.3. Szociodemográfiai és egyéb kérdések

A felmért szociodemográfiai adatok közül a jelenlegi adatfeldolgozásban a családi életciklusra, a nemi hovatartozásra, az életkorra, a házasságban eltöltött évekre vonatkozó adatokat vesszük figyelembe, a többi felmért adat, illetve a kérdésekre adott válaszok jövőbeni eredmény-feldolgozás részét képezik, melyet a **További vizsgálati lehetőségek** fejezetben részletezek. A kérdések az instrukciókkal együtt megtalálhatók a I.A.3. Mellékletben.

I.5. A vizsgálati eljárás, tapasztalatok

Előzetes időpont egyeztetés után a házaspárok többségét a saját otthonában látogattam meg, abban az esetben is, ha a lakhelyemtől messzebbre laktak. Egy házaspárral a feleség munkahelyén, egy másik házaspárral a feleség szüleinél találkoztam. A 80 interjú személyesen készítettem el, a kérdőívre adott válaszokat én jegyeztem.

Átlagosan az interjú és a kérdések megválaszolása személyenként 50–60 percet vett igénybe, a kezdeti rövid ismerkedést és a búcsúzást is beszámítva egy házaspárral

másfél–két és fél órát töltöttem el. A személyes beszélgetés elején biztosítottam a házastársakat, hogy az általuk elmondottakat bizalmasan kezelem: az adatok összesítve kerülnek feldolgozásra, majd nyilvánosságra. Ez segített a bizalmi kapcsolat kialakításában. Az interjú készítése során különös figyelmet fordítottam a neutralitásom megőrzésére: aktív, értő és megértő figyelemmel voltam jelen, anélkül, hogy befolyásoljam az elbeszélések tartalmát, azonban Keszeg (2002) rámutat arra, hogy a történet mindig valakinek mondva létezik, tehát a hallgató is valamilyen formában részese lesz a történetnek.

A vizsgálati személyek előzetes beleegyezése után az interjúkat diktafonnal rögzítettem, mely mindenki számára elfogadhatónak bizonyult. A hanganyagokat független személyek verbatim (szó szerint) átírták, melyet követően az írott anyagot ellenőrzésként egybevettem a hanganyaggal, kijavítva a felmerülő hibákat, elírásokat. Az interjúk átírásánál nem rögzítettük az érzelmi viselkedést.

1.6. Az eredmények feldolgozásának menete és módszerei

I.6.1. Narratív kategorikus tartalomelemzés (NarrCat)

A házaspárok interjúit a szelf-referencia, a mi-referencia, az érzelmek (pozitív/negatív) és az értékelés (pozitív/negatív) narratív változók szerint elemeztük (a változók leírását ld. a VII.1.–VII.4. fejezetekben). Külön egységekként kezeltük a következő négy, tematika és irányultság szerint eltérő, házasság-epizódot: megismerkedés, pozitív csúcsmények, megoldott és megoldatlan problémák. Az első három epizód pozitív, az utolsó negatív töltetű elbeszéléseket összesít. Tehát, elemzéseket epizódok szerint és teljes szövegkorpuszra vonatkozóan egyaránt végeztünk, mindvégig figyelemmel kísértük a nemekre (férj/feleség) és az életciklusokra, generációkra (idős/fiatal) vonatkozó különbségeket.

Az interjúk szó szerint leírt szövegeinek automatizált elemzése (a változók azonosítása) a *NooJ* nyelvtechnológiai programmal történt (Silberztein, 2009), ami lehetővé tette a pszichológiai jelentéssel bíró mintázatok nyelvalapú azonosítását. A találatok pszichológiai modulonkénti összesítését az *Atlas.ti* program végezte.

A modulok epizódok szerinti és összesített gyakorisági adatait az 5. táblázat mutatja be:

Narratív változók	Vizsgált csoportok	Megismerkedés (M±SD)	Pozitív csúcsmérenyek (M±SD)	Megoldott problémák (M±SD)	Megoldatlan problémák (M±SD)	Teljes szöveg (M±SD)
Szelf-referencia	Fiatal férj	20,65±16,76	13±11,04	14,45±14,18	13,45±11,03	15,19±13,68
	Fiatal feleség	25,95±21,48	14,15±12,63	23,80±15,31	22,75±35,10	21,66±22,85
	Idős férj	31±30,70	13,90±15,93	26,90±18,45	17,85±25,68	22,41±23,99
	Idős feleség	30,10±20,57	29,35±38,68	33,35±38,68	13,55±10,79	26,59±30,15
Mi-referencia	Fiatal férj	10,70±7,51	11,60±10,02	12,35±9,93	8,45±6,15	10,66±8,54
	Fiatal feleség	14,05±8,04	12±10,97	13,10±10,40	11,80±10,80	12,74±9,97
	Idős férj	14,45±7,15	9,85±7,63	14,10±9,71	9,10±9,66	11,88±8,79
	Idős feleség	16,50±8,94	16,25±11,31	16,80±14,34	10,05±10,61	14,90±11,60
Pozitív érzelmek	Fiatal férj	1,95±2,25	1,60±1,90	1,55±2,56	1,15±1,30	1,56±2,04
	Fiatal feleség	3±2,36	2,45±2,48	1,45±2,06	0,95±1,27	1,96±2,21
	Idős férj	2±2,27	2,30±2,79	1,20±1,82	1,10±1,58	1,65±2,18
	Idős feleség	1,75±1,94	2,75±3,22	1,60±1,90	0,75±1,55	1,71±2,31
Negatív érzelmek	Fiatal férj	0,45±0,82	0,45±0,88	1,95±2,76	2,10±2,17	1,24±1,98
	Fiatal feleség	0,95±1,14	1,15±1,75	2,30±2,15	3,10±5,46	1,88±3,18
	Idős férj	1,05±1,57	0,45±0,94	1,50±2,81	0,85±2,49	0,95±2,09
	Idős feleség	0,25±0,55	0,58±0,96	0,90±1,83	0,20±0,61	0,48±1,12
Pozitív értékelés	Fiatal férj	2,65±2,47	4,20±3,28	2±2,82	1,85±2,49	2,68±2,89
	Fiatal feleség	3,15±3,26	3,10±3,02	1,85±1,95	1,80±2,44	2,48±2,74
	Idős férj	4,20±4,37	3,05±2,01	2,90±2,42	2,20±2,30	3,04±2,96
	Idős feleség	4,50±3,31	5,70±5,05	4,40±4,37	2,75±3,14	4,34±4,10
Negatív értékelés	Fiatal férj	0,50±1	0,30±0,57	2,40±3,85	1,05±1,39	1,06±2,24
	Fiatal feleség	1,15±2,41	0,55±1,05	2,30±2,53	1,90±1,88	1,48±2,12
	Idős férj	1±1,80	0,85±1,08	1,35±1,87	0,90±1,80	1±1,65
	Idős feleség	0,85±1,08	1,05±1,43	2,75±4,42	1,30±2,71	1,49±2,79

M–gyakorisági átlag; SD–szórás

5. táblázat: A vizsgált narratív változók alapstatisztika adatai csoportok, epizódok és teljes szövegtest szerint

A teljes szövegtörzs szótlistája 15.698 fajta szót tartalmaz.

I.6.2. Az adatok statisztikai feldolgozása

A narratív pszichológiai kategóriák tartalomelemzés során nyert gyakorisági adatait az SPSS statisztikai program 17.0 változatával dolgoztuk fel, paraméteres (kevert mintás varianciaanalízis, összetartozó mintás varianciaanalízis, független mintás t-próba) és nemparaméteres (Mann-Whitney U-próba, Wilcoxon-próba) eljárásokat alkalmazva.

I.7. Eredmények

I.7.A. Kapcsolati Elégedettség Skála (Hendrick, RAS)

Az alábbiakban összehasonlítottuk a négy csoport (fiatal férj, fiatal feleség, idős férj, idős feleség) kapcsolattal való elégedettségét házastársak, illetve generációk (családi életciklusok) szerint. A normalitás-vizsgálat nemparaméteres eljárások alkalmazását tette indokolttá (Shapiro-Wilk szignifikancia szint $<0,05$). A házastársak esetében Wilcoxon-próbát, a fiatal és idős nők, valamint a fiatal és idős férfiak csoportjainál Mann-Whitney U-próbát alkalmaztunk. Szignifikáns különbséget $p<0,05$ szinten fogadtunk el.

I.7.A.1. Házastársak szerinti elégedettség

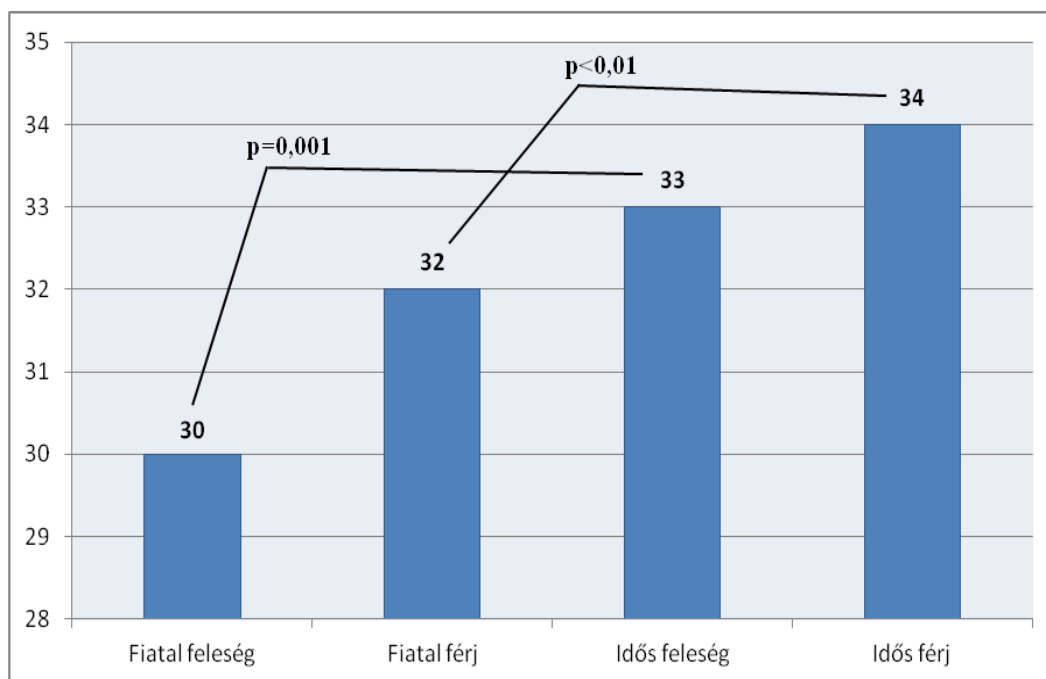
A fiatal férjek (Me: 32) és feleségek (Me: 30), valamint az idős férjek (Me: 34) és feleségek (Me: 33) kapcsolati elégedettségét egymással hasonlítva azt találtuk, hogy mindkét generáció esetében a férjek magasabb elégedettséget mutatnak, azonban a feleségekhez viszonyított különbség nem szignifikáns, tehát mindkét házastárs-csoport a házastárshoz viszonyítva *szimmetrikusnak (hasonlónak)* mondható kapcsolati elégedettséget mutat. Ez a szimmetria a két csoport esetében eltérő szinteken azonosítható, a *Kapcsolati Elégedettség Skála* (Hendrick, S.S., 1998, 1988) eredményei szerint a fiatal házások elégedettsége *megfelelő*, míg az idős házások elégedettsége *magas* szintet mutat.

I.7.A.2. Férfiak és nők elégedettsége életciklusok (generációk) szerint

A férfiakat és nőket életciklusok (generációk) szerint hasonlítva érdekes eredményeket találtunk. A fiatal és idős feleségek kapcsolati elégedettsége eltér $p < 0,01$ -es szinten ($U=98$): az idős feleségek szignifikánsan magasabb elégedettséget mutatnak (Me: 33) a fiatal feleségekhez viszonyítva (Me: 30).

A fiatal és idős férjek csoportjait hasonlítva szintén erős szignifikáns különbséget találtunk ($U=66$; $p=0,001$): az idős férjek elégedettsége a magasabb (Me: 34) a fiatal férjekhez képest (Me: 32).

Tehát, összességként elmondható, hogy az idős nők és férfiak egyaránt szignifikánsan magasabb kapcsolati elégedettségről számoltak be, mint a fiatalabb generáció nő és férfi tagjai.

8. ábra: A férjek és feleségek kapcsolati elégedettségének generációs eltérései

I.7.B. Házaseletről szóló narratívumok tematika szerinti vizsgálata nemek, generációk és tartalmi kategóriák mentén

Az alábbiakban *kevert mintás varianciaanalízist* alkalmazunk az elbeszélések struktúráját alkotó négy epizód (megismerkedés, pozitív csúcsmély, megoldott és megoldatlan problémák) EGYAZON TARTALMI KATEGÓRIA (szelf-referencia, mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek, pozitív/negatív értékelés) szerinti hasonlításához, elemezve minden esetben a NEM (férfi/nő) és az ÉLETKOR (idős/fiatal) csoportosító változók hatásait és az összhatásokat. Szükség esetén az eredményeket a *Greenhouse-Geisser-féle korrekciós eljárás* szerint értelmezzük (Vargha, 2000). Az epizódok páros összehasonlítás a *Bonferroni-féle post-hoc eljárással* történik. Különbségeket szignifikánsnak $p < 0,05$ -ös küszöbön fogadunk el, tendencia-jellegű eredményeket ($p < 0,10$) az elemszám függvényében ($N < 30$) veszünk figyelembe.

A dolgozatban, az átláthatóság indokával, elsősorban a szignifikáns eredmények jelennek meg, a jelentős számítások táblázatai teljes részletességgel megtalálhatók a mellékletekben, melyet a megfelelő helyen jelzek.

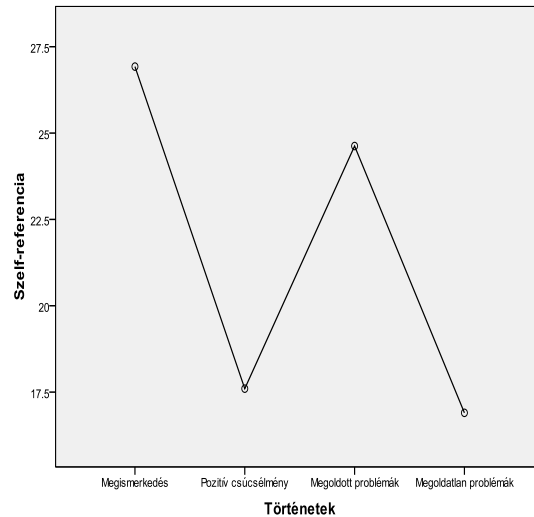
I.7.B.1. Házaselet-epizódok szelf-referencia, nem és életkor szerint

Az alábbiakban a SZELF-REFERENCIA szempontjából keressük az epizódok közötti különbségeket, figyelembe véve a NEM (férfi/nő) és az ÉLETKOR (idős/fiatal) csoportosító változók hatását.

A Greenhouse-Geisser korrekcióval végzett kevert mintás ANOVA eredménye azt mutatja, hogy a szelf-referencia szerint az epizódok szignifikánsan különböznek ($F(2,68; 204) = 5,35; p < 0,01$), a többi hatás nem volt statisztikailag kimutatható (ld. I.B.1. Melléklet).

A post hoc összehasonlítások eredménye alapján a következő párosítások mutatnak eltérést: a megismerkedés történetek szignifikánsan több szelf-referenciát ($M = 26,92$) tartalmaznak, mint a pozitív csúcsmélyek történetei ($M = 17,60; p < 0,05$), és mint a megoldatlan problémák történetei ($M = 16,90; p < 0,01$) (ld. I.B.2. Melléklet).

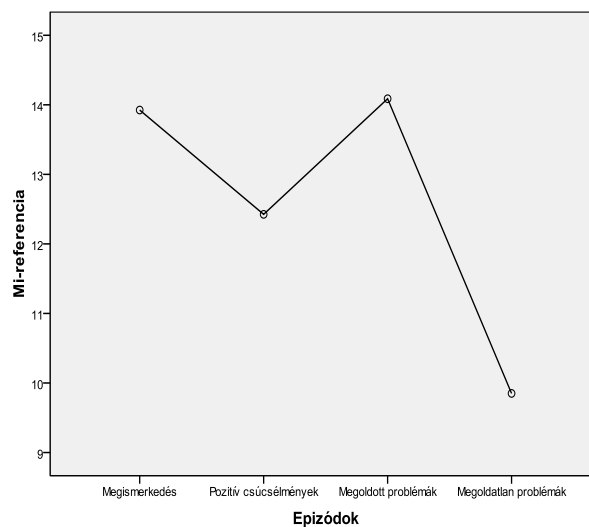
Az eredményeket a 9. ábra szemlélteti:

9. ábra: Epizódok szelf-referencia szerint

1.7.B.2. Házaset-epizódok mi-referencia, nem és életkor szerint

Az eredmények azt mutatják, hogy az epizódok MI-REFERENCIA szerint szignifikánsan különböznek ($F(3, 228)=4,32; p<0,01$). A NEM, az ÉLETKOR, valamint a lehetséges interakciók hatása statisztikai értelemben nem igazolható (ld. I.B.4., I.B.5. Melléklet). Az epizódok eltérésére vonatkozó eredményt a Bonferroni-féle páros összehasonlítással pontosítottuk: szignifikáns eltérést találtunk a megoldatlan ($M=9,85$) és a megoldott problémák elbeszélései között ($M=14,08; p<0,05$), valamint a megoldatlan problémák ($M=9,85$) és a megismerkedés történetek között ($M=13,92; p<0,01$) (ld. I.B.6. Melléklet). Mindkét páros esetében a megoldatlan problémák történeteiben jelenik meg szignifikánsan alacsonyabb mi-referencia érték:

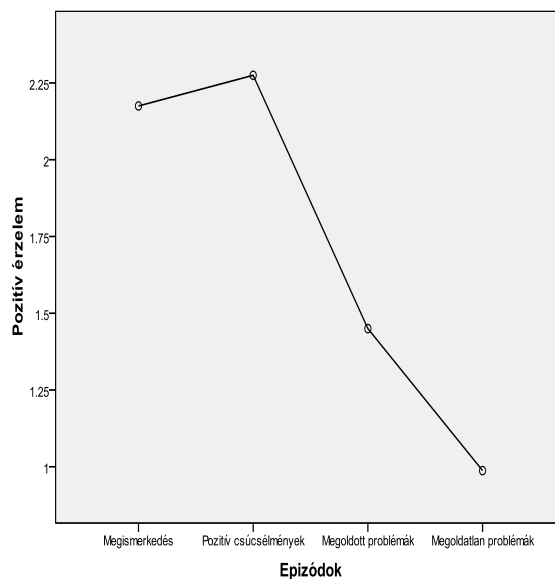

10. ábra: Az epizódok mi-referencia szerint

1.7.B.3. Házásélet-epizódok pozitív érzelmek, nem és életkor szerint

Az eredmények azt mutatják, hogy a POZITÍV ÉRZELMEK szerint az epizódok között erős szignifikáns eltérés van ($F(2,60; 198)=8,29; p<0,001$). A NEM, az ÉLETKOR, valamint a lehetséges interakciók nem mutattak szignifikáns hatást (ld. I.B.7., I.B.8. Melléklet).

Az epizódok páros hasonlítása a megismerkedés ($M=2,17; p<0,001$) és a pozitív csúcselmények ($M=2,27; p=0,001$) történeteiben jelez szignifikánsan több pozitív érzelmet a megoldatlan problémák elbeszéléseihez képest ($M=0,98$) (ld. I.B.9. Melléklet).

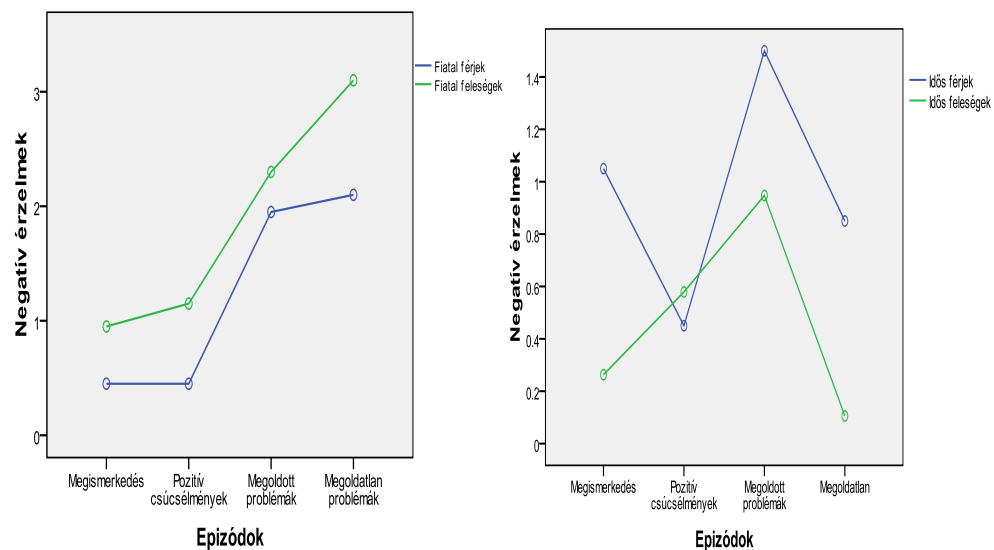
11. ábra: Epizódok a pozitív érzelmek szerint

1.7.B.4. Házásélet-epizódok negatív érzelmek, nem és életkor szerint

A négy epizód NEGATÍV ÉRZELMEK szerint különbségeit vizsgálva, a Greenhouse-Geisser korrekció szignifikáns eltérést mutat ($F(2,12; 159)=5,49; p<0,01$), mely eredményt pontosítja a NEGATÍV ÉRZELMEK*ÉLETKOR interakció szignifikanciája ($F(2,12; 159)=3,99; p<0,05$). Az interakció arra utal, hogy az epizódokban megjelenő negatív érzelmek mentén a két életkorcsoport (generáció) más-más mintázatot mutat. Az epizódok közötti elemzést folytatva, megállapíthatjuk, hogy a NEGATÍV ÉRZELMEK*NEM interakció nem szignifikáns ($F(2,12; 159)=3,30; p>0,05$), tehát a férfiak és a nők egyforma mintázatot mutatnak (ld. I.B.10. Melléklet).

A csoportok közötti különbségeket vizsgálva, az ÉLETKOR erős szignifikáns főhatást jelez ($F(1, 75)=8,95$; $p<0,01$), a NEM hatása nem szignifikáns ($F(1, 75)=0,07$; $p>0,05$), azonban érdekes eredmény, hogy az ÉLETKOR*NEM interakció szignifikáns ($F(1, 75)=4,04$; $p<0,05$), ami arra utal, hogy életkoronként (fiatal/idős) eltérés van a férfiak és a nők között a negatív érzelmek tekintetében. (Az eredményeket részletesen lásd a I.B.11. Mellékletben.)

A fent ismertetett két szignifikáns interakció eredményét szemlélteti a következő két ábra:

12. ábra: A fiatal férfiek és feleségek (bal ábra), valamint az idős férfiek és feleségek (jobb ábra) epizódjaiban megjelenő negatív érzelmek

Összetartozó mintás varianciaanalízissel megvizsgáltuk az egyes csoportok epizódok szerinti mintázatát, melynek alapján elmondhatjuk, hogy a *fiatal feleségek* epizódjai nem különböznek szignifikánsan a negatív érzelmek jelenléte szerint ($F(1,54; 29)=2,15$; $p>0,05$). A *fiatal férjknél* a Greenhouse-Geisser korrekció az epizódok szignifikáns eltérését igazolja ($F(2,19; 42)=6,25$; $p<0,01$), mely eredményt a *Bonferroni páros összehasonlítás* pontosít: a fiatal férfiek megoldatlan problémáinak történeteiben ($M=2,10$) szignifikánsan több negatív érzelmek jelenik meg a megismerkedés ($M=0,45$; $p<0,05$) és a pozitív csúcstémények ($M=0,45$; $p<0,05$) történeteire viszonyítva. A fiatal férfiek alacsony elemszámára ($N=20$) való tekintettel figyelembe vesszük a tendencia szintű eredményt is, mely szerint a megoldott problémák történeteiben ($M=1,95$) több negatív érzelmek található a pozitív csúcstéményekhez képest ($M=0,45$; $p<0,10$).

Az *idős nők* ($F(1,78; 32)=1,11; p>0,05$) és az *idős férfiak* esetében ($F(2,27; 43)=1,05; p>0,05$) nem találtunk statisztikailag igazolható eltérést az epizódok között.

Összességében elmondható, hogy a kevert mintás varianciaanalízis az epizódok negatív érzelmek szerinti különbségére vonatkozó eredménye főként a fiatal férfiak epizód-különbségeinek tulajdonítható.

Házastársak negatív érzelmeinek hasonlítása generációk szerint

A továbbiakban arra vagyunk kíváncsiak, hogy negatív érzelmek szempontjából generációnként mely epizódok esetében van szignifikáns különbség a férjek és a feleségek között.

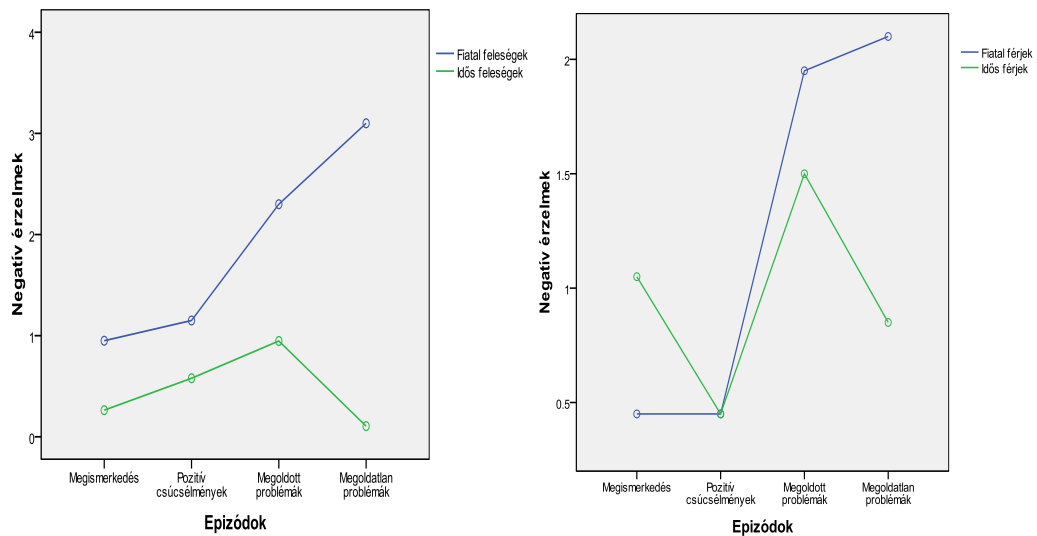
A *független mintás t-próba* szignifikancia szintjeit a Bonferroni-féle eljárással korrigált küszöbhez viszonyítottuk ($p<0,0125$), azonban a Bonferroni korrekció ebben az esetben konzervatívnak bizonyult, így, a továbbiakban a független mintás t-próbát önmagában alkalmaztuk. Elsőként a fiatal férjeket és feleségeket hasonlítottuk az elbeszéléseikben megjelenő negatív érzelmek szerint. A 12. bal oldali ábra vonalvezetésének megfelelően a feleségek negatív érzelmi értékei magasabbak, azonban statisztikailag nem találtunk szignifikáns eltérést a két csoport között. Az idős házaspárok (12. jobb oldali ábra) negatív érzelmi értékeit hasonlítva az első, a *megismerkedés történetek* esetében találtunk szignifikáns eltérést ($t(23,58)=2,14; p<0,05$): az idősebb generációhoz tartozó férjek esetében szignifikánsan több negatív érzelm fordul elő (M: 1,05; SD: $\pm 1,57$) a feleségekhez viszonyítva (M: 0,25; SD: $\pm 0,55$).

A negatív érzelmek generációs és nemi hovatartozás szerinti eltérései

A fiatal és idős feleségek, valamint a fiatal és idős férjek epizódjainak negatív érzelmek szerinti eltéréseit *összetartozó mintás varianciaanalízissel* vizsgáltuk. A feleségek esetében (ld. 13. bal ábra) az ÉLETKOR erős főhatást mutat ($F(1, 37)=12,49; p=0,001$), a többi hatás nem szignifikáns.

Független mintás t-próbával vizsgáltuk a fiatal és idős feleségek negatív érzelmei közötti különbségeket az epizódok mentén. Három epizódnál találtunk eltérést, mindhárom esetben a fiatal nők történeteiben szignifikánsan több negatív érzelm jelenik meg:

- a megismerkedés történetek ($t(27,31)=2,46$; $p<0,05$): fiatal nők ($0,95\pm1,14$) > idős nők ($0,25\pm0,55$)
- megoldott problémák történetei ($t(38)=2,21$; $p<0,05$): fiatal nők ($2,30\pm2,15$) > idős nők ($0,90\pm1,83$)
- megoldatlan problémák történetei ($t(19,48)=2,35$; $p<0,05$): fiatal nők ($3,10\pm5,46$) > idős nők ($0,20\pm0,61$)

13. ábra: A feleségek és a férfiak negatív érzelmek szerinti generációs különbségei

A fiatal és az idős férfiak epizódjainak hasonlításakor (ld. jobb ábra) az *összetartozó mintás varianciaanalízis* szignifikáns eltérést mutat negatív érzelmek szempontjából az epizódok között ($F(2,26; 86)=4,56$; $p=0,01$), más hatás nem mutatható ki.

A *független mintás t-próba* eredményei a megoldatlan problémák esetében tendencia-jellegű különbséget jeleznek ($t(38)=1,68$; $p=0,10$): a fiatal férfiak negatív érzelmei mutatnak magasabb szintet (M: 2,10; SD: $\pm 2,17$) az idős férfiakhoz viszonyítva (M: 0,85; SD: $\pm 2,49$).

I.7.B.5. Házasélet-epizódok pozitív értékelés, nem és életkor szerint

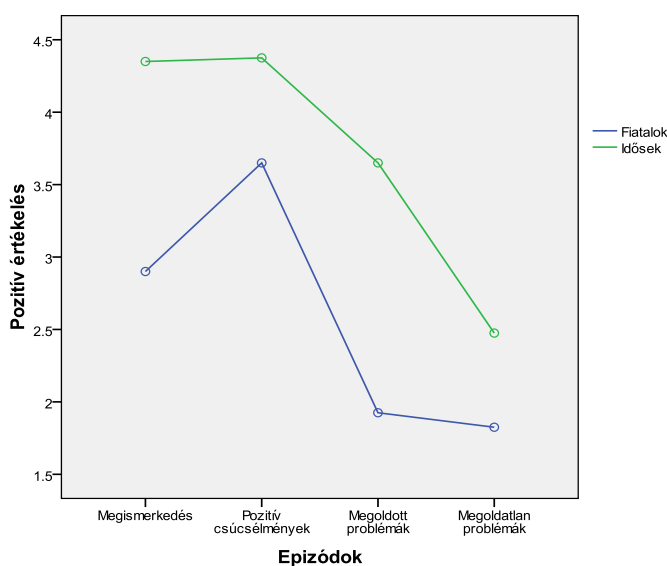
Az eredmények azt mutatják, hogy az epizódok POZITÍV ÉRTÉKELÉS szerint szignifikánsan különböznek ($F(3, 228)=6,81$; $p<0,001$). A NEM, az ÉLETKOR, valamint a lehetséges interakciók nem mutattak szignifikáns hatást (ld. I.B.12. Melléklet).

A csoportokon belüli elemzés az ÉLETKOR szerint szignifikáns főhatást jelez ($F(1, 76)=6,66$; $p<0,05$): pozitív értékelés szerint a fiatalok ($M=2,57$) és az idősök csoportja ($M=3,71$) szignifikánsan eltér $p<0,05$ -ös szinten: az idős vizsgálati személyek elbeszéléseikben szignifikánsan több pozitív értékelést fejeztek ki. A többi hatás nem volt szignifikáns (ld. I.B.13. Melléklet).

Az epizódok pozitív értékelés szerinti páros hasonlítása a *Bonferroni-féle eljárással* történt (ld. I.B.14. Melléklet), a következő esetekben találtunk szignifikáns eltérést:

- a megismerkedés történetekben több pozitív értékelés fordul elő ($M=3,62$) a megoldatlan problémák történeteikhez képest ($M=2,15$; $p<0,05$),
- a pozitív csúcsmények pozitív értékelése magasabb ($M=4,01$) a megoldott problémák ($M=2,78$; $p<0,05$), valamint a megoldatlan problémák elbeszéléseihez viszonyítva ($M=2,15$; $p=0,001$)

Az eredményeket a 14. ábra szemlélteti (a POZITÍV ÉRTÉKELÉS*ÉLETKOR interakció nem volt szignifikáns):

14. ábra: Idős és fiatal vizsgálati személyek pozitív értékelés szerint

Az előbbieken leírt ÉLETKOR főhatás eredményt az egyes epizódok különbségeinek azonosításával szeretnénk finomítani. A *független mintás t-próba* eredményei szerint a pozitív értékelésben szignifikáns eltérés a megoldott problémák ($t(68,28)=-2,53$; $p<0,05$) történeteiben azonosítható: az idős generáció tagjai szignifikánsan több pozitív értékelésnek adnak hangot (M: 3,65; SD: $\pm 3,57$) a fiatal generációhoz viszonyítva (M: 1,93; SD: $\pm 2,40$).

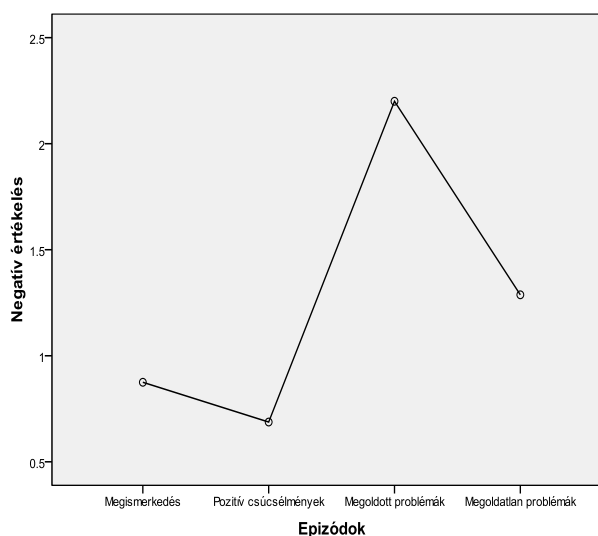
1.7.B.6. Házasélet-epizódok negatív értékelés, nem és életkor szerint

A *kevert mintás varianciaanalízis* eredményei azt igazolják, hogy az epizódok **NEGATÍV ÉRTÉKELÉS** szerint szignifikánsan különböznek ($F(2,06; 228)=8,62$; $p<0,001$). A NEM, az ÉLETKOR, valamint a lehetséges interakciók nem jeleztek szignifikáns hatást (ld. I.B.15., I.B.16. Melléklet).

Az epizódok negatív érzelmek szerinti páros hasonlítása a Bonferroni-féle eljárással történt (ld. I.B.17. Melléklet), a következő esetekben találtunk szignifikáns eltérést:

- Megismerkedés történetek (M=0,87) – megoldott problémák történetei (M=2,20; $p<0,01$)
- Pozitív csúcseredmények (M=0,68) – megoldott problémák történetei (M=2,20; $p=0,001$)

Mindkét esetben szignifikánsan magasabb szintet a megoldott problémák történeteiben megjelenő negatív értékelés mutat:

15. ábra: Epizódok közötti eltérés negatív értékelés szerint

I.7.C. Fiatal és idős házastársak narratív kompenzációs/szimmetrikus mintázatai

A következőkben arra vagyunk kíváncsiak, hogy a hat vizsgált narratív pszichológiai tartalomelemzési kategória szerint (szelf-referencia, mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek, pozitív/negatív értékelés) mintázatbeli eltérés (komplementaritás), avagy mintázatbeli hasonlóság (szimmetria) azonosítható a fiatal házastársak, illetve az idős házastársak között az egyes epizódok, majd a teljes szövegkorpusz szintjén.

Kevert mintás varianciaanalízissel vizsgáljuk a TARTALMI KATEGÓRIÁK és a NEM (férfi/nő) interakcióit, szükség esetén az eredményeket a *Greenhouse-Geisser-féle korrigált eljárás* szerint értelmezzük. Különbségeket szignifikánsnak $p < 0,05$, tendencia-jellegűnek $p < 0,10$ küszöbökön fogadunk el. A dolgozatban, az átláthatóság indokával, a szignifikáns eredményeket részletezem, a többi eredmény megtalálható a Mellékletekben, melyet a megfelelő helyen jelzek.

I.7.C.1. A megismerkedés történetek narratív mintázatai

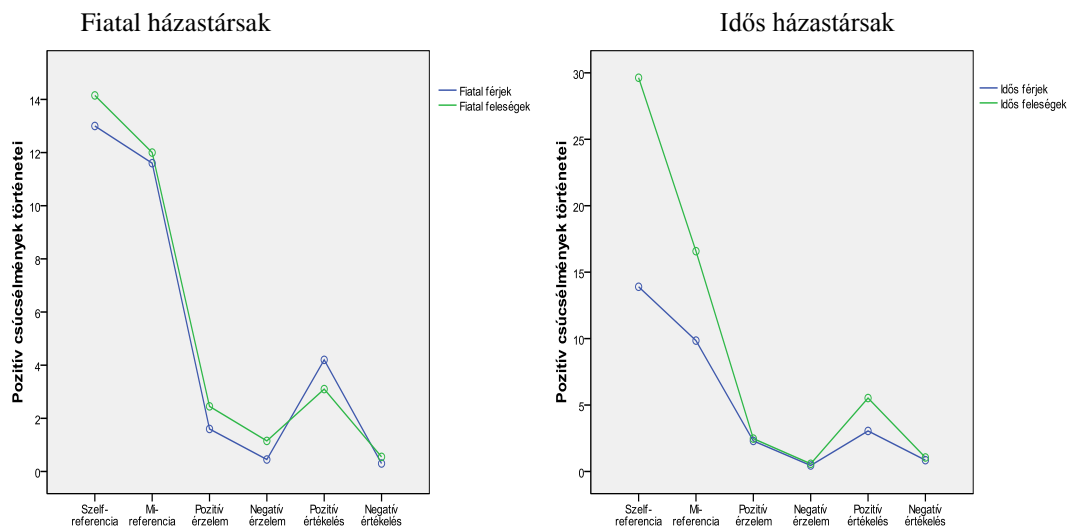
A *fiatal* és az *idős házastársak* mintázatainak vizsgálatakor nem találtunk szignifikáns interakciót a tartalmi kategóriák és a nemi hovatartozás között, ami arra enged következtetni, hogy a megismerkedés történetekben mindkét generáció házaseleji hasonló mintázatot mutatnak (ld. I.B.18.1. és I.B.18.2. Mellékletek).

I.7.C.2. A pozitív csúcsmények elbeszéléseinek narratív mintázatai

A *fiatal férjek* és *feleségek* esetében hasonló mintázatot találtunk (ld. 16. bal ábra, I.B.19.1. Melléklet). Az *idős férjek* és *feleségek* mintázatainak elemzésekor a Greenhouse-Geisser korrekciós eljárás a narratív változók és a nemi hovatartozás interakciójában tendencia közeli eredményt mutat ($F(1,22; 45)=2,52$; $p=0,113$), ami a házastársak mintázatában eltérést sejtet. A csoporton belül hasonlítás a nemek között szintén tendencia-jellegű különbségre utal ($F(1,37)=3,75$; $p=0,06$) (ld. I.B.19.2. Melléklet), melyet, a 30 alatti elemszámmal való tekintettel, figyelembe veszünk.

A *független mintás t-próba* alkalmazásával három változó esetében találtunk figyelemre méltó különbséget, mindegyik esetben az idős feleségek értékei magasabbak:

- Mi-referencia ($t(38)=-2,09$; $p<0,05$): idős feleségek (M: 16,25; SD: $\pm 11,31$) > idős férjek (M: 9,85; SD: $\pm 7,63$)
- Pozitív értékelés ($t(24,86)=-2,17$; $p<0,05$): idős feleségek (M: 5,70; SD: $\pm 5,05$) > idős férjek (M: 3,05; SD: $\pm 2,01$)
- Tendenciához közeli értéket találtunk a szelf-referencia esetében ($t(25,26)=-1,65$; $p=0,111$): idős feleségek (M: 29,35; SD: $\pm 38,68$) > idős férjek (M: 13,90; SD: $\pm 15,93$)

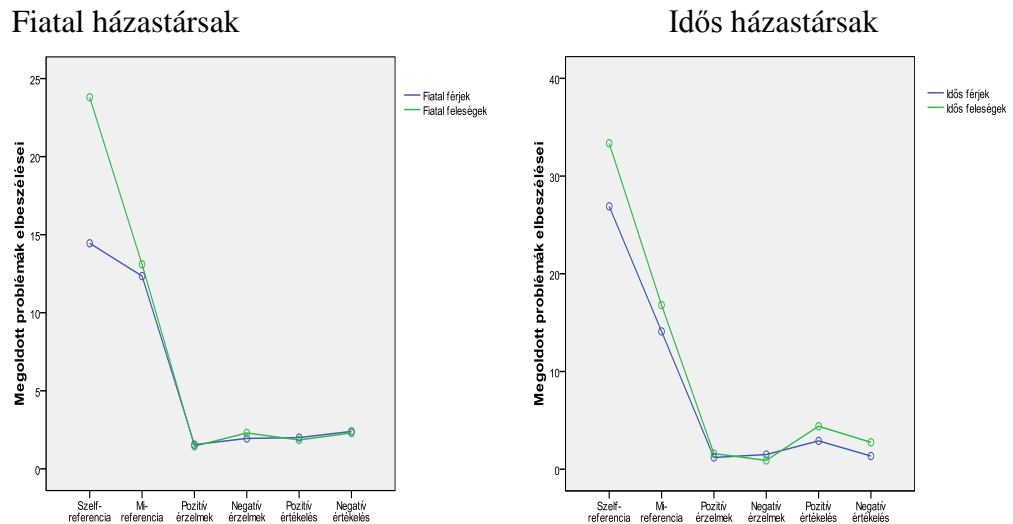
16. ábra: Fiatal és idős házastársak tartalmi kategóriáinak mintázatai a pozitív csúcsteljesítmények történései mentén

1.7.C.3. A megoldott problémák elbeszéléseinek narratív mintázatai

Elsőként a *fiatal házastársak* mintázatát vizsgálva (ld. 17. bal ábra), a *Greenhouse-Geisser korrekció* eredménye szignifikáns interakciót jelez a tartalmi kategóriák és a nemi hovatartozás között ($F(1,96; 75)=3,05$; $p=0,05$), mely a fiatal férjek és feleségek mintázatának eltérésére utal. A bal ábra által szemléltetett szelf-referencia szerinti eltérést *független mintás t-próbával* pontosítottuk ($t(38)=-2,00$; $p=0,05$): a feleségek szelf-referencia értéke szignifikánsan magasabb (M: 23,81; SD: $\pm 15,31$) a férjek szelf-értékéhez viszonyítva (M: 14,45; SD: $\pm 14,18$). A többi tartalmi

kategória mentén a fiatal házastársak egyforma mintázatot mutatnak (ld. I.B.20.1. Melléklet).

Az *idős házastársak* esetében nem találtunk szignifikáns eltérést a férjek és a feleségek mintázatában. A jobb oldali ábra némi eltérést szemléltet szelf- és mi-referencia szerint (a feleségek értékei magasabbak), azonban ez statisztikai adatokkal nem támasztható alá (ld. I.B.20.2. Melléklet).

17. ábra: Fiatal és idős házastársak tartalmi kategóriáinak mintázatai a megoldott problémák történeteinek mentén

1.7.C.4. A megoldatlan problémák elbeszéléseinek narratív mintázatai

A *fiatal* és az *idős házastársak* megoldatlan problémák történeteiben mutatott mintázatainak vizsgálatakor nem találtunk szignifikáns interakciót a tartalmi kategóriák és a nemi hovatartozás között, ami arra enged következtetni, hogy mindkét generáció házastársai hasonló mintázatot képviselnek ebben az epizódban (ld. I.B.21.1. és I.B.21.2. Mellékletek).

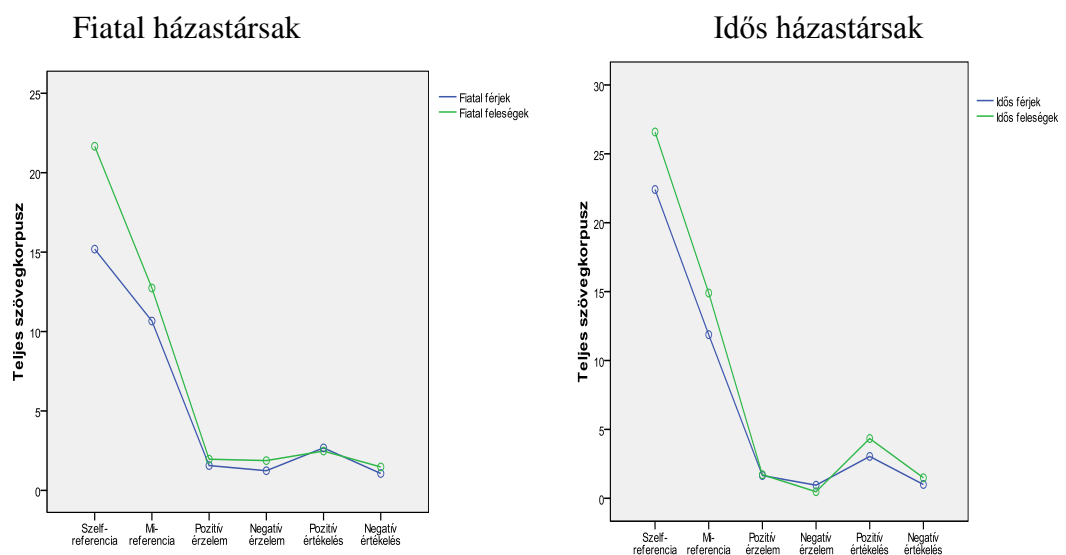
1.7.C.5. Narratív mintázatok a teljes szövegtörzset szintjén

Az alábbiakban a *fiatal házastársak* tartalmi kategóriák szerinti mintázatait a teljes szövegtörzseten vizsgáltuk (ld. 18. bal ábra).

A kevert mintás varianciaanalízis a tartalmi kategóriák és a nemi hovatartozás interakciójában szignifikanciát jelez ($F(1,55;246)=3,79$; $p<0,05$), tehát a fiatal férjek és feleségek csoportja más mintázatot mutat.

A csoporton belüli összehasonlításakor a nemi hovatartozás hatása szignifikáns ($F(1, 158)=4,61$; $p<0,05$), ami a férjek és a feleségek közötti különbségekre utal (ld. I.B.22.1. Melléklet). Ez utóbbi eredményt független mintás *t*-próbával pontosítottuk, mely kimutatta, hogy a fiatal férjek és feleségek a teljes szövegtörzsen a szelf-referenciában szignifikáns eltérést mutatnak ($t(158)=-2,17$; $p<0,05$): a feleségek szelf-értéke a magasabb (M: 21,66; SD: $\pm 22,85$) a férjekhez képest (M: 15,19; SD: $\pm 13,68$). Tendenciához közeli eredményt találtunk a mi-referencia ($t(158)=-1,41$; $p=0,16$) és a negatív érzelmek ($t(158)=-1,51$; $p=0,13$) esetében: mindkét esetben a feleségek átlagértéke magasabb.

Az idős férjek és feleségek (ld. 18. jobb ábra) teljes szövegtörzsen megfigyelhető mintázatainak hasonlításakor nem találtunk szignifikáns interakciót a narratív változók és a nemi hovatartozás között ($F(1,28;203)=1,07$; $p=0,319$), ami arra utal, hogy az idős házastársak mintázata hasonló (ld. I.B.22.2. Melléklet).

18. ábra: Fiatal és idős házastársak teljes szövegtörzsen azonosított narratív mintázatai

1.8. Az eredmények összegzése és megbeszélése

1.8.1. A házaselet-interjú négy epizódjának (megismerkedés, pozitív csúcstémények, megoldott problémák, megoldatlan problémák) tematika szerinti vizsgálata nemek, generációk és narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák mentén

Az epizódok SZELF-REFERENCIA, NEM ÉS GENERÁCIÓK szerint

Az interjú négy epizódját **szelf-referencia, nemi hovatartozás és generációk** szerint hasonlítva, a szelf-referencia szerint igazolható eltérést találtunk az epizódok között, a többi hatás nem volt statisztikailag kimutatható, ami arra utal, hogy a négy csoport (fiatal férfiak, fiatal nők, idős férfiak, idős nők) elbeszéléseiben hasonló mértékben fordulnak elő a szelf-referencia nyelvi jegyei. Eredményünk eltér Pennebaker és munkatársai (2003) következtetésétől, miszerint egészséges felnőtteknél az életkor előrehaladtával csökken a szelf-referencia. Hargitai (2008) betegcsoportok (tumor coli, major depresszió) vizsgálatában azt találta, hogy az életkorral növekszik a szelf-referencia gyakorisága, melyet a szenvedés tényével magyaráz. Pennebaker és Lay (2002), valamint Weintraub (1981) szintén arra a következtetésre jutott, hogy depresszióban megnő a szelf-fókusz mértéke.

Jelen kutatás eredménye, miszerint az életkor, mint független csoportosító változó, nem hat a szelf-referencia mértékére, a vizsgálatban résztvevő házastárs-csoportok életciklus-sajátosságainak tulajdonítható. Úgy tűnik, hogy mivel a fiatal és az idős házastársak egyaránt **sine morbo, jól működő társ kapcsolatban élnek**, a szelf kevésbé hangsúlyos. A két generáció párkapcsolati elégedettségét hasonlítva az idős férjek és feleségek, akik átlagosan 42,47 éve házasok, szignifikánsan magasabb kapcsolati elégedettségről számolnak be, mint a fiatalok, akik átlagosan 4,15 éve élnek házasságban. A korábbi kutatások (Hargitai, 2008; Pennebaker és Lay, 2002; Weintraub, 1981) szenvedésnyomással kapcsolatos eredményeit figyelembe véve, úgy tűnik, hogy az időskori betegségek, veszteségek okozta szenvedést, és az ezzel járó énközpontúságot *felülírja a társas támogatással, a kapcsolattal való elégedettség*, melynek következtében elkerülhető az időskori elmagányosodás, én-beszűkülés, szélsőséges esetben egoizmus, a birtoklás dominanciája. Ez az eredmény azért is

figyelemreméltó, mert az élettörténeti elbeszélések természetesen az én nézőpontjáról, élményeiről, tapasztalatairól szólnak (László, 2005).

Az epizód-tematika és a szelf-referencia kapcsolatára fókuszálva, további eredmény, hogy a *megismerkedés történetek* szignifikánsan több szelf-referenciát tartalmaznak, mint a *pozitív csúcselmények* történetei, és mint a *megoldatlan problémák* történetei. Ez az eredmény arra enged következtetni, hogy mivel a *megismerkedés helyzetére* való visszaemlékezéskor mind a négy házaspárnál hasonlóan megnőtt az egyes szám első személy használata, a párkapcsolat kezdetén, az ismerkedéskor, az egyéni nézőpont van előtérben, továbbá a megismerkedés során átélt élményekben az egyén saját szerep-tudatosítása és jelentőség-érzése jut kifejezésre nemtől, az azóta eltelt időszaktól függetlenül. A közös *pozitív csúcselmények* alacsony szelf-értéke arra utalhat, hogy ezekben a kivételes helyzetekben, pillanatokban (például gyermekek születése, házasságkötési ceremónia) a fókusz túlmutat a szelf határain, csökken az egyéni jelentőség, a házastársak „önfeledtek”. A *megoldatlan problémák* történeteinek alacsony szelf-értéke a kudarc éntől való távolítására, a személyiség „védekezésére” utalhat, melynek funkciója a sikertelenség, a kudarc okozta feszültség elviselésének könnyítése, ugyanis a megoldatlan problémák helyzeteiben alacsony az önbecsülés és a kontroll érzése. Ez az eredmény egybeesik Weiner (1974) kudarc attribúciójával, miszerint a kudarcot külső okoknak, a sikert inkább belső-állandó okoknak tulajdonítjuk.

A szelf-referencia vizsgálatát, az elbeszélések tartalmának függvényében, alátámasztja Hargitai és munkatársai (2005, 18.o.) következtetése is, miszerint a magas szelf-referencia nem csak a depresszióra jellemző intrapszichés dinamikával kapcsolható össze, hanem az elbeszélés tartalmától is függ.

Az epizódok MI-REFERENCIA, NEM ÉS GENERÁCIÓK szerint

Az eredmények azt mutatják, hogy az epizódok **mi-referencia** szerint szignifikánsan különböznek, a **nemi hovatartozás**, az **életkor**, valamint a lehetséges interakciók hatása a statisztika eszközeivel nem igazolható. Figyelemre méltó eredmény, hogy a *megoldatlan problémák* történeteiben szignifikánsan alacsonyabb mi-referencia érték jelenik meg a *megoldott problémák* és a *megismerkedés történetekhez* képest, ami arra utal, hogy a *megoldatlan problémák* helyzeteiben megjelenő kudarcérzés hatására háttérbe szorul, gyengül a házastársi „mi-tudat”, a házassággal

való azonosulás, az együvé tartozás érzése, ugyanis a közös megoldatlan problémák azt az üzenetet közvetítik, hogy a házaspár együtt eredménytelennek, hatástalannak, cselekvésképtelennek bizonyult az adott helyzetekben. Az eredmény kapcsán arra gondolhatunk, hogy a sorozatos, hosszú ideig fennálló megoldatlan problémák elvezetnek a házasság „elhalásához”, megszakadásához.

További fontos eredmény, hogy a *megoldott problémák* elbeszéléseiben *a legmagasabb a mi-referencia érték* a négy epizód közül, ami egyértelműsíti, hogy nem a problémák hiánya, hanem a *közösen megoldott nehézségek összessége* erősíti a közös házastársi identitást, az összetartozást, a házastársi szövetséget.

Érdekes eredmény, hogy a *megismerkedés történetekben a szelf-referenciához* hasonlóan magas a **mi-referencia** érték is. A magas szelf-referencia a kapcsolat kezdetére utal, amikor még kevés a közös élmény, így természetesen az én megélései vannak előtérben, azonban a régmúlt történetek elbeszélései a jelenben zajlanak, a jelenről is szólnak, amikor a vizsgált személyek már évek óta jól funkcionáló házasságban élnek párjukkal, mely megnöveli a megismerkedés történetek mi-referenciára utaló nyelvi markereinek mennyiségi mutatóit.

Az epizódok POZITÍV ÉRZELMEK, NEM ÉS GENERÁCIÓK szerint

A **pozitív érzelmek** szerint az epizódok között erős szignifikáns különbség van, **nemek** és **generációk** szerint nincs statisztikailag kimutatható eltérés. A *megoldatlan problémák* elbeszéléseiben szignifikánsan *kevesebb pozitív érzélem* jelenik meg a *megismerkedés* és a *pozitív csúcselmények* történeteikhez viszonyítva. Az eredmények a fiatal és az idős házastársak esetében egyaránt arra utalnak, hogy a közös megoldatlan problémákhoz alig társul pozitív érzélem, ami az előbbieken már leírt kudarcézés erősségét támasztja alá. A megismerkedés és a pozitív csúcselményekhez kapcsolódó pozitív érzelmek jelenléte egyértelmű, ugyanis jól működő házasságokról van szó. Konfliktusokkal terhelt házasságok esetén a pozitív érzelmek jelenlétének aránya változhat.

Az epizódok NEGATÍV ÉRZELMEK, NEM ÉS GENERÁCIÓK szerint

A **negatív érzelmek** szerinti vizsgálva a házasság-epizódokat, szignifikáns interakciót találtunk az **életkorral**, ami arra utal, hogy az epizódokban megjelenő negatív érzélem mentén a két életkorcsoport (generáció) eltérő mintázatot mutat.

A csoportok közötti különbségeket vizsgálva, az ÉLETKOR ismét erős szignifikáns főhatást jelez, valamint érdekes eredmény az ÉLETKOR*NEM interakció szignifikanciája, ami arra utal, hogy a negatív érzelmek szempontjából generációnként (fiatal/idős) eltérés van a férfiak és a nők között. Tehát a negatív érzelmekkel kapcsolatosan többértéűen kell értelmeznünk az eredményeket.

Elsőként megvizsgáltuk az egyes csoportok epizódok szerinti mintázatát, és azt találtuk, hogy a negatív érzelmek jelenléte szempontjából a *fiatal feleségek*, az *idős feleségek* és az *idős férjek* esetében nincs statisztikailag igazolható eltérés az epizódok között. A *fiatal férjknél* a *megoldatlan problémák* történeteiben szignifikánsan több negatív érzélem jelenik meg a *megismerkedés* és a *pozitív csúcselmények* történeteire viszonyítva. További tendencia szintű eredmény, hogy a *fiatal férfiak megoldott problémáinak* történeteiben is több negatív érzélem található a *pozitív csúcselményekhez* képest. Ez az eredmény, miszerint a fiatal férfiak több negatív érzélemmel reagálnak a megoldatlan és a megoldott problémás helyzetekre egyaránt a feleségekhez, valamint az idős házastársakhoz képest, elgondolkodtató, főként a megoldott problémák esetében is megjelenő magas negatív érzelmi szint miatt. Az érzelmek erős negatív valenciája arra hívja fel a figyelmet, hogy a *fiatal férfiak* kevés optimizmussal, nyitottsággal, alacsony önértékeléssel néznek a házasságban felmerülő problémák elé akkor is, ha azokon sikerül túljutni (Fülöp–László, 2006).

Házastársak negatív érzelmeinek hasonlítása generációk szerint

A *fiatal férjeket* és *feleségeket* az elbeszéléseikben megjelenő negatív érzelmek szerint hasonlítva azt találtuk, hogy a feleségek negatív érzelmi értékei magasabbak, azonban a férjekhez viszonyított különbség statisztikai adatokkal nem igazolható. Az *idős házaspárok* negatív érzelmeit hasonlítva, három epizód esetében a férjek értékei a magasabbak, azonban szignifikáns eltérést a *megismerkedés történeteknél* találtunk. Bagdy (2007) szerint az életkor előrehaladtával testi és lelki változásokon megy keresztül a pár: a nő maszkulinizálódik, a férfi gyengül, feminizálódik. Ennek fényében a kutatás eredménye arra utalhat, hogy az *idős, nyugdíjas férjek* (átlagéletkor: 70,65; min. 61 év, max. 83 év) inkább rászorulnak a feleség gondoskodására, támaszára, a házasság-történetek negatív érzelmei mentén a ráutaltság, kiszolgáltatottság érzésének nehéz viselése jelenik meg. A negatív érzelmi valencia alacsony optimizmusra, önértékelésre utalhat (Fülöp–László, 2006).

A negatív érzelmek generációs és nemi hovatartozás szerinti eltérései

A **fiatal** és **idős feleségek** epizódjainak negatív érzelmek szerinti hasonlításakor az összetartozó mintás varianciaanalízis az **életkor** erős főhatását jelezte. A *megismerkedés*, a *megoldott problémák* és a *megoldatlan problémák* történeteinél találtunk szignifikáns eltérést, mindhárom esetben a *fiatal nőknél szignifikánsan több negatív érzelem* jelenik meg. Joggal feltételezhetjük, hogy az idős és a fiatal feleségek negatív érzelmeinek eltérése az egyik indoka a *Kapcsolati Elégedettség Skála* (Hendrick, S.S., 1998, 1988) eredményének, miszerint az idős feleségek szignifikánsan elégedettebbek a kapcsolatukkal a fiatal feleségekhez képest.

A **fiatal** és az **idős férjek** negatív érzelmi gyakoriságait elemezve, a *megoldatlan problémák* esetében találtunk tendencia-jellegű különbséget: a fiatal férjek negatív érzelmei mutatnak magasabb szintet, ami arra utalhat, hogy a megoldatlanság feszültségét, frusztrációját nehezebben viselik az idős férjekhez képest. Ez az eredmény is hozzájárul a *Kapcsolati Elégedettség Skála* (Hendrick, S.S., 1998, 1988) által jelzett generációs különbség megértéséhez, miszerint az idős férjek kapcsolati elégedettsége szignifikánsan magasabb a fiatal férjek elégedettségénél.

Az idős feleségek és férjek magasabb kapcsolati elégedettsége a fiatal házastársakhoz viszonyítva Hill és Rodgers (1964) életciklus-modelljébe ágyazva érthető meg: a fiatal házások csecsemőt vagy kisgyermeket nevelve, gyakran munkahelyen is dolgozva többszörösen terheltek, míg a nyugdíjas, idős házaspárok az „**üres fészek**” állapotban vannak, tehát a gyerekeik kirepültek, önállósultak, melynek következtében tehermentesültek. Ez az eredmény összhangban van több kutatással (Sanders, 2010; Lawrence et al., 2008), melyek a fiatal házások alacsonyabb kapcsolati elégedettségi szintjére azt a magyarázatot adják, hogy a gyerekvállalással, a feladatok megsokszorozódásával fokozódik a stressz, a feszültség.

Továbbá, számos kutatás igazolta az „**üres-fészek**” jelenség pozitív hatását a házassági megelégedettségre (Nimtz, 2011; Lafontaine, 2002; Roussy, 2001; White-Edwards, 1990;), többek között a társas támogatás, a közösen megvalósított tervek, célok, kötelezettségvállalás, tisztelet, kommunikáció, kompromisszum, humor, biztonságérzés, összetartozás érzése, gyerekek/unokák jelentőségét emelik ki, melyek pozitív hatással van az előrehaladott korról, a hanyatlással járó nehézségek elviselésére.

Mindkét családi életciklus kapcsán fontos Erikson (1959) elképzelése, miszerint az életciklusba lépés fejlődési (normatív) krízist idézhet elő, amikor a régi

működésmódok elavulnak, és újak válnak szükségessé. A házasságon belüli kapcsolati elégedettség nagymértékben attól függ, hogy a házaspárnak az új életszakasz feladatait milyen szinten sikerül megoldania, az új kihívásokhoz sikerül-e alkalmazkodnia.

Az epizódok POZITÍV ÉRTÉKELÉS, NEM ÉS GENERÁCIÓK szerint

A kevert mintás varianciaanalízis eredményei szerint a négy házasság-epizód **pozitív értékelés** szerint szignifikánsan különbözik, a **nem**, az **életkor**, valamint a lehetséges interakciók nem mutattak igazolható hatást. Szignifikánsan a legkevesebb pozitív értékelés a *megoldatlan problémák* elbeszéléseiben fordult elő a *megismerkedés* és a *pozitív csúcstémákhoz* viszonyítva, azonban a *megoldott problémák* történeteiben is szignifikánsan alacsonyabb a pozitív értékelés mértéke a *pozitív csúcstémákhoz* viszonyítva.

A csoportokon belüli elemzés az **életkor** főhatását igazolta, mely szerint az idős házaspárok elbeszéléseikben szignifikánsan több pozitív értékelést fejeztek ki. Az idős és a fiatal házastársak között szignifikáns eltérés a közösen *megoldott problémák* történeteiben azonosítható, tehát az idős generáció a közös problémákon, nehézségeken való túljutásnak a pozitív értékét inkább tudatosította, mely eredmény hozzájárulhat a párkapcsolati elégedettség generációk közötti különbségének megértéséhez. Összegezve, lényeges eredmény, hogy a kapcsolatukkal elégedettebb idős házastársak a *megoldott problémákhoz* szignifikánsan pozitívabb értékeléssel viszonyulnak, mint a kevésbé elégedett fiatal házastársak.

Az epizódok NEGATÍV ÉRTÉKELÉS, NEM ÉS GENERÁCIÓK szerint

Az eredmények azt igazolják, hogy az epizódok **negatív értékelés** szerint szignifikánsan különböznek, a négy vizsgált házaspár pedig egyforma mintázatot mutat. Elgondolkodtató eredmény, hogy a *megoldott problémák* elbeszéléseiben megjelent a negatív értékelés hangsúlya a *megismerkedés* és a *pozitív csúcstémákhoz* viszonyítva, ami azzal indokolható, hogy az egykori nehézségeket, problémákat kifejezésre kell juttatni azokban az esetekben is, amikor a pozitív megoldás következtében kedvező volt a végkimenetel. A kevert mintás varianciaanalízis eredménye szerint a **nemi**, a **generációs hovatartozás**, valamint a lehetséges interakciók nem jeleztek szignifikáns hatást, tehát az eredmény ezekből a szempontokból nem finomítható.

I.8.2. Fiatal és idős házastársak hasonló elégedettsége mögött rejlő narratív kompenzációs és/vagy szimmetrikus mintázatok

A *Kapcsolati Elégedettség Skála* (Hendrick, S.S., 1998, 1988) eredménye szerint a fiatal házastársak *megfelelő*, az idős házastársak *magas* kapcsolati elégedettséggel rendelkeznek, generáción belül a házastársak kapcsolati elégedettsége *hasonlónak* mondható. Célunk volt megvizsgálni, hogy a *hasonlóan megfelelő*, illetve a *hasonlóan magas elégedettség* a házastársak elbeszéléseiben vizsgált narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák mintázatainak *komplementaritása*, avagy *szimmetriája* mentén köszön vissza. Elsőként az elemzést epizódonként, majd a teljes szövegtest szintjén végeztük.

A **megismerkedés történetek** narratív mintázatainak vizsgálata nem jelez szignifikáns interakciót a tartalmi kategóriák és a nemi hovatartozás között egyik generáció esetében sem, ami arra enged következtetni, hogy a megismerkedés epizódban a *fiatal* és az *idős házastársak* egyaránt *szimmetrikus (hasonló) mintázatot* mutatnak a vizsgált tartalmi kategóriák mentén.

A *idős férjek és feleségek pozitív csúcselményeinek* narratív mintázatában eltérést találtunk a szelf-referencia, mi-referencia és a pozitív értékelés mentén, mindegyik tartalmi kategória esetében a feleségek értéke a magasabb, ami arra utal, hogy az idős feleségek határozottabban juttatják kifejezésre az összetartozás mi-tudatát, gyakrabban értékelnek pozitívan, és a saját jelentőségük, fontosságuk is tudatosabb a férjeikhez képest.

Összegezve, a pozitív csúcselmények elbeszéléseiben három tartalmi kategória esetében *komplementaritásról* (szelf-referencia, mi-referencia, pozitív értékelés) és három kategória esetében (pozitív érzelem, negatív érzelem, negatív értékelés) *szimmetriáról* beszélhetünk. Ez az eredmény adaléku szolgált az idős házastársak *hasonlóan magas kapcsolati elégedettségéről* való gondolkodáshoz.

A *fiatal férjek és feleségek* pozitív csúcselményeinek elbeszéléseiben mind a hat tartalmi kategória mentén *szimmetrikus (hasonló) mintázatot* találtunk.

A **megoldott problémák** narratív mintázatait vizsgálva a *fiatal házastársak* esetében szignifikáns interakciót találtunk a tartalmi kategóriák és a nemi hovatartozás között, mely mintázatbeli eltérésre utal. Az eredmény pontosítása a feleségek magasabb szelf-értékét igazolta, ami öntudatosságra, jelentőség tudatra, a problémák megoldásában

a fiatal feleségek rátermettségére enged következtetni. A fiatal házastársak *hasonlóan megfelelő párkapcsolati elégedettségének* vizsgálatában támpontot adhat a szelf-referencia szerinti *komplementer*, a többi öt narratív változó szerinti *szimmetrikus mintázat*. Az *idős házastársak* esetében nem találtunk statisztikai adatokkal alátámasztható komplementaritást, tehát a megoldott problémák epizódjában *szimmetrikus (hasonló)* mintázat azonosítható.

A **megoldatlan problémák** elbeszéléseiben mindkét generáció mintázatában *szimmetriát* azonosítottunk.

A narratív mintázatokat **teljes szövegtest** szintjén vizsgálva a *fiatal házastársaknál* a szelf- és mi-referencia, valamint a negatív érzelmek mentén *komplementaritásról* beszélhetünk, mindhárom esetben a feleség értéke a magasabb. A szelf-fókusz arra utalhat, hogy a *fiatal feleségek* öntudatosabbak, autonómabbak, önbecsülésüket nyelvi úton jobban kifejezésre juttatják, melynek pontos okát nem ismerjük, azonban, a gyakori negatív érzelmek felvetik annak a lehetőségét, hogy a környezettől (talán éppen a férjtől) kevés megerősítés érkezik a személyük jelentőségével kapcsolatosan, melynek kompenzálására jelenik meg a hangsúlyozott szelf. A többes szám első személy fokozott használata a házastársi identitással, a mi-tudattal való azonosulásról szól.

A fiatal házastársak elbeszéléseiben megjelenő pozitív érzelem, pozitív értékelés és negatív értékelés mentén *szimmetrikus mintázat* azonosítható.

Az *idős férjek* és *feleségek* teljes szövegtesten megfigyelhető mintázata mind a hat tartalmi kategória mentén *szimmetriára* utal, mely többek között a házastársak hasonlóan magas kapcsolati elégedettségének, az együtt töltött hosszú házasságoknak, „az összeszokottságnak” tulajdonítható.

Összesítve a négy epizód mintázatát elmondhatjuk, hogy mindkét generáció esetében főként *szimmetriával* találkozunk, a fiatal házasságok elbeszéléseiben a megoldott problémáknál, az idős házasságok elbeszéléseiben a pozitív csúcstémáknál jelenik meg *komplementaritás* is.

A **teljes szövegtörzs** szintjén eltér a két generáció mintázata: a *fiatal házasságok* esetében *három kategória mentén komplementaritás, három kategória mentén szimmetria* azonosítható, az *idős házastársak* mintázata pedig *szimmetriát* mutat mind a hat tartalmi kategória szerint.

I.8.3. A hipotézisek értékelése

A következőkben az eredmények hipotézisekkel történő egyeztetésére kerül sor.

Az **A.1.**, általános értelemben megfogalmazott hipotézis, miszerint a **házasság-epizódok tematikáját** figyelembe véve, különbséget feltételezünk a szelf- és mi-referencia, pozitív és negatív érzelmek, pozitív és negatív értékelés nyelvi markereinek gyakoriságában, beigazolódott. Elmondhatjuk, hogy mind a hat tartalmi kategória esetében statisztikai szempontból igazolható eltérést találtunk az epizódok között, melyet részletesen kifejtünk az I.8.1. fejezetben.

Részleteiben igazolódott be az **A.2. hipotézis**, miszerint a *megoldatlan problémák* elbeszéléseiben alacsonyabb szelf- és mi-referencia szintet, kevesebb pozitív érzelmeket/több negatív érzelmeket, kevesebb pozitív értékelést/több negatív értékelést feltételezünk a többi epizódhoz képest. Az eredmények azt igazolták, hogy a megoldatlan problémák történeteiben alacsonyabb a **szelf-referencia** érték a *megismerkedés történetekhez* képest, a **mi-referencia** érték a *megoldott problémák* és szintén a *megismerkedés történetekhez* képest alacsonyabb. Szignifikánsan kevesebb **pozitív érzelmek** a *megismerkedés* és a *pozitív csúcstémák* történeteiben jelennek meg, valamint a legkevesebb **pozitív értékelés** ugyancsak a *megoldatlan problémák* elbeszéléseiben fordult elő a *megismerkedés* és a *pozitív csúcstémákhoz* viszonyítva. **Negatív érzelmek** szempontjából a *fiatal férfiak* esetében találtunk bizonyíthatóan alacsonyabb értéket. **Negatív értékelés** szerint a megoldott problémák elbeszéléseiben jelentkezik magasabb érték a *megismerkedés* és a *pozitív csúcstémákhoz* viszonyítva, a megoldatlan problémák esetében nem találtunk szignifikáns eltérést a pozitív tematikájú történetekhez viszonyítva.

A **B.1. hipotézis** azt feltételezi, hogy az idős feleségek fiatal feleségekhez, valamint az idős férfiak fiatal férfiakhoz viszonyított **magasabb kapcsolati elégedettsége** megjelenik az elbeszélésekben vizsgált narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák (szelf- és mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek, pozitív/negatív értékelés) nyelvi markereinek szintjén is. A **fiatal és idős feleségek** epizódjainak hasonlításakor a *negatív érzelmek* szerint találtunk szignifikáns eltérést a két feleség-csoport között, a fiatal feleségek *megismerkedés, megoldott problémáik és megoldatlan problémáik* történeteiben jelent meg *szignifikánsan több negatív érzelmek*.

A **fiatal** és az **idős férjek** negatív érzelmi eltéréseit elemezve, a fiatal férjek *megoldatlan problémáinak* történeteiben tendencia-szinten több negatív érzelem jelent meg. Továbbá, a pozitív értékelés szerinti elemzéskor azt találtuk, hogy a kapcsolatukkal elégedettebb idős házastársak a *megoldott problémákhoz* szignifikánsan pozitívabb értékeléssel viszonyulnak, mint a kevésbé elégedett fiatal házastársak. Pozitív értékelésben nemi hovatartozás szerint nem találtunk eltérést.

A **B.2. hipotézis** a fiatal generáció alacsonyabb kapcsolati elégedettségéből kiindulva feltételezi, hogy az elbeszéléseikben szignifikánsan több negatív érzelem és értékelés jelenik meg az idősebb generációhoz viszonyítva, valamint az idősebb generáció tagjainak elbeszéléseiben több pozitív érzelem és értékelés azonosítható. Az eredmények alapján elmondhatjuk, hogy a fiatal generáció elbeszéléseiben, feltételezésünknek megfelelően, több a *negatív érzelem*, az idős generáció elbeszéléseiben több a *pozitív értékelés*. A pozitív érzelmek és a negatív értékelés tartalmi kategóriák szerint nem találtunk eltérést a két generáció között.

A **B.3. hipotézis** szerint azt feltételezzük, hogy az idős generációhoz tartozó házastársak esetében alacsonyabb a szelf-referenciára és magasabb a mi-referenciára utaló nyelvi jelek mennyisége a fiatal generációhoz képest. Az adatok statisztikai eszközökkel történő elemzése során azt találtuk, hogy az életkor, mint független csoportosító változó, nem hat sem a szelf-referencia, sem a mi-referencia mértékére, a generációk között nem találtunk igazolható eltérést e két tartalmi kategória mentén. A leírtak értelmében a B.3. hipotézis nem igazolódott be.

Az utolsó, **C. feltételezés**, arra keresi a választ, hogy a házastársak generációnkénti hasonló kapcsolati elégedettsége a tartalmi kategóriák által leírt mintázatok komplementaritásában, avagy szimmetriájában (hasonlóságában) mutatkozik meg. Epizódonkénti elemzéskor mindkét generációnál főként szimmetriával találkozunk, komplementaritás a fiatal házások megoldott problémákról szóló történeteiben, az idős házások pozitív csúcstémákról szóló elbeszéléseiben jelent meg. A **teljes szövegkorpusz** szintjén vizsgálódva azt találtuk, hogy eltér a két generáció mintázata: a *fiatal házások* esetében a kategóriák felénél komplementaritás, másik felénél szimmetria azonosítható, tehát *vegyes mintázatról* beszélhetünk, az *idős házastársak mintázata* pedig *szimmetriát* mutat mind a hat tartalmi kategória szerint.

II. VIZSGÁLAT:

A házastársi kapcsolattal való elégedettség néhány hatótényezőjének és az énkép–társkép–anyakép–apakép–istenkép különböző konstellációinak vizsgálata

II.1. Célkitűzés

Az alábbiakban bemutatott kutatás kettős célt követ: házasságban élő személyek párkapcsolati elégedettségét befolyásoló tényezők közül vizsgálja a nem, a házasevek, az énkép, a társkép, az istenkép és a házasságkötést megelőző élettársi kapcsolat hatását és némely tényezők összhatását (1–4. ELEMZÉS), másrészt énkép–társkép, istenkép–énkép–társkép, társkép–anyakép–apakép, anyakép–apakép–istenkép konstellációkat elemez (5–8. ELEMZÉS).

II.2. Hipotézisek

A PÁRKAPCSOLATI ELÉGEDETTSÉG HATÓTÉNYEZŐINEK VIZSGÁLATA

1. ELEMZÉS–2. ELEMZÉS: Feltételezzük, hogy a vizsgálati személyek NEME és a HÁZASSÁGBAN ELTÖLTÖTT ÉVEK SZÁMA hatást gyakorol a párkapcsolati elégedettségre. Eszerint:

- Hipotézis:** Az irodalmi adatokra alapozva, melyek a nők kapcsolati elégedetlenségét, válási kezdeményezését, érzékenységét emelik ki, feltételezzük, hogy eltérés mutatható ki a nők és a férfiak kapcsolati elégedettsége között: a férfiak elégedettsége a magasabb.
- Hipotézis:** Feltételezzük, hogy változik a párkapcsolati elégedettség a házasságban eltöltött évek függvényében. Azt az irodalmi adatot szeretnénk

ellenőrizni, miszerint a hosszú ideje (20–29 éve; több, mint 30 éve) házas személyek kapcsolati elégedettsége az újonnan házasodottak elégedettségéhez hasonlóan magas.

3. **Hipotézis:** Feltételezzük, hogy a NEM és a HÁZASÉVEK faktorok együttes hatást gyakorolnak a kapcsolati elégedettségre: a férfiak magasabb elégedettsége csökken a házassévek múlásával, míg a nők elégedettségében nem történik alátámasztható változás.

3. **ELEMZÉS:** Feltételezzük, hogy a vizsgálati személyek ÉNKÉPE és ISTENKÉPE hatást gyakorol a párkapcsolati elégedettségre.

4. **Hipotézis:** A pozitív énkép növeli a kapcsolattal való elégedettséget.
5. **Hipotézis:** Az istenkép kontrolláló dimenziója negatív, míg a szerető dimenziója pozitív hatással van a kapcsolati elégedettségre.
6. **Hipotézis:** Feltételezzük, hogy az ÉNKÉP és az ISTENKÉP együttesen is hatással van a kapcsolati elégedettségre: a pozitív énkép és a szerető istenkép magasabb kapcsolati elégedettséggel jár együtt.

4. **ELEMZÉS:** Feltételezzük, hogy a TÁRSKÉP és a HÁZASSÁGKÖTÉST MEGELŐZŐ ÉLETTÁRSI VISZONY hatást gyakorol a kapcsolati elégedettségre.

7. **Hipotézis:** A pozitív társkép növeli a kapcsolattal való elégedettséget.
8. **Hipotézis:** A házasságkötés előtti élettársi kapcsolat negatívan hat a későbbi párkapcsolati elégedettségre.
9. **Hipotézis:** Valamint feltételezzük, hogy a fenti két tényező hatása összeadódik: a pozitív társképpel rendelkező, házasságkötés előtt élettársi viszonyt nem folytató vizsgálati személyek elégedettebbek a házastársi kapcsolatukkal.

HASONLÓSÁG-VIZSGÁLATOK

5. **ELEMZÉS:** Énkép–társkép

10. **Hipotézis:** Feltételezzük, hogy a régóta (20–50 éve) házas személyek énképe és társképe a vizsgált értékelés–erő–aktivitás faktorok mentén nagyobb hasonlóságot mutat, mint a rövidebb ideje (0–9 éve) házasok énképe és társképe.

6. ELEMZÉS: Istenkép–énkép–társkép

11. **Hipotézis:** Irodalmi adatra alapozva (Benson–Spilka, 1973) feltételezzük, hogy az önértékelés és a társ értékelése pozitívan kapcsolódik a szerető istenképhez, és negatívan a kontrolláló istenképhez.

7. ELEMZÉS: Társkép–anyakép–apakép

12. **Hipotézis:** Mindkét nem esetében feltételezzük, hogy a társkép értékelés–erő–aktivitás dimenziói pozitív kapcsolatot mutatnak az ellentétes nemű szülő szerető dimenziójával.

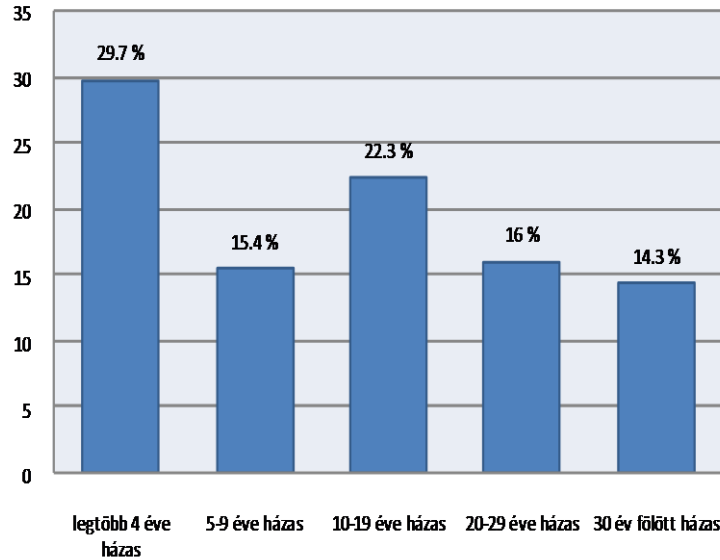
8. ELEMZÉS: Anyakép–apakép–istenkép

13. **Hipotézis:** Mindkét nem esetében feltételezzük, hogy a szerető és kontrolláló faktorok mentén az istenkép hasonlóságot mutat az anyaképpel és/vagy az apaképpel.

II.3. Vizsgálati személyek

A vizsgálatban 175 házasságban élő személy (106 nő, 67 férfi) vett részt, a házastárs nem minden esetben szerepel a felmérésben. A nők átlagéletkora 38,57 év, a legfiatalabb 23 éves, a legidősebb 71 éves (SD: 12,66). A férfiak átlagéletkora 41,49 év, a legfiatalabb férfi 24, míg a legidősebb 76 éves (SD: 14,22).

Házasságban eltöltött időtartam szerint a férfiak átlagosan 15,51 éve (min. két és fél hónap, max. 47 év), a nők 14,61 éve (min. másfél hónap, max. 50 év) házasok. Amint a lenti ábra is szemlélteti, a házasevek alapján kategóriákat alakítottunk ki: a vizsgált személyek 29,7%-a (N=52) legtöbb négy éve házas; 15,4%-a (N=27) 5–9 éve; 22,3%-a (N=39) 10–19 éve, 16%-a (N=28) 20–29 éve és 14,3%-a (N=25) több, mint 30 éve él házasságban.

19. ábra: A vizsgált személyek házassévek szerint

Az **élettársi kapcsolatra** vonatkozó adatokat összesítve: személyek 45,7 %-a (N=80) élt élettársi kapcsolatban házastársával a házasságkötést megelőzően, 51,4% nem élt élettársi kapcsolatban (N=90). Egy férfi és négy nő nem válaszolt erre a kérdésre.

A 6. táblázat az aktuálisan megélt **családi életciklus** szerint mutatja be a vizsgált személyeket (a besorolás az elsőszülött gyermek életkora szerint történt):

	Családi életciklusok	N (%)	Átlag-életkor	Férfi/nő	Élettársi kapcsolat Igen/nem
1.	Fiatal házaspár, gyermek nélkül	37 (21,1%)	27.14 év	14/23	26/11
2.	Csecsemőt, kisgyermeket (0–3 éves) nevelő házaspár	26 (14,9%)	29.88 év	8/17	15/11
3.	Óvodáskorú (3–6 éves) gyermeket nevelő házaspár	16 (9,1)	32.75 év	8/8	8/7
4.	Iskolás (6–14 éves) gyermeket nevelő házaspár	24 (13,7)	36.21 év	9/15	11/12
5.	Serdülő (14–18 éves) gyermeket nevelő házaspár	19 (10,9)	42.37 év	7/12	8/11
6.	Fiatal felnőtté vált gyermeket kibocsátó házaspár	26 (14,9%)	51,2 év	11/15	7/19
7.	Magukra maradt szülőpár	24 (13,7)	61,88 év	8/16	4/18

6. táblázat: A vizsgált személyek családi életciklusok szerint

II.4. Eszközök

A kérdőívcsomag elején általános szociodemográfiai adatokra kérdeztünk rá (ld. II.A.1. MELLÉKLET).

II.4.1. A kapcsolattal való elégedettség mérése

Hendrick, S.S. (1998, 1988) *Kapcsolati Elégedettség Skáláján* (RAS) alapuló, a KRE Pszichológiai Intézetében kidolgozott kérdőívet alkalmaztam a kapcsolati elégedettség mérésére (Ld. II.A.2. MELLÉKLET). A magyar adaptációt Mirnics Zsuzsa végezte.

A kérdőív a párkapcsolat kilenc jellemzőjét írja körül, melyek a következők: kommunikáció, szeretet (adás, elfogadás), szexualitás, kölcsönös felelősségvállalás, vidámság/játékosság, tisztelet/tolerancia, erőforrás, önállóság/összetartozás, problémamegoldás. A vizsgálati személyek 1-től 10-ig terjedő Likert-skálán (1-egyáltalán nem, 2-teljes mértékben) értékelik a kapcsolat egyes jellemzőit. Ellenőriztük a kérdőív reliabilitását: az összadat alapján számolt Cronbach mutató értéke: $\alpha=0,973$, ami a párkapcsolati elégedettséget mérő kilenc dimenzió magas belső konzisztenciáját igazolja.

II.4.2. Az énkép és a társkép mérése

Pervin és Lilly által kidolgozott, *Az énkép mérése szemantikus differenciállal* értékelő skálát alkalmaztuk az énkép, valamint a társkép mérésére a megegyező szempontok szerinti hasonlíthatóság indokával. (Ld. II.A.3. és II.A.4. MELLÉKLET)

A módszer Osgood-nak azon a feltételezésén alapul, hogy a fogalmak konnotatív jelentéstartalma, érzelmi-motivációs töltése egy háromdimenziós (értékelés–erő–aktivitás) térben ábrázolható. A kérdőív magyar mintán történő adaptációja Lukács Dénes és Pressing Lajos (1998) nevéhez fűződik.

A kutatásomban az aktuális énképet és társképet mérem, az eredeti kérdőív ezen kívül kitér az ideális énkép mérésére. A kérdőívben 13 melléknévpár felhasználásával (az első öt az értékelés, négy az aktivitás és négy az erő faktorát méri) kell megítélni hétfokú skálán az énképet.

Faktorok:

- **Énkép-értékelő (ESELF):** az énkép értékelő aspektusát, önértékelést, önbecsülést mér. Ha értéke túl alacsony, az önértékelés válságára, önértékelési bizonytalanságra következtethetünk.
- **Énkép-aktivitás (ASELF):** az egyén aktivitási szintjének, motivációjának megítélésére vonatkozik. Alacsony érték esetén passzivitásra, indítékszegénységre, dependenciára gondolhatunk.
- **Énkép-erő (PSELF):** az akarati cselekvés jellegzetességeit tükrözi. Az alacsony értékek gyenge akaratra, döntésképtelenségre, határozatlanságra, a magas értékek merevségre, az akarat túltengésére utalhatnak.

A fenti mintát követve, társkép esetében a következő faktor-elnevezéseket használjuk: **társkép-értékelő (ETÁRS)**, **társkép-aktivitás (ATÁRS)**, **társkép-erő (PTÁRS)**, valamint az énképre vonatkozó faktor- meghatározásokat társképre vonatkoztatjuk.

Az alábbi táblázatban látható, hogy a jelen kutatásban az énkép és társkép mérésére alkalmazott faktorok átlaga és szórása egyaránt közelít a normatív értékekhez.

NORMATÍV ADATOK	SAJÁT KUTATÁS	
Énkép-faktorok	Énkép-faktorok	Társkép-faktorok
ESELF: M: 5,23; SD: 0,64	ESELF: M: 5,29; SD: 0,89	ETÁRS: M: 5,34; SD: 0,99
ASELF: M: 5,24; SD: 0,96	ASELF: M: 5,13; SD: 1,01	ATÁRS: M: 4,96; SD: 1,12
PSELF: M: 4,16; SD: 0,97	PSELF: M: 4,09; SD: 0,84	PTÁRS: M: 4,28; SD: 0,95

M-átlag; SD-szórás

7. táblázat: Az énképet mérő faktorok normatív és a saját kutatásban megjelenő értékei

II.4.3. Az istenkép, az anyakép és az apakép mérése

Benson és Spilka (1973) által összeállított, szemantikus differenciálon alapuló *Szerető és Kontrolláló Isten Skálát* (LCGS-Loving and Controlling God Scale) alkalmaztuk az istenkép mérésére. A szerető és a kontrolláló dimenziók mentén való hasonlíthatóság indokával az anyakép és az apakép mérése is ezzel a mérőeszközzel történt (Ld. II.A.5., II.A.6., II.A.7. MELLÉKLET)

A vizsgált személyek 0-tól 6-ig terjedő kétpólusú skálán jelölték meg, hogy milyen jelzöt tulajdonítanak az Istennek (anyának, apának). Öt item esetében fordított pontozás alkalmazandó, így az összpontszám 0-tól 30-ig terjedhet mindkét skála esetében (Hall–Sorenson, 1999, 406–407.o.).

A **Szerető Isten Skála** öt itemből áll (a Cronbach mutató értéke: $\alpha=0,77$), és a következő ellentétes jelentésű tulajdonságokat foglalja magába: elítélő (büntető)–oltalmazó (védelmező), elutasító–elfogadó, kifogásoló–elismerő, szerető–gyűlölő, engesztelhetetlen–megbocsátó.

A **Kontrolláló Isten Skála** szintén öt itemből áll (a Cronbach mutató értéke: $\alpha=0,68$), az ellentétpárok a következők: szabadságot nyújtó–korlátozó, ellenőrző–ellenőrzést nem gyakoroló, követelőző–követelményeket nem támaztó, szigorú–engedékeny, elnéző–hajthatatlan, merev (Soenens et al., 2012, 17.o.).

A két skála egymással negatív korrelációs kapcsolatot mutat mindhárom esetben: istenkép ($r = -0,542$, $p < 0,001$), anyakép ($r = -0,661$, $p < 0,001$), apakép ($r = -0,586$, $p < 0,001$).

II.5. Eljárás

A személyek kiválasztása véletlenszerűen történt, főként interneten keresztül, a kutatásban való részvétel önkéntességen alapult, a vizsgálati személyek nem részesültek juttatásban. A felmért személyek a kérdőíveket egyénileg töltötték ki, amely 20–30 percet vett igénybe. A kérdőívek kitöltésére vonatkozó instrukciók az egyes kérdőívek elején találhatóak.

Az adatok feldolgozása az SPSS statisztikai program 17.0 változatával történt a következő eljárások alkalmazásával: két- és többszemponos varianciaanalízis, Pearson-féle korrelációs eljárás, kétmintás t-próba, Welch-féle d-próba.

II.6. Eredmények

II.6.A. A párkapcsolati elégedettség néhány hatótényezőjének vizsgálata

II.6.A.1. Elemzés: Párkapcsolati elégedettség a nemi hovatartozás és a házassévek függvényében

Kétszemponos varianciaanalízis segítségével a NEM (férfi/nő) és a HÁZASÉVEK (kategóriák: legtöbb 4 éve, 5–9 éve, 10–19 éve, 20–29 éve, 30 év fölött házass) csoportosító faktorok PÁRKAPCSOLATI ELÉGEDETTSÉGRE gyakorolt hatását és összhatását vizsgáltuk.

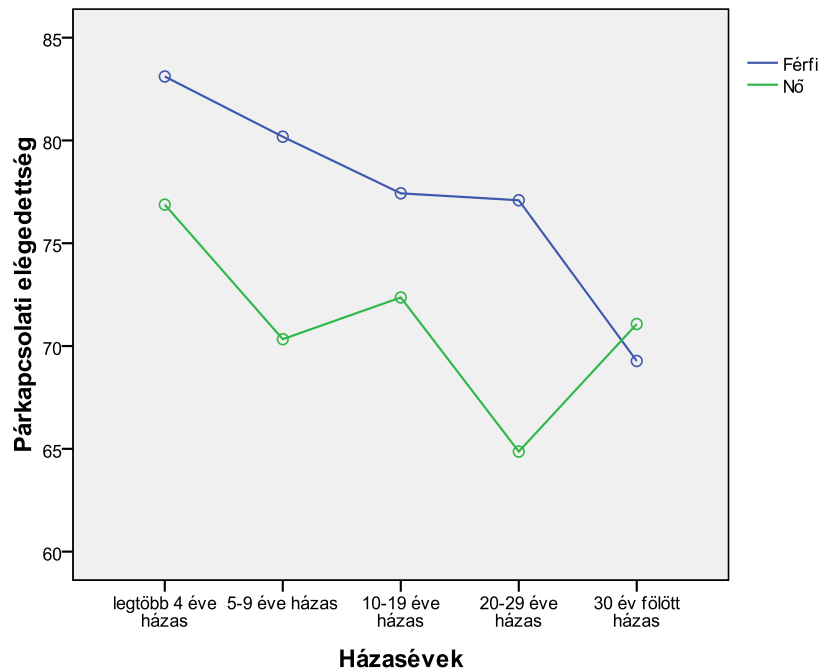
Az eredmények szerint a NEM szignifikáns főhatást mutat ($F(1,154)=7,166$; $p<0,01$): a férfiak elégedettebbek a házastársi kapcsolatukkal (M: 77,41) a nőkhöz viszonyítva (M: 71,10).

A HÁZASSÁGBAN ÉLT ÉVEK kategóriái szintén szignifikáns főhatást gyakorolnak a párkapcsolati elégedettségre ($F(4,154)=2,626$; $p<0,05$).

A Tukey HSD post-hoc teszt eredményei szerint a párkapcsolati elégedettség tekintetében tendenciaszintű különbségeket találtunk a házassév-kategóriák között: a „legtöbb 4 éve házass” csoportnak nagyobb az elégedettsége ($m=79,99$) a 20–29 éve házassokhoz ($p = 0,071$; $m = 70,97$), valamint a 30 év fölötti házassokhoz ($p=0,091$; $m=70,17$) viszonyítva. A többi házassév-kategória esetében nem találtunk szignifikáns vagy tendenciaszintű eltérést.

A NEM és a HÁZASÉVEK faktorok interakciója nem jelez szignifikanciát a párkapcsolati elégedettség tekintetében: $F(4,154) = 0,880$; $p = 0,47$.

A 20. ábra a párkapcsolati elégedettség nemek, illetve házass évek szerinti eltéréseit szemlélteti:

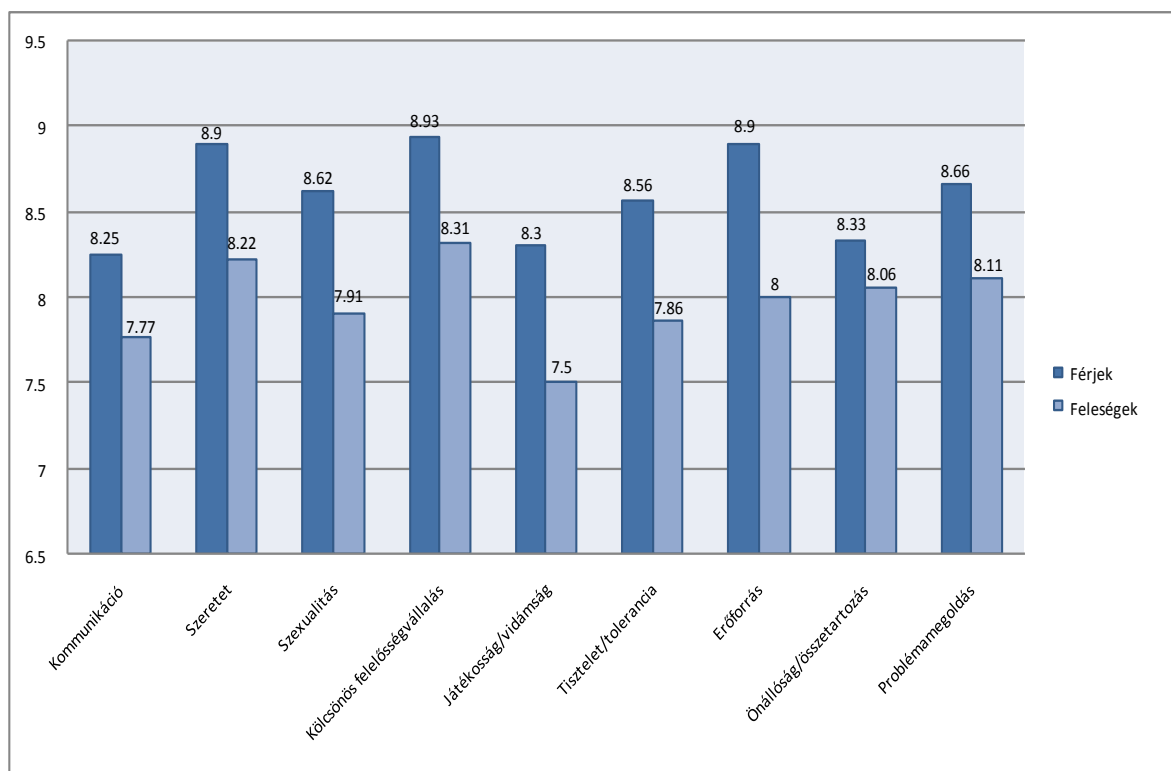

20. ábra: Férfiak és nők kapcsolati elégedettsége házasságtartam szerint

A 20. ábrán látható két egyenes viszonya, noha a két független változó között nem találtunk szignifikáns interakciót, arra ösztönöz bennünket, hogy a párkapcsolati elégedettség és a házasságban eltöltött évek kapcsolatának nemre vonatkozó különbségeit a Pearson-féle korrelációs eljárás segítségével tovább vizsgáljuk. Az eredmények azt mutatják, hogy a férfiak esetében szignifikáns negatív irányú összefüggés létezik a kapcsolati elégedettség és a házasságban eltöltött évek között: $r = -0,335$; $p < 0,01$. A nők esetében tendencia-jellegű a két faktor kapcsolata ($r = -0,167$; $p=0,098$), amely szintén negatív irányú összefüggésre utal, azonban az ábrán látható egyenes mozgását figyelembe véve valószínű, hogy nagyobb mintán sem igazolódna be szignifikáns negatív irányú korreláció.

II.6.A.2. Elemzés: A párkapcsolati elégedettség faktorai nemek szerint

Az előzőekben a varianciaanalízis eredményei kimutatták, hogy a férfiak és a nők párkapcsolati elégedettsége szignifikánsan különbözik. A 21. ábra a párkapcsolati elégedettséget mérő kilenc faktor nemek szerinti eltéréseit szemlélteti:

21. ábra: A párkapcsolati elégedettséget mérő faktorok átlagai nemek szerint

A kétmintás t-próba és a Welch-féle d-próba alkalmazásával vizsgáltuk a párkapcsolati elégedettséget alkotó dimenziók nemek szerinti eltéréseit. Az alábbi hét faktor esetében találtunk szignifikáns különbséget a férfiak és a nők csoportjai között:

FAKTOROK	Átlag (férfiak/nők)	Szórás (férfiak/nők)	t-érték/ d-érték	df	Szign.
Szeretet	8,9 / 8,22	± 1,59 / ± 2,41	d = 2,21	169,7	p < 0,05
Szexualitás	8,62 / 7,91	± 1,85 / ± 2,36	d = 2,17	160,8	p < 0,05
Kölcsönös felelősségvállalás	8,93 / 8,31	± 1,66 / ± 2,29	d = 2,02	167,1	p < 0,05
Játékosság/vidámság	8,3 / 7,5	± 2,16 / ± 2,77	d = 2,09	163,2	p < 0,05
Tisztelet/tolerancia	8,56 / 7,86	± 1,62 / ± 2,08	t = 2,33	169	p < 0,05
Erőforrás	8,9 / 8	± 1,71 / ± 2,31	d = 2,89	165,7	p < 0,01
Problémamegoldás	8,66 / 8,11	± 1,6 / ± 1,74	t = 2,08	169	p < 0,05

8. táblázat: A párkapcsolati elégedettséget alkotó faktorok szignifikáns különbségei

A **kommunikáció** és az **önállóság/összetartozás** faktorok esetében nem találtunk szignifikáns különbséget a nemek között. A táblázatban részletezett elégedettség-dimenziók mindegyikénél a férfiak mutatnak magasabb elégedettséget.

II.6.A.3. Elemzés: Énkép és istenkép hatása a párkapcsolati elégedettségre

Többszemponos varianciaanalízist alkalmaztunk az ÉNKÉP (pozitív/negatív), a SZERETŐ ISTENKÉP (Isten szeret/nem szeret) és a KONTROLLÁLÓ ISTENKÉP (kontrollál/nem kontrollál) csoportosító faktorok párkapcsolati elégedettségre gyakorolt hatásának és összhatásának vizsgálatára. Az ÉNKÉP szignifikáns főhatást mutat ($F(1,142)=5,388$; $p<0,05$): a pozitív énképpel rendelkező személyek elégedettebbek a kapcsolatukkal (M: 78,37) a negatív énképű társaikhoz viszonyítva (M: 71,90). A KONTROLLÁLÓ ISTENKÉP ($F(1,142)=1,996$; $p=0,16$) és a SZERETŐ ISTENKÉP ($F(1,142)=0,173$; $p=0,678$) esetében nem találtunk kimutatható hatást. A vizsgált független változók interakciói nem szignifikánsak, tehát összhatás nem érvényesül a párkapcsolati elégedettség tekintetében. A KONTROLLÁLÓ ISTENKÉP tendenciához közeli értéke ($p=0,16$) arra ösztönöz bennünket, hogy a Pearson-féle korrelációs eljárás segítségével is vizsgáljuk meg a párkapcsolati elégedettség és a szerető/kontrolláló istenkép közötti kapcsolatot. Az eredmények azt mutatják, hogy a párkapcsolati elégedettség negatív szignifikáns kapcsolatban van a kontrolláló istenképpel ($r = -0,174$; $p < 0,05$) és pozitívan kapcsolódik a szerető istenképhez ($r = 0,078$; $p=0,341$), azonban ez utóbbi eredmény nem szignifikáns.

II.6.A.4. Elemzés: Társkép és élettársi viszony hatása az elégedettségre

Kétszemponos varianciaanalízist alkalmazva a TÁRSKÉP (pozitív/negatív) és az ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT (házasságkötés előtt éltek/nem éltek egy háztartásban) független változók párkapcsolati elégedettségre gyakorolt hatását és interakciójának szignifikanciáját vizsgáltuk. A TÁRSKÉP szignifikáns főhatást mutat ($F(1,150)=6,430$; $p<0,05$): a pozitív társképpel rendelkező személyek elégedettebbek a kapcsolatukkal (M: 77,73), mint a negatív társképpel rendelkezők (M: 72,05). Az ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT szempontjából nem volt kimutatható szignifikáns főhatás ($F(1,150)=0,326$; $p=0,569$), tehát a párkapcsolati elégedettség tekintetében nem különbözik a házasságkötés előtt együtt élő, illetve nem együtt élő csoport. A két független változó interakciója (TÁRSKÉP*ÉLETTÁRSI VISZONY) nem szignifikáns ($F(1,150)=0,057$; $p=0,812$).

II.6.B. Hasonlóság-vizsgálatok

II.6.B.1. Elemzés: Rövid és hosszú ideje házasok énképe és társképe

A házasevek alapján elkülönítettünk egy rövid ideje házas csoportot (máxfél hónap–9 év; M: 3,5 év; SD: 2,46; N=79), valamint egy hosszú ideje házas csoportot (20–50 éve; M: 31,59 év; SD: 8,46; N=54). A két csoport énképét és társképét az *értékelés–erő–aktivitás* faktorok mentén hasonlítottuk a Pearson-féle korrelációs eljárás alkalmazásával (ld. II.B.1., II.B.2. MELLÉKLET).

A rövid ideje házas csoport esetében két összefüggést (egy esetben azonos, egy esetben eltérő dimenziók alapján) találtunk: az énkép és a társkép az *értékelő* dimenzió mentén korrelál ($r = 0,407$; $p < 0,01$), valamint az *énkép-aktivitás* összefügg a *társkép-értékelő* faktorial ($r = 0,231$; $p < 0,05$). A hosszú ideje házas csoportban öt pozitív korreláció mutatható ki:

- *Énkép-értékelő – társkép-értékelő* ($r = 0,700$; $p < 0,001$)
- *Énkép-értékelő – társkép-aktivitás* ($r = 0,426$; $p < 0,01$)
- *Énkép-értékelő – társkép-erő* ($r = 0,402$; $p < 0,01$)
- *Énkép-aktivitás – társkép-értékelő* ($r = 0,407$; $p < 0,01$)
- *Énkép-erő – társkép-értékelő* ($r = 0,317$; $p < 0,05$)

Összegezve elmondható, hogy a hosszú évek óta házasok csoportjában az énkép és társkép hasonlításakor több és erősebb pozitív korreláció jelent meg a rövidebb ideje házas csoporthoz viszonyítva.

II.6.B.2. Elemzés: Istenkép–énkép–társkép

A Pearson-féle korrelációs elemzés segítségével megvizsgáltuk az istenkép szerető és kontrolláló dimenzióinak kapcsolatát az énkép, valamint a társkép értékelés–erő–aktivitás faktoraival (ld. II.B.3. MELLÉKLET). Azt találtuk, hogy az *istenkép szerető* dimenziója pozitív együtt járást mutat az *énkép-értékelő* ($r = 0,368$; $p < 0,001$), az *énkép-aktivitás* ($r = 0,272$; $p = 0,001$) és a *társkép-értékelő* ($r = 0,325$; $p < 0,001$) faktorokkal. Az *istenkép kontrolláló* dimenziója negatív irányú szignifikáns korrelációban áll a *társkép-értékelő* ($r = -0,209$; $p < 0,01$) és a *társkép-aktivitás* ($r = -0,224$; $p < 0,01$) faktorokkal, az *énkép-értékelő* faktorial szintén negatív irányú, de tendenciaszintű kapcsolat mutatható ki ($r = -0,133$; $p = 0,098$).

II.6.B.3. Elemzés: Társkép–anyakép–apakép

A **nők** társképének (férjképének) faktorai nem mutatnak kapcsolatot az anyakép-szerető, az anyakép-kontrolláló, vagy az apakép-kontrolláló dimenziókkal, azonban két esetben szignifikáns pozitív összefüggés mutatható ki a szerető apaképpel:

- *Társkép-értékelő – apakép-szerető* ($r = 0,230$; $p < 0,05$)
- *Társkép-aktivitás – apakép-szerető* ($r = 0,233$; $p < 0,05$)

Összegezve a nők eredményeit, elmondható, hogy a társkép (férjkép) két dimenzió mentén a szerető apaképpel mutat hasonlóságot (ld. II.B.4. MELLÉKLET).

A **férfiak** társképének és szülőképének vizsgálatakor azt találtunk, hogy a *társkép aktivitás* faktora szignifikáns pozitív korrelációt mutat az *anyakép szerető* dimenziójával ($r = 0,258$; $p < 0,05$). Fontos megjegyezni, hogy a társkép egyik faktora sem korrelál az apakép szerető vagy az apakép kontrolláló dimenzióival. Az *anyakép kontrolláló* dimenziója a *társkép-aktivitás* faktoral tendencia-jellegű negatív összefüggést mutat ($r = -0,228$; $p = 0,083$). Tehát elmondható, hogy a férfiak társképe (feleségképe) egy szignifikáns összefüggés révén a szerető anyaképpel mutat hasonlóságot (ld. II.B.5. MELLÉKLET).

II.6.B.4. Elemzés: Anyakép–apakép–istenkép

A **férfiak** istenképét és szülőképét a kontrolláló és szerető dimenziók mentén vizsgáltuk. A korrelációs vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a *szerető istenkép* szignifikáns pozitív korrelációban áll a *szerető anyaképpel* ($r = 0,424$; $p = 0,001$) és a *szerető apaképpel* ($r = 0,476$; $p < 0,001$), a *kontrolláló istenkép* pedig negatív irányú kapcsolatot mutat a *szerető anyaképpel* ($r = -0,389$; $p < 0,01$) és pozitív kapcsolatot a kontrolláló *anyaképpel* ($r = 0,356$; $p < 0,01$).

A **nők** istenképét és szülőképét a férfiakhoz hasonlóan a kontrolláló és szerető dimenziók mentén vizsgáltuk, és részben hasonló eredményt találtunk: a *szerető istenkép* szignifikáns pozitív korrelációban áll a *szerető anyaképpel* ($r = 0,359$; $p < 0,001$) és a *szerető apaképpel* ($r = 0,382$; $p < 0,001$), a *kontrolláló istenkép* pedig negatív irányú kapcsolatot mutat a *szerető anyaképpel* ($r = -0,316$; $p < 0,01$).

Összegezve az eredményeket, elmondhatjuk, hogy mindkét nem esetében a szerető istenkép egyaránt összefüggést mutat a szerető anyaképpel és a szerető apaképpel, a kontrolláló istenkép mindkét nem esetében a szerető anyaképpel negatív irányú szignifikanciát mutat (ld. II.B.6., II.B.7. MELLÉKLET).

II.7. A hipotézisek elemzése és megbeszélés

A párkapcsolati elégedettséget vizsgáló kutatások sok szempontból közelítenek, és a kapott eredmények a párkapcsolatok egyediségét, sokszínűségét támasztják alá.

A vizsgálatunkban elsőként a párkapcsolati elégedettség nembeli különbségeit, a házassévek múlásával való változását vizsgáltuk, valamint feltételeztük a két tényező összhatását. Az eredmények, összhangban más kutatási eredményekkel (Fiese–Tomcho, 2001; Napier, 1990; Brehm, 1985), azt igazolták, hogy a nemi hovatartozás szignifikáns főhatással van az elégedettségre: a házasságban élő férfiak szignifikánsan magasabb elégedettségi szintet mutatnak a nőkhöz viszonyítva, tehát az **első hipotézisünk** beigazolódott. Az első hipotézishez kapcsolódó eredmény kiegészítéseként megvizsgáltuk a párkapcsolati elégedettséget mérő kilenc dimenzió nemek szerinti eltéréseit. Hét dimenzió esetében a férfiak szignifikánsan magasabb elégedettséget mutatnak, melyek a következők: szeretet, szexualitás, kölcsönös felelősségvállalás, játékoság/vidámság, tisztelet/tolerancia, erőforrás, problémamegoldás. A kommunikáció és az önállóság/összetartozás faktorok esetében nem találtunk szignifikáns különbséget a nők és a férfiak között.

Továbbá, a házasságban eltöltött évek száma is szignifikáns főhatást fejt ki a kapcsolati elégedettségre: a fiatal (legtöbb négy éve) házások szignifikánsan elégedettebbek a kapcsolatukkal a hosszan tartó (20–29 éve, 30 év fölött) házasságban élő felekhez viszonyítva. Ez az eredmény azt támasztja alá, hogy annak ellenére, hogy az újonnan házasodottak sok alkalmazkodási problémával szembesülnek, a kezdeti erős érzelmi tényező jelenlétős erőforrásként működik a nehéz helyzetekben. A **második hipotézisünk** megcáfolódik, miszerint a hosszan tartó házasságok kapcsolati elégedettsége szintén magas, ami White és Edwards (1990, id. Fiese–Tomcho) eredményei alapján annak tulajdonítható, hogy ez a jelenség az „üres-fészek” szindrómával, és nem önmagában a házassévek múlásával hozható összefüggésbe. Az említett kutatók azt találták, hogy az „üres-fészeknek” (a gyerekek önállósulnak, a házaspár tehermentesül) szignifikánsan pozitív hatása van a házastársi megelégedettségre, amit az utolsó gyermek kirepülése után találtak a legerősebbnek, és utómézesetek fázisának nevezték el.

A **harmadik hipotézisünk** vizsgálata során, miszerint a nem és a házassévek faktorok együttes hatást gyakorolnak a kapcsolati elégedettségre, a varianciaanalízissel kapott eredmények nem mutattak szignifikanciát. Azonban korrelációs eljárással a

párkapcsolati elégedettség és a házasevek összefüggését elemezve azt találtuk, hogy a férfiak esetében szignifikáns negatív kapcsolat azonosítható: a házasevek múlásával csökken a kapcsolati elégedettség. A nők esetében nem találtunk szignifikáns összefüggést a két faktor között. Az eredmények alapján a harmadik hipotézis igazoltnak mondható.

A **negyedik hipotézis** beigazolódott: az énkép szignifikáns főhatást mutat, a pozitív énképpel rendelkező személyek elégedettebbek a kapcsolatukkal a negatív énképű társaikhoz viszonyítva.

Az **ötödik hipotézis** elemzése kapcsán, miszerint az istenkép kontrolláló dimenziója negatív, míg a szerető dimenziója pozitív hatással van a kapcsolati elégedettségre, varianciaanalízissel nem találtunk szignifikáns különbséget a kontrolláló, illetve a szerető istenképpel rendelkező vizsgálati személyek kapcsolattal való elégedettsége között. A kontrolláló istenkép esetén tendenciához közeli eredményt találtunk, így megvizsgáltuk a párkapcsolati elégedettség és a szerető/kontrolláló istenkép esetleges kapcsolatát. Az eredmények azt mutatják, hogy a párkapcsolati elégedettség negatív szignifikáns korrelációban van a kontrolláló istenképpel, és pozitívan kapcsolódik a szerető istenképhez, azonban ez utóbbi eredmény nem szignifikáns. Tekintettel arra, hogy korrelációs eljárással az egyes tényezők közötti ok-okozati viszony megállapítása nem lehetséges, az ötödik hipotézis részben mondható bizonyítottnak.

A **hatodik hipotézis**, miszerint az énkép és a szerető/kontrolláló istenkép interakciója révén is hatást gyakorol a kapcsolati elégedettségre, nem nyert bizonyítást.

A **hetedik hipotézis**, mely a társkép kapcsolati elégedettségre gyakorolt hatását feltételezi, beigazolódott: a társkép szignifikáns főhatást mutat, a pozitív társképpel rendelkező személyek elégedettebbek a kapcsolatukkal, mint a negatív társképpel rendelkezők.

Továbbá, a házasságkötés előtti élettársi kapcsolat hatását vizsgálva nem találtunk kimutatható szignifikáns főhatást, tehát eredményeink szerint nem különbözik a házasságkötés előtt együtt élő, illetve nem együtt élő csoport elégedettsége, így a **nyolcadik hipotézis** nem igazolódott be, akárcsak a **kilencedik hipotézis**, mely a társkép–élettársi viszony összhatását feltételezte.

Az eredmények feldolgozásának második része különálló egységet képvisel: hasonlóságot, összefüggést feltételez az énkép, a társkép, az anyakép, az apakép és az istenkép különböző kombinációi között.

A **tizedik hipotézis**, miszerint a hosszú ideje (20–50 éve) házas személyek énképe és társképe a vizsgált értékelés–erő–aktivitás faktorok mentén nagyobb hasonlóságot mutat, mint a rövidebb ideje (0–9 éve) házasok énképe és társképe, beigazolódt: a rövid ideje házas csoport esetében két, a hosszú ideje házas csoportban öt korreláció mutatható ki (ld. II.6.B.1. fejezet). Ez az eredmény arra enged következtetni, hogy a hosszan tartó házasságokban az idő múlásával a házaspár énképe és társképe egymáshoz igazodik, hasonlóvá válik.

A **tizenegyedik hipotézis**, Benson és Spilka (1973) eredményeivel egybehangzóan, beigazolódt: az önértékelés és a társ értékelése pozitívan kapcsolódik a szerető istenképhez és negatívan a kontrolláló istenképhez.

A **tizenkettedik hipotézis**, mely mindkét nemnél a társkép és az ellentétes nemű szülő képe közötti hasonlóságot feltételezi, szintén beigazolódt: a férfiak társképe (feleségképe) a szerető anyaképpel, a nők társképe (férjképe) a szerető apaképpel mutat hasonlóságot. Tehát elmondható, hogy a társképet (a párválasztást) az ellenkező nemű szülő képe meghatározza. Ez a megállapítás egybehangzik Bereczkei, Gyuris, Köves és Bernáth (2004) vizsgálatának eredményével, akik arra a következtetésre jutottak, hogy a gyerekkori tapasztalatok hatására a fiúk internalizálják anyjuk fenotípusát, és ezt, mint egyfajta mentális modellt, használják fel későbbi párválasztásuk során.

Az utolsó, **tizenharmadik hipotézis**, a szerető és kontrolláló faktorok mentén az istenkép hasonlóságát keresi az anyaképpel és/vagy az apaképpel. Összegezve az eredményeket, elmondhatjuk, hogy a hipotézis beigazolódt: mindkét nem esetében a szerető istenkép egyaránt összefüggést mutat a szerető anyaképpel és a szerető apaképpel, a kontrolláló istenkép mindkét nem esetében a szerető anyaképpel negatív irányú szignifikanciát mutat. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a kezdeti kötődés, az anyával, illetve az apával kapcsolatos tapasztalatok hatással vannak a későbbi istenkép alakulására. Ez az eredmény egybehangzik Schweitzer (1999) állításával, miszerint a gyermek istenképébe mindkét szülő vonásai beleolvadnak. Schweitzer szerint a szülőkről alkotott kép és az istenkép rokonsága abban azonosítható, hogy olyan képzetek, mint a „feltétlen szeretet” vagy a „legfőbb tekintély” nyilván a szülőkhöz és éppen olyan nyilvánvalóan Istenhez kapcsolódnak. Ezt az összefüggést nemzetközi szinten Vergote (2006) valláspszichológus kutatócsoportja által végzett felmérések is sokszorosán bebizonyították.

D. ÖSSZEGZÉS

A doktori értekezés középpontjában a házastársi kapcsolat több vetületét, kiemelt helyen a házastársi elégedettség meghatározó tényezőit és a családi életciklusok szerinti különbségeket vizsgáljuk. A következőkben az értekezés főbb pontjait, a kutatások irányvonalait, feltevéseit, a vizsgált minták jellegzetességeit, a vizsgálóeszközöket, majd az adatok feldolgozásának módjait, eredményeit, és ezek jelentőségét, hasznosíthatóságát foglalom össze.

A korábbi kutatásoknak, elméleteknek leírása a tágabb alapozásból közelít a disszertáció konkrét témái, kulcsfogalmai fele.

Elsőként a társas támogatás életminőségre gyakorolt hatásáról írtunk, majd házasság-definíciókat, magyarországi és romániai házasságkötési és válási statisztikai adatokat ismertettünk. A házastársi kapcsolatot fókuszba helyező következő fejezet a társválasztás hasonlóság, illetve komplementaritás hipotéziseit ismerteti, majd a házastársi kapcsolat fejlődésének ciklusait, a legfontosabb konfliktusforrásokat, a kollúzió-koevolúció elméletet, és végül a házasságterápia, házassági tanácsadás lehetőségeit részletezi.

Különbséget teszünk a házasság stabilitása és minősége között, mellyel bevezetjük a kapcsolati elégedettség aspektusait taglaló fejezetet. A boldog, elégedett házastársi lét számos tényező összhatásának eredménye, az elméleti megalapozás keretein belül főként a disszertációban ismertett kutatások feltevéseihez kapcsolódó tényezőkről írunk. Elsőként a kapcsolattal való elégedettség megítélésének nemi különbségeit és az életkor (családi életciklus) hatásait részletezzük, majd következik a személyiség, az énkép, a társkép, a kötődés, az érzelmek, gyermekkori traumák (pszichés problémák, a szülők válása), a házasságkötés előtti együttélési viszony, és végül a hit, vallásgyakorlás kapcsolati elégedettségre gyakorolt hatásainak elemzése.

A disszertáció kutatásainak családi életciklusok szerinti megközelítését támasztja alá a család fejlődéséről szóló fejezet, a különböző életciklus modellek, kiemelt helyen Hill és Rodgers modelljével. A transzgenerációs hatásokról írt alfejezet az anyakép–apakép–társkép és az anyakép–apakép–istenkép összefüggéseit vizsgáló kutatási hipotézisekhez nyújt elméleti alapot.

A disszertáció terjedelmesebb részét két, házasságban élő személyekkel végzett, kutatás ismertetése képezi.

Az **első kutatás** a kapcsolati elégedettséget két, eltérő életciklusban vizsgálja, módszerként, eszközként narratív pszichológiai tartalomelemzést, a Kapcsolati Elégedettség Skálát (Hendrick, S.S., 1988), szociodemográfiai és egyéb kérdéseket alkalmaz.

A kutatás hipotézisei három téma köré szerveződnek:

1. az interjú alkotó négy epizód (megismerkedés, pozitív csúcstémák, megoldott problémák, megoldatlan problémák) hasonlítása a vizsgált tartalmi kategória mentén: szelf-referencia, mi-referencia, pozitív/negatív érzelmek és pozitív/negatív értékelés

2. az idős és a fiatal generációk eltérő kapcsolati elégedettségének megmaradása a tartalmi kategóriák nyelvi markereinek szintjén

3. a két generációhoz tartozó házastárs-csoport eltérő szinteken, de hasonló kapcsolati elégedettséget mutat (a fiatalok elégedettsége megfelelőnek, az idősök elégedettsége magasnak mondható), melyre a tartalmi kategóriák mintázatainak komplementaritásában és/vagy szimmetriájában keressük a választ (a hipotéziseket részletesen lásd az I.2. fejezetben).

A vizsgálatban résztvevő házaspárok Hill és Rodgers (1964) életciklus modellje szerint a fiatal házastársak (0–3 éves csecsemőt vagy kisgyermeket nevelnek) vagy az idős házastársak (nyugdíjasok, „üres fészek” fázisban vannak) csoportjaihoz tartoznak.

A kutatásban 80 személy vett részt (20 fiatal és 20 idős házaspár), mindannyian Erdély magyar anyanyelvű lakosságához tartoznak. Az átlagéletkor a fiatal feleségek esetében 30,3 év, a fiatal férjknél 31,8 év, az idős feleségeknél 65,3 év és az idős férjknél 70,65 év. A fiatal házastársak átlagban 4,15, az idős házastársak 42,47 éve házasok.

A vizsgálati módszer félig strukturált interjú alapszik, kiegészítve a fent említett két kérdőívvel. Az interjú négy, a vizsgált személyek házasságával kapcsolatos epizód történeteinek elbeszélésén alapult: megismerkedés, pozitív csúcstémák, megoldott és megoldatlan problémák történetei. A szövegek automatizált elemzése a *NooJ* nyelvtechnológiai programmal, a pszichológiai modulok szerinti összesítés az *Atlas.ti* programmal történt. Az adatok statisztikai feldolgozását az SPSS programcsomaggal végeztük. A Kapcsolati Elégedettség Skála (Hendrick, RAS)

eredményei szerint a fiatal házások elégedettsége megfelelő, míg az idős házások elégedettsége magas szintet mutat, a házastársak egymáshoz viszonyított elégedettsége szimmetrikusnak (hasonlónak) mondható. Az idős nők és férfiak egyaránt szignifikánsan magasabb kapcsolati elégedettségről számoltak be, mint a fiatalabb generáció nő és férfi tagjai (ld. I.7.A. fejezet).

A narratív kategorikus tartalomelemzés eredményeit, azok értelmezését, a hipotézisek kiértékelését részleteiben taglalja az I.8. fejezet, a következőkben kiemelünk néhány jelentősebb eredményt. Elsőként az epizódokat hasonlítottuk a hat tartalmi kategória (szelf- és mi-referencia, pozitív és negatív érzelmek, pozitív és negatív értékelés) szerint. A megoldatlan problémák történeteinek negatív színezete mind a négy csoport (fiatal férjek/feleségek, idős férjek/feleségek) esetében alacsony szelf- és mi-referenciában, kevesebb pozitív érzelmben és értékelésben jutott kifejezésre. Csak a fiatal férfiak megoldatlan problémáinak történeteiben jelenik meg szignifikánsan több negatív érzelem, a negatív értékelés szerint pedig mind a négy csoportnál nem a megoldatlan, hanem a megoldott problémák történeteiben találtunk magas értéket.

Fontos eredmény, hogy a mi-referencia érték a megoldott problémák elbeszéléseiben a legmagasabb, ami a közösen áthidalt nehézségek házastársi identitásra, „mi-tudatra” gyakorolt pozitív hatását igazolja. A megoldott problémák alacsony pozitív és magas negatív értékelése a probléma kifejezésének szükségességéről szól, azokban az esetben is, amikor a problémán sikerült túljutni.

A megismerkedés történetekben érthető módon magas szelf- és mi-referencia, több pozitív érzelem és értékelés, valamint alacsony negatív értékelés, míg a pozitív csúcsmélyégek történeteiben alacsony szelf-érték, magas pozitív érzelem és értékelés jelenik meg. A házastársakat negatív érzelem szempontjából hasonlítva az idős férjek és feleségek megismerkedés történeteiben találtunk szignifikáns eltérést, a férjek történeteiben fordult elő szignifikánsan több negatív érzelem.

Az idős férjek és feleségek fiatalabb generációhoz viszonyított magasabb kapcsolati elégedettségét a nyelvi markerek szintjén elemezve, a két feleség-csoport között a megismerkedés, a megoldott problémák és a megoldatlan problémák történeteiben megjelenő negatív érzelmek szerint találtunk eltérést, mindegyik epizód esetében a fiatal feleségeknél jelenik meg szignifikánsan több negatív érzelem. A fiatal férjek megoldatlan problémáinak történeteiben jelenik meg több negatív érzelem az idős férjekhez képest. Az előbbi eredményeket alátámasztja az idős generáció elbeszéléseiben megjelenő hangsúlyos pozitív értékelés.

A kutatás fontos része, amikor a fiatal házastársak hasonlóan megfelelő és az idős házastársak hasonlóan magas kapcsolati elégedettségét a narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák mintázatainak *komplementaritása* és/vagy *szimmetriája* mentén kíséreljük meg azonosítani. Az elemzést epizódonként, majd a teljes szövegtest szintjén végeztük. A négy epizód mintázatait összesítve elmondhatjuk, hogy főként szimmetriát találtunk. Komplementaritás a fiatal házások megoldott problémákról szóló elbeszéléseiben és az idős házások pozitív csúcsmélyekről szóló elbeszéléseiben jelenik meg, az előbbiben a fiatal felesége szelf-értéke, az utóbbiban az idős feleségek szelf- és mi-referenciája, pozitív értékelése a magasabb.

A teljes szövegtörzs szintjén vizsgálva a tartalmi kategóriák mintázatait, a fiatal házaspároknál **vegyes** (fele komplementer, fele szimmetrikus), az idős házastársaknál **szimmetrikus mintázatot** találtunk, ami egyrészt a magas kapcsolati elégedettséggel, másrészt a hosszú házasságtartammal indokolható. Továbbá figyelemreméltó eredmény a fiatal házastársak esetében megjelenő fokozott negatív érzelem az idős házastársakhoz képest.

A **második kutatás** a házastársi kapcsolattal való elégedettség néhány hatótényezőjét és az énkép–társkép–anyakép–apakép–istenkép különböző konstellációinak összefüggéseit vizsgálja 175 házasságban élő személy (106 nő, 67 férfi) részvételével. A nők átlagéletkora 38,57 év, a férfiak átlagéletkora 41,49 év. A nők átlagosan 14,61 éve, a férfiak átlagosan 15,51 éve élnek házasságban. A személyek 45,7 %-a élt élettársi kapcsolatban házastársával a házasságkötést megelőzően, 51,4%-a nem élt.

A párkapcsolati elégedettséget Hendrick, S.S. (1998, 1988) *Kapcsolati Elégedettség Skáláján* (RAS) alapuló, a KRE Pszichológiai Intézetében kidolgozott kérdőívvel mértük, az énkép és a társkép mérésére Pervin és Lilly által kidolgozott, *Az énkép mérése szemantikus differenciálal* értékelő skálát alkalmaztuk, az istenkép, anyakép és apakép mérése Benson és Spilka (1973) által összeállított *Szerető és Kontrolláló Isten Skálával* (LCGS) történt.

A kutatás főbb eredményeit kiemelve: a férfiak szignifikánsan magasabb elégedettségi szintet mutatnak a nőkhöz viszonyítva a következő dimenziók mentén: a szeretet, szexualitás, kölcsönös felelősségvállalás, játékosság/vidámság, tisztelet/tolerancia, erőforrás, problémamegoldás. A párkapcsolati elégedettség és a házasságok összefüggését elemezve azt találtuk, hogy a férfiak eleinte magas kapcsolati

elégedettsége a házasevek múlásával csökken. Továbbá a fiatal (legtöbb négy éve) házások szignifikánsan elégedettebbek a kapcsolatukkal a hosszan tartó (20–29 éve, 30 év fölött) házasságban élő személyekhez viszonyítva. Az énkép és társkép hatását vizsgálva releváns eredményt találtunk: a pozitív énképpel és társképpel rendelkező személyek elégedettebbek a kapcsolatukkal. A párkapcsolati elégedettség negatív szignifikáns korrelációban van a kontrolláló istenképpel. A házasságkötés előtti élettársi kapcsolat szempontjából nem találtunk különbséget a két csoport kapcsolati elégedettségében.

Az eredmények feldolgozásának második része különálló egységet képvisel: hasonlóságot feltételezünk az énkép, a társkép, az anyakép, az apakép és az istenkép különböző kombinációi között. Azt találtuk, hogy a hosszú ideje (20–50 éve) házasságban élő személyek énképe és társképe nagyobb hasonlóságot mutat a rövidebb ideje (0–9 éve) házasságban élőkhöz viszonyítva.

Benson és Spilka (1973) kutatásával egybehangzó eredmény, miszerint az önértékelés és a társ értékelése pozitívan kapcsolódik a szerető istenképhez és negatívan a kontrolláló istenképhez. Továbbá, hasonlóságot találtunk a férfiak feleségképe és a szerető anyakép dimenzió, valamint a nők férjképe és a szerető apakép dimenzió között, mely eredmény egybehangzik Bereczkei, Gyuris, Köves és Bernáth (2004) vizsgálatának eredményével, miszerint a gyerekkori tapasztalatok hatására a fiúk internalizálják anyjuk fenotípusát, melyet mentális modellként alkalmaznak a párválasztásuk során. További eredmény, hogy a szerető istenkép egyaránt összefüggést mutat a szerető anyaképpel és a szerető apaképpel, a kontrolláló istenkép mindkét nem esetében a szerető anyaképpel negatív irányú szignifikanciát mutat. Ez az eredmény Schweitzer (1999) és Vergote (2006) állításaihoz kapcsolható.

A disszertációban bemutatott kutatások eredményei több szempontból járulnak hozzá a házastársi kapcsolat, és annak alappilléret képező házastársi elégedettség megértéséhez. Számos tényezőt körüljártunk, azonban a kapcsolati elégedettséget érő hatásoknak csupán egy részét sikerült feltérképezni e dolgozat keretei között. **A további vizsgálati lehetőségekről** szóló fejezet a felmért, de a disszertációban fel nem dolgozott adatokat összesíti, melyek a jövőben további támpontokat adnak a kapcsolati elégedettség tágabb körű vizsgálatához.

Terveink között szerepel a disszertációban ismertetett két kutatás folytatása longitudinális keretek között, mely ugyanazokat a házastársakat más-más életciklusban felmérve járul hozzá a kapcsolat változásainak, esetenként a kapcsolattal való elégedetlenség kialakulásának, előidéző tényezőinek, és ugyanakkor a hosszan tartó stabilitást, kapcsolati elégedettséget biztosító faktorok azonosításához.

A disszertáció egy irányvonalat sugall, miszerint a házasságban élő személy jóllétéről a házastárssal való kapcsolatát figyelembe véve lehet érdemben bármit is állítani (akkor is, amikor egyéni terápiát igényel), ugyanis a házastársi kapcsolat rendszerjellegéből kiindulva a házasságban való lét az egyén életének legtöbb területét áthatja, meghatározza.

A szakember számára többletüzenetet hordozhat a házaspár kapcsolatának egymásba fonódó, hasonlóságban vagy komplementaritásban illeszkedő mintázatként való szemlélése, ugyanis a kapcsolati elégedettséget a mintázatok illeszkedésének sikere, minősége biztosítja, mely házaspáronként változó lehet.

A disszertáció felhívja a figyelmet a házastársi kapcsolat aktuális életciklusba helyezésének fontosságára, mely segít a házaspár terheinek, életfeladatainak, küzdelmeinek pontos feltérképezésében és megértésében. Továbbá, a párválasztásról, a társképről, sőt az istenképről való gondolkodáskor tudatosítanunk kell a transzgenerációs hatásokat. Bízom benne, hogy a disszertációban részletezett és értelmezett eredmények hozzájárulnak a házaspárokkal, családokkal dolgozó szakemberek, pár- és családterapeuták munkájának minőségibbé tételéhez.

E. TOVÁBBI VIZSGÁLATI LEHETŐSÉGEK

A disszertációban bemutatott vizsgálatok kapcsán számos továbblépési lehetőség felmerül, ugyanis, mindkét kutatásban szerepelnek olyan felmért adatok, melyeket a disszertáció témájának egységesítésére való törekvésem miatt nem illesztettem be a dolgozatba, így a jövőben az eredmények több irányú feldolgozására van lehetőség, mely a házassággal, családi élettel kapcsolatosan további témák kidolgozását teszi lehetővé.

Az **első vizsgálatban** 80 személy (40 házaspár) vett részt interjún és kérdőíves felmérésen. Az interjú keretében a vizsgált személyek a házastárssal való megismerkedés történetéről, közös pozitív csúcsméményekről, megoldott és megoldatlan problémák történeteiről meséltek, melyeket szelf- és mi-referencia, pozitív és negatív érzelmek, pozitív és negatív értékelés tartalmi kategóriák segítségével elemeztünk. A kérdőíves felmérés Hendrick, S.S. (1988) *Kapcsolati Elégedettség Skáláját* tartalmazta, valamint szociodemográfiai adatokra és más témákra vonatkozó kérdéseket, melyek válaszaiból a dolgozatban a *párkapcsolati elégedettségre, az életkorra, a házasságban eltöltött évekre, a családi életciklusra* vonatkozó adatok kerültek feldolgozásra. A kérdőíveket lásd a I.A.2. és a I.A.3. MELLÉKLETEKBEN.

A felsoroltakon kívül rendelkezésre állnak lakhellyel (vidék/város), iskolai végzettséggel, foglalkozással, gyerekek, unokák számával, életkorával, a nyugdíjazás formájával, időtartamával, istenhittel, házasságkötés előtti élettársi viszonytal, előzetes házassággal, spontán és művi vetéléssel, a házastársi kapcsolat erősségeivel/gyengeségeivel kapcsolatos adatok. A későbbiekben érdemes lesz összehasonlítani a vidéki és a városi házastársak elbeszéléseit a korábban említett narratív pszichológiai tartalomelemzési kategóriák mentén. Ugyanígy, a felsőfokú iskolai végzettségű személyek elbeszéléseit a szakiskolával, érettségivel rendelkező személyekkel, a szellemi munkásokat a fizikai munkásokkal. Érdemes lesz megvizsgálni, hogy narratív pszichológiai tartalomelemzéssel le lehet-e felkülönbség azok kapcsolatában, akik éltek élettársi kapcsolatban azokhoz viszonyítva, akik nem éltek, és hogy létezik-e összefüggés az élettársi viszony időtartamával. Érdekes lehet a gyerekek, unokák számának, életkorának figyelembe vétele. A vizsgált személyek felének volt része legalább egyszer spontán vagy művi vetélésben. A férfiak esetében a

tőle fogant gyerekre kérdeztem rá. Érdeemes lesz a narratív pszichológiai tartalomelemzés eszközeivel elemezni a spontán, illetve a művi vetéléshez kapcsolható pszichodinamikát. Reméljük, hogy házastársak kapcsolati elégedettségének a felsorolt szempontok függvényében történő vizsgálatával további hasznos adatok birtokába jutunk.

A **második vizsgálat** kérdőív-csomagjában a disszertációban szereplő kérdőíveken kívül szerepelt Ozsváth Károly és Ozsváth Anna (1998) *A Goldberg-féle Általános Egészségi Kérdőív (GHQ) módosított rövidített változata nem pszichotikus betegek szűrésére* című mérőeszköz, melynek adatait nem illesztettük a disszertációba, azonban a későbbiekben segítségül szolgál a házastársi kapcsolat, a párkapcsolati elégedettség egészségpszichológiai, a szubjektív jóllét szempontjából történő vizsgálatához.

F. NÉHÁNY SZEMÉLYES REFLEXIÓ

A narratív kutatás alapját képező 80 interjú néhány személyes élményéről, tapasztalatáról szeretnék beszámolni, mely meghatározó a személyes és szakmai életemre vonatkozóan, és túlmutat a disszertáció számokkal, hivatkozásokkal alátámasztható keretein.

Én magam is családban élek, férjemmel három kislány (7 és fél, 6, 2 évesek) nevelünk, és tulajdonképpen a doktori képzésem az első gyermek születése előtt kezdődött, és mindhárom gyermek vállalásánál „jelen volt”. Természetesen a gyerekvállalások körül érdeemben nem dolgoztam a disszertáción, de például a doktori szigorlat időpontjában a harmadik, örökbefogadott kislány, még nem volt háromhetes. Tehát, a személyes és szakmai életem többszörös terhe alatt voltam jelen a beszélgetéseken, maximális sebességgel hajtva az interjúra jelentkezők otthonáig és vissza, a saját otthonomig, hogy minél kevesebb időt töltsék távol a családomtól, és minél kisebb legyen ezért a büntudatom. Tehát, amikor megérkeztem az otthonokba, pár perc ráhangolódásra volt szükségem, majd elkezdődött egy utazás egy teljesen másik házaspár, család örömeibe, gondjaiba. Fantasztikus volt érezni külön-külön a házastársakat, és érezni együtt is őket, sőt, látni a gyerekeiket, a falon lógó családi fényképeket, az asztalukat, a nászagyukat, a szekrényből előkotorászott ezt-azt. 40 világ megannyi színe és tökélye gazdagított és felemelt. Megszűnt és mégis velem volt a saját otthonom, és abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy szem- és fültanúja lehettem férjek és feleségek egymás iránti áhítatának, a kicsorduló könnyeknek, a vergődéseknek, az összekapaszkodásnak, és annak is, amikor a mellettük alvó jelenti a legnagyobb veszélyt számukra.

A fiatal generáció életkorban, de a mindennapi küzdelmek szintjén is közelebb állt hozzám, átéreztem a gyerekek nevelése, a család/szakma egymásnak feszülő harca, a származási családok, anyós, após témák súlyát, melyeket megismertem mindkét házastárs szemszögéből, és az is előfordult, hogy a szülők is résztvettek a kutatásban, tehát hallhattam a témák lányom/fiam/menyem/vőm változatát is. Jelentős transzgenerációs tapasztalatokra tettem szert, melyek a személyes életemet, valamint a pár- és családterápiás munkámat lényegi szinten gazdagítják.

Az idős generációval készített interjúsorozat néhány tapasztalatára szeretnék kitérni, akik nagyon sok éve, átlagban több mint 42 éve házasok, de olyan pár is volt, aki 56 és fél

éve osztja meg egymással a jót, s a rosszat is..... Most is könnybe lábad a szemem. A velük szerzett tapasztalatom meg- és átformált.

Mint említettem, a terhelt hétköznapijaimból rohantam egy-egy interjúra, figyelve maximálisan arra, hogy a lapjaim, a diktafon, a fő kellékek, nehogy otthon maradjanak, figyeltem az élesen bevett kanyarokat, a házsámokat, hogy időben megérkezsem az adott címre, a betoppanás előtt pedig a legfőbb kelléket, önmagam, próbáltam előkotorászni és összefércelni legalább a bemutatkozásom erejéig. Sokszor fáradt is voltam, figyelni is alig bírtam. Sosem tudtam előre, hogy miben lesz részem. És megérkeztem az idős házaspárokhoz. A feleségek átlagban már megérték a 65 évet, a férjek 70-et is elmúltak, a legidősebb feleség 79, a legidősebb férj 83 éves volt. Mindannyian kettesben élnek, nyugdíjasok, és várják a gyerekeik, unokáik ajtónyitását.

Tehát, a magam túlcsondult világából megérkeztem egy mellettem lévő, de általam mégsem látott más, igen, MÁS világba. Mit láttam? Nem, nem láttam, nem is hallottam, a mindennapi életben kevésbé használt érzékszerveim váltak elevenné, és érintettek a hatások. Az idő már nem volt kérdés, a sötétedés sem, és néha a villanygyújtás sem volt jelentős. Volt idő. Tiszta, letisztult, igazi és mélységes értelme volt a pillanatoknak. Fiatal korban ritkán adódik meg ebből egy-egy villanás, amiből itt temérdek volt. Micsoda gazdagság... Életek, arcok, hangok suhannak át rajtam, akik annyi mindent megértek, annyi történetben volt részük, és most mégis minden olyan egyszerű, kifinomult, könnyedén elmondható, összefoglalható egy-egy tömondattal, egy moccanással, egy szempillantással, vagy éppen hallgatással... Láttam házaspárokat, láttam barázdált arcú, remegő, de kimunkált, erőskezű férfiakat könnyes szemmel a feleségük szépségéről beszélni, és „angyalomként” emlegetni. Láttam ráncos, görnyedt hátú feleséget a férje csodálatában, megbecsülésében tündökölni. Láttam feleséget, akinek a férje fél lábbal egyre vonzóbb, ragyogott, csillogott a szerelemtől, és nem is volt öreg... És láttam sok könnyet a barázdákban a létről, annak értelméről, két ember egymás mellé szegődéséről, és a közös út végéhez való közeledésről. Láttam tiszteletet, megbecsülést, szövetséget – életre szólót. Megtapasztaltam, ahogy két ember, sok-sok év alatt eggyé válva túllépi a mindennapi élet, a súlyos betegségek, a gyógyszerszedés, a botorkálás határait, már nem látszik ki egyik, ki másik, és elmenni sem tud egyik vagy másik. Láttam párokat, nagyon idős párokat a léttel és egymással megbékülve, egymás kezét és lényét szorítva a házasságot és az életet szentségében, magasztosságában megélni, és a folytatást áhítattal elfogadni....Láttam a tökéletlenedés tökéletességét.

Ilyenkor lassabban vezettem hazafele, jobban tudtam az utat, a kanyarok is biztonságosabbak voltak, másként érkeztem, mint elmentem, és mindmáig eláraszt a Tudás.

G. IRODALOMJEGYZÉK

- AHLBORG, T.** (2004). *Experienced quality of the intimate relationship in first-time parents: qualitative and quantitative studies*. Doctoral dissertation. Nordic School of Public Health, Göteborg
- AHMADI, K.** et al. (2008). The influence of religiosity on marital satisfaction. In: *Journal of Social Sciences*, 4 (2), 103–110.
- ANTAL I.–SZIGETI J.** (2008). A konfliktusok megoldásának módozatai a párkapcsolatban. In: *Erdélyi Társadalom*, 6. évf., 1–2 szám, 147–161.
- BADER, E.–PEARSON, P. T.** (1988). *In quest of the mythical mate: Developmental stages of couplehood*. Brunner/Mazel, New York
- BAGDY E.** (2007). Családi életciklusok és fejlődési sajátosságok. In: BAGDY E.–KALO J.–POPPER P.–RANSCHBURG J.: *A család: harcmező és békesziget*. Saxum Kiadó, Budapest
- BAGDY E.** (2006). *Diádikus és többszemélyes interakciódinamika, vizsgálati metodikafejlesztés*. OTKA–KUTATÁSI ZÁRÓJELENTÉS, Budapest, Lelőhely: http://real.mtak.hu/180/1/37360_ZJ1.pdf
- BAGDY E.** (2002a). *Párkapcsolatok dinamikája. Interakciódinamikai vizsgálatok a Közös Rorschach teszttel*. Animula Kiadó, Budapest
- BAGDY E.** (2002b). A tudattalan összejátszástól az együtt fejlődésig. Kollúzió-koevolúció: Jürg Willi párdinamikai koncepciója. In: Bagdy E. (szerk.). *Párkapcsolatok dinamikája. Interakciódinamikai vizsgálatok a Közös Rorschach teszttel*. Animula Kiadó, Budapest, 35–50.
- BAGDY E.–BAKTAY G.–MIRNICS Zs.** (2006). *Pár- és családi kapcsolatok vizsgálata*. Digitális tankönyv: <http://www.webcreator.hu/tankonyv/>

- BAGDY E.–BELSŐ N.–POPPER P.** (2004). *Szeretet, szerelem, szexualitás*. Saxum Kiadó, Budapest
- BAGDY E.–BISHOP B.–BÖJTE CS.–RAMBALA É.** (2011). *Hidak egymáshoz – Empátia, kommunikáció, konfliktuskezelés*. Kulcslyuk Kiadó, Budapest
- BAGDY E.–GUTMAN B.** (szerk.) (2010). *Hogyan lehetnénk boldogabbak?* Kulcslyuk Kiadó, Budapest
- BAGDY E.–MIRNICS Zs.** (2006). Professzionális felkészülés a pár és család megismerésére. In: BAGDY E.–BAKTAY G.–MIRNICS Zs. (szerk.). *Pár- és családi kapcsolatok vizsgálata*. Digitális tankönyv: www.webcreator.hu/tankonyv/
- BAGDY E.–MIRNICS Zs.–VARGHA A.** (2008). *Egyén–pár–család. Tanulmányok a pszichodiagnosztikai testadaptációs és teszfejlesztő kutatások köréből*. Animula Kiadó, Budapest
- BARNES G. G.** (1991): A családi életciklus. In: *Család, terápia és gondozás. Alapvető ismeretek a családokról és a családterápiáról*. Családterápiás olvasókönyv sorozat II., Animula Kiadó, Budapest
- BÁNLAKY P.** (2001). *Családszociológia*. Wesley János Lelkészképző Főiskola kiadványa, Budapest
- BAUMEISTER, R. F.–TWENGE, J. M.** (2003). The social self. In: Millon–Lerner (eds.). *Handbook of Psychology*. Vol. 5., New York, 327–352.
- BENSON, P.–SPILKA, B.** (1973). God image as a function of self-esteem and locus of control. In: *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 12, No. 3, pp. 297–310.
- BERECZKEI T.–GYURIS P.–KÖVES P.–BERNÁTH L.** (2003). Homogámia, genetikai hasonlóság, imprinting, a szülői modellek szerepe a párválasztási preferenciák kialakulásában. In: *Magyar Pszichológiai Szemle*. LVIII. 4. 473–494.

- BIGAZZI, S.–NENCINI, A.** (2008). How evaluations construct identities: the psycholinguistic model of evaluation. In: Vincze O.–Bigazzi S. (szerk.): *Élmény, történet – a történetek élménye*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 91–105.
- BIGAZZI, S.–CSERTŐ, I.–NENCINI, A.** (2006) *A személy- és csoportközi értékelés pszicholingvisztikája*. IV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia szerkesztett kiadás; Szeged. 267–277.
- BOUCHARD, G.–ARSENEAULT, J.-E.** (2005). Length of union as a moderator of the relationship between personality and dyadic adjustment. In: *Personality and Individual Differences*, 39, 1407–1417.
- BOWLBY, J.** (1982). *Attachment and Loss*. Vol. 1. Attachment, New York
- BRADSHAW, M. R.** (2009). *Emotions in marriage: understanding marital exchanges and the impact of stress*. Dissertation. Kent State University
- BRASSARD, A.** (2006). *Perception des conflits et satisfaction conjugale chez les jeunes couples: contribution de la théorie de l'attachement*. Thèse. Université du Québec à Trois-Rivières
- BREHM, S.** (1985). *Intimate Relationships*. Random House, New York
- BRICKER, D.** (2005). *The link between marital satisfaction and emotional intelligence*. Dissertation. University of Johannesburg
- BUDA B.** (2002). Emberi kapcsolatok. Tipológiák, dinamika, vizsgálati lehetőségek. In: Bagdy E. (szerk.). *Párkapcsolatok dinamikája. Interakciódinamikai vizsgálatok a Közös Rorschach teszttel*. Animula Kiadó, Budapest, 23–33.
- BUKODI E.** (2004). *Ki, mikor, kivel (nem) házasodik? Párválasztás Magyarországon*. Századvég Kiadó. Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság, Budapest
- BUTTERFIELD, M. R.–LEWIS, A. M.** (2002). Health-related social influence: A social ecological perspective on tactic use. In: *Journal of Social and Personal Relationships*. Vol. 19(4): 505–526.

- CARSTENSEN, L. L.–GOTTMAN, J. M.–LEVENSON, R. W.** (1995). Emotional behavior in long-term marriage. In: *Psychology and Aging*, Vol. 10 (1), 140–149.
- CARTER, B.–MCGOLDRICK, M.** (1989). Overview: The changing family life cycle – a framework for family therapy. In: CARTER–MCGOLDRICK, M.: *The Changing Family Life Cycle*. 2nd. Ed. Allyn and Bacon, Boston
- CARVALHO COOLEY, L. M.** (2006). *Do Elements of Emotional Competence Relate To Marital Satisfaction?* Paper Submitted to WSCA, California State University, Fresno
- CSABAI M.–MOLNÁR P.** (1999). *Egészség, betegség, gyógyítás*. Springer Orvosi Kiadó, Budapest
- CSÁKVÁRI ZS.–BAGDY E.–VARGHA A.** (2008). Személyiség és párkapcsolati interakciós jellegzetességek összefüggései. In: Bagdy E.–Mirnics Zs.–Vargha A. (szerk.) *Egyén–pár–család. Tanulmányok a pszichodiagnosztikai tesztadaptációs és tesztfejlesztő kutatások köréből*. Animula Kiadó, Budapest, 88–103.
- CSERJÉSI R.–LUMINET O.–LÉNÁRD L.** (2007). A torontói alexitímia skála (TAS-20) magyar változata: megbízhatósága és faktorvaliditása egyetemista mintán. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 62, 3. 355–368.
- CSERTŐ I.** (2009). *A személy- és csoportközi értékelés pszichológiai szempontú elemzése elbeszélő szövegekben*. In: VI. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szeged. 272–284.
- DALLOS R.–PROCTER H.** (2001). A családi folyamatok interakcionális szemlélete. In: Bíró, S.–Kömlösi, P. (szerk.). *Családterápiás olvasókönyv sorozat I.* Animula Kiadó, Budapest
- DEMARIS, A.–RAO, K. V.** (1992). Premarital cohabitation and subsequent marital stability in the United States: A reassessment. *Journal of Marriage and the Family*, 54. pp. 178–190.

- DONNELLAN, M. B.–CONGER, R. D.–BRYANT, C. M.** (2004). The Big Five and enduring marriages. In: *Journal of Research in Personality*, 38, 481–504.
- DURKHEIM, E.** (2003). *Az öngyilkosság*. Osiris Kiadó, Budapest
- EHMANN B.–GARAMI V.** (2008). Az énbevonódás nyelvi markerei történelmi eseményekről szóló laikus elbeszélésekben. In: Vincze O.–Bigazzi S. (szerk.): *Élmény, történet – A történetek élménye*. Pszichológiai Horizont 4. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 41–51.
- EHMANN B.–KIS B.–NASZÓDI M.–LÁSZLÓ J.** (2005). A szubjektív időélmény tartalomelemzéses vizsgálata. In: *Pszichológia*. 25, 2, 133–142.
- EHMANN B.** (2002). *A szöveg mélyén. A pszichológiai tartalomelemzés*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- ERIKSON, E. H.** (1959). *Identity and the Life Cycle*. International Universities Press, New York
- FAGAN, P.** (2006). Why religion matters: The impact of religious practice on social stability (on-line)
- FAULKNER, R. A.–DAVEY, M.–DAVEY, A.** (2005). Gender-related predictors of change in marital satisfaction and marital conflict. In: *The American Journal of Family Therapy*, Vol. 33 (1), 61–83.
- FAULKNER, R. A.** (2002). Gender-related influences on marital satisfaction and marital conflict over time for husbands and wives. Dissertation. The University of Georgia
- FEENEY, J. A.** (1999). Adult attachment, emotional control, and marital satisfaction. *Personal Relationships*, 6, pp. 169–185.
- FEJES I.** (1999). *Család a társadalomban és egyházban*. Forrás: www.vigilia.hu
- FERENCZHALMY R.–LÁSZLÓ J.** (2006). *Az intencionalitás modul kidolgozása Nooj tartalomelemző programmal*. IV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia, Szeged

- FIGESE, B. H.–TOMCHO, T. J.** (2001). Finding meaning in religious practices: The relation between religious holiday rituals and marital satisfaction. In: *Journal of Family Psychology*, Vol. 15(4), pp: 597–609.
- FOWERS, B. J.–MONTEL, K. H.–OLSON, D. H.** (1996). Marital satisfaction: recent research. In: *Journal of Marital and Family Therapy*, 22(1), 103–119.
- FRAMO, J. L.** (1992). *Family-of-origin therapy: An intergenerational approach*. Brunner/Mazel, New York
- FÜLÖP É.** (2010). *A történelmi pálya és a nemzeti identitás érzelmi szerveződése. Doktori értekezés*. PTE BTK Pszichológia Doktori Iskola. Szociálpszichológia Program, Pécs
- FÜLÖP, É.–LÁSZLÓ J.** (2006). *Az elbeszélések érzelmi aspektusának vizsgálata tartalomelemző program segítségével*. IV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia, Szeged
- FÜREDI J.** (2003). A család a mindennapos pszichiátrai gyakorlatban. In: Koltai M. (szerk.) *Család–pszichiátria–terápia*. Medicina Könyvkiadó, Budapest
- GIBSON, N.** (2004). Overcoming methodological boundaries in the experimental investigation of religious cognition. Paper presented at the Society for the Scientific Study of Religion annual meeting: *Overcoming Boundaries in the Scientific of Religion*. Kansas City, October 22–24.
- GOLDENBERG, H.–GOLDENBERG, I.** (2008). *Áttekintés a családról. Első kötet*. (Családterápiás sorozat 19.) Animula Kiadó, Budapest
- GÖDRI I.** (2001). *A házassági kapcsolatok minősége és stabilitása–Elméleti támpontok és mérési lehetőségek*. KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETÉNEK KUTATÁSI JELENTÉSEI 66., www.demografia.hu
- GROSS, R.** (1996). *Psychology: the science of mind and behaviour*. Hodder & Stoughton, London

- HALEY J.** (2001, 1976). *A család életciklusa*. In: Horváth-Szabó K. (szerk.). *Családpszichológia I. Szöveggyűjtemény*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba
- HALL, D. R.–ZHAO, J. Z.** (1995). Cohabitation and divorce in Canada: Testing the selectivity hypothesis. In: *Journal of marriage and the family*, 57. pp. 421–427.
- HALL, M.–HALL, J.** (2011). *Sacrifice and Marital Satisfaction*. Ideas and Research You Can Use: VISTAS 2011
- HALL, T. W.–SORENSEN, R.L.** (1999). Loving and Controlling God Scale. In: Hill, P. C., Hood, R. W. (eds.). *Measures of religiosity*. Religious Education Press, Birmingham, Alabama, p. 406–407.
- HARDY J.–BARÁT K.–HORTI M.** (2003). Női szerepek és pszichiátriai zavarok. In: Koltai M. (szerk.). *Család – pszichiátria – terápia*. Medicina Könyvkiadó, Budapest
- HARGITAI R.** (2008). *Sors és történet. Szondi Lipót sorsanalízise a narratív pszichológia tükrében*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- HARGITAI R.–NASZÓDI M.–KIS B.–NAGY L.–BÓNA A.–LÁSZLÓ J.** (2005). A depresszív dinamika nyelvi markerei az én-elbeszélésekben. A LAS VERTIKUM tagadás és szelf-referencia modulja. In: *Pszichológia*. 2. 181–199.
- HARGITAI R.** (2004). A narratív pszichológia hozzájárulása Szondi Lipót sorsanalíziséhez. In: Erős F. (szerk.): *Az elbeszélés az élmények kulturális és klinikai elemzésében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 167–178.
- HEGYINÉ FERCH G.** (2003). *Családpszichológia*. Corvinus Kiadó, Budapest
- HENDRICK, S.S.–DICKE, A.–HENDRICK C.** (1998): The Relationship Assessment Scale. In: *Journal of Social and Personal Relationships*. Vol. 15.(1).137–142.
- HENDRICK, S.S.** (1988). A generic measure of relationship satisfaction. In: *Journal of Marriage and the Family*. 50. 93–98.

- HILL R.–RODGERS, R. H.** (1964). The developmental approach. In: Harold T. Christensen, H. T. (ed.). *Handbook of marriage and the family*. Rand McNally and Co. Chicago, 171–211.
- HOLMBERG, D.– MACKENZIE, S.** (2002). So far, so good: scripts for romantic relationship development as predictors of relational well-being. In: *Journal of Social and Personal Relationships*. Vol. 19(6): 777–796.
- HORVÁTH-SZABÓ K.** (2007). *A házasság és a család belső világa*. A Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézete és a Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány kiadványa, Budapest
- INSTITUTUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ** (romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal), www.insse.ro
- KESZEG V.** (2002). *Homo narrans: emberek, történetek és kontextusok*. Komp-Press Kiadó, Kolozsvár
- KISGYÖRGYNÉ PONGRÁCZ D.–MIRNICS ZS.–BAGDY E.** (2008). A spirituális orientáció hatásai: családi funkcionalitás és megküzdés. In: Bagdy–Mirnics–Vargha (szerk.). *Egyén–pár–család*. Animula Kiadó, Budapest, 445–461.
- KISS ZS.** (2004). A párkapcsolati dinamika változása az első gyermek megszületésével. In: *Alkalmazott pszichológia*, 3: 20–39.
- KOMLÓSI P.** (2010). Working on your own family. In: *Terapia Sistemica/Systemic Therapy*, Vol.4-5. pp. 41–53.
- KOMLÓSI P.** (2009). A családi élet – változások folyamata. In: Gutman B. (szerk.). *Családi boldogság, családi pokol? Az együttélés művészete*. Jaffa Kiadó, Budapest, 71–96.
- KOMLÓSI P.** (2008). Családterápiák. In: Füredi J.–Szőnyi G. (szerk.). *A pszichoterápia tankönyve*. Medicina Könyvkiadó, Budapest
- KOMLÓSI P.** (2000). Előbb térj vissza a saját családodhoz! A saját családelmény feldolgozása a családterapeuta képzésben. *Pszichoterápia*. 9(2), 111–116.

- KOMLÓSI P.** (1997). A család támogató és károsító hatásai a családtagok lelki egészségére. In: Bernáth L.–Solymosi K. *Fejlődéslélektan szöveggyűjtemény*. ELTE TFK. 213–235.
- KOMLÓSI P.–HARDY J.** (2004). Családterápia és családkonzultáció a segítő intézményekben. In: Kurimay T. (szerk.). *Családterápia és családkonzultáció*. Coincidencia Kiadó, Budapest, 117–151.
- KOPP M.–SZÉKELY A.–SKRABSKI Á.** (2004). Vallásosság és egészség az átalakuló társadalomban. In: *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 5(2004)2, 103–125.
- KOPP M.– SKRABSKI Á.** (2003). Vallásosság és lelki egészség. In: *Távlatok*, 1, 8–17.
- KOVÁCS R. R.** (2011). Az istenkép pszichológiai, pedagógiai megközelítésben. In: *Magiszter*. IX. 3. 38–42.
- KOVÁCS R. R.– KOVÁCS SZ.–LEPEDUS I.** (2009). *Párkapcsolat, szerelem, család* (képzési segédanyag önkéntes trénerek képzéséhez), Nagyító Alapítvány, Szeged
- KOVÁCS R. R.** (2006). Párkapcsolati elégedettség és istenhit. In: Tózsér E. (szerk.) *Az istenhit mint erőforrás*. Új Ember Kiadó, Budapest, pp. 61–85.
- KOVÁCS (FERENCZI) R. R.** (2002). A katekétika szerepe a gyermekek istenképének formálásában. In: *Partiumi Egyetemi Szemle*, 2. szám, Nagyvárad.
- KÖVÉR L.–ÉGERHÁZI A.** (2011). *A párkapcsolati elégedettség vizsgálata a Young-féle séma-fókuszos elmélet tükrében*. Absztrakt. VIKOTE Kongresszus
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH, 2012)** Népeségtudományi Kutatóintézete, „Életünk fordulópontjai” c. vizsgálat, Budapest. Lelőhely: <http://www.eletunkfordulopontjai.hu>, valamint www.ksh.hu/nepesseg_nepmozgalom
- KURIMAY T.** (2004). *Családterápia és családkonzultáció – Európai távoktatási tankönyv*. Coincidencia Kiadó, Budapest

- LAFONTAINE, V.** (2002). *Soutien et nuisance dans la poursuite des projets de retraite et satisfaction conjugale*. Mémoire. Université du Québec à Trois-Rivières
- LASK J.** (2004): A család és kontextusa. In: Kurimay T. (szerk.): *Családterápia és családkonzultáció – Európai távoktatási tankönyv*. Coincidencia Kiadó, Budapest, 17–44.
- LAWRENCE, E.–ROTHMAN, A. D.–COBB, R. J.–ROTHMAN, M. T.–BRADBURY, T. N.** (2008). Marital satisfaction across the transition to parenthood. In: *Journal of Family Psychology*, Vol. 22(1), 41–50.
- LÁSZLÓ J.** (2011). A tudományos narratív pszichológiai tartalomelemzés és a pszichológiai tartalomelemzés hagyományai. In: *Pszichológia*. 31, 1. szám, 3–15.
- LÁSZLÓ J.** (2008). Narratív pszichológia. In: *Pszichológia*. 28, 4. szám, 301–317.
- LÁSZLÓ J.** (2005a). *A történetek tudománya. Bevezetés a narratív pszichológiába*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- LÁSZLÓ J.** (2005b). A narratív pszichológiai tartalomelemzés. In: *Magyar Tudomány*, 11. szám, 1366–1375.
- LÁSZLÓ J.** (2004). A második kognitív forradalom: a narratív pszichológia és a kognitív pszichológia viszonya. In: László J.–Kállai J.–Bereczkei T. (szerk.). *A reprezentáció szintjei*. Gondolat Kiadó, Budapest
- LÁSZLÓ J.–FARAGÓ K.** (1979). A személyek közötti vonzalom szociálpszichológiai kutatása. In: *Pszichológiai tanulmányok XV*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- LÁSZLÓ J.–EHMANN B.–PÉLEY B.–PÓLYA T.** (2000). A narratív pszichológiai tartalomelemzés: elméleti alapvetés és első eredmények. In: *Pszichológia*, 20, (4) 367–390.
- LESTHAEGHE, R.–SURKYN, J.** (1988). Cultural dynamics and economic theories of fertility change. *Population and Development Review*, vol.14, no.1. pp. 1–45.

- LICHTER, D. T.–CARMALT, J. H.** (2009). Religion and marital quality among low-income couples. In: *Social Science Research*, Vol. 38 (1), 168–187.
- LIEDLOFF, J.** (2007). *Az elveszett boldogság nyomában. A kontinuum-elv.* Kétezerregy Kiadó, Piliscsaba
- LORD, A. M.** (2008). *Comparison of marital satisfaction, social support network, social support composition, and conflict communication between interfaith and same-faith marriages.* Dissertation, Texas Tech University
- LUKÁCS D.–PRESSING L.** (1998). Az énkép és az önértékelés vizsgálata. In: Mérei F.–Szakács F. (szerk.) *Pszichodiagnostikai Vademecum.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- MAGYAR CSALÁDTERÁPIÁS EGYESÜLET** honlapja: www.csaladterapia.hu
- MAGYAR ÉRTELMEZŐ KÉZISZÓTÁR** (1982). Akadémiai Kiadó, Budapest
- MATHEWS, M.** (2002). *A study of factors contributing to marital satisfaction.* Dissertation. University of Zululand
- MEISSNER, W. W.** (1978). The conceptualization of marriage and family dynamics from a psychoanalytic perspective. In: Paolino, T. J.–McCrary, B. S. (Eds.). *Marriage and marital therapy.* Brunner/Mazel, New York, 25–88.
- MINNOTTE, K. L.–PEDERSEN, D.–MANNON, S. E.** (2010). The emotional terrain of parenting and marriage: Emotion work and marital satisfaction. In: *The Social Science Journal.* vol. 47, issue 4. Dec., 747–761.
- MIRNICS ZS.** (2006). *A személyiség építőkövei. Típus-, vonás- és biológiai elméletek.* Bölcsész konzorcium, Budapest
- MYERS, D. G.** (2004). The secret to happiness. In: *Yes! Powerful Ideas, Practical Actions.* pp. 13–16. (www.yesmagazine.org)
- MYERS, D. G.** (2002). *The pursuit of happiness.* HarperCollins Publishers Inc., New York

- MYERS, D. G.** (2000). The funds, friends and faith of happy people. In: *American Psychologist*, 55, pp. 56–67.
- MYERS, D. G.** (1999). Close relationships and quality of life. In: Kahneman, D.–Diener, E.–Schwarz, N. (eds.). *Well-Being: The foundations of hedonic psychology*. Russell Sage Foundation, New York
- NAPIER, A.Y.** (2000, 1990). *A törékeny kapcsolat*. Animula Kiadó, Budapest
- NELSON, N.** (2008). *Religion, coping and marital satisfaction*. Honors Thesis. Georgia State University, College of Arts and Sciences
- NIMTZ, M. A.** (2011). *Satisfaction and contributing factors in satisfying long-term marriage: a phenomenological study*. Dissertation. Liberty University, Lynchburg, Virginia
- OLSON, Davis H. –DEFRAIN, John D.–SKOGRAND, Linda** (2011). *Marriages and families: intimacy, diversity, and strengths*. McGraw-Hill, New York
- OZSVÁTH K.–OZSVÁTH A.** (1998). A Goldberg-féle Általános Egészségi Kérdőív módosított rövidített változata nem pszichotikus betegek szűrésére. In: Mérei F.–Szakács F. (szerk.). *Pszichodiagnosztikai Vademecum*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- PAPP O.** (2004). *Narratív koherencia-elemző program helye a pszichológiai kutatásban*. II. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szeged, 269–273.
- PENNEBAKER, J. W.–LAY, T. C.** (2002). Language use and personality during crises: Analyses of Mayor Rudolph Giuliani's press conferences. In: *Journal of Research in Personality*, 36, 3, 271–282.
- PENNEBAKER, J. W.–MEHL, M. R.–NIEDERHOFFER, K.** (2003). Psychological aspects of natural language use: Our words, our selves. In: *Annual Review of Psychology*, 54, 547–577.
- PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, NARRATÍV KUTATÓCSOPORT** internetes oldala: <http://narrativpszichologia.pte.hu> (vezető: Prof. László János)

- PÉLEY B.** (2010). Fejlődés és Evolúció: Evolúciós szemlélet a fejlődésben, a pszichopatológiában és a pszichoterápiákban. In: *Magyar Pszichológiai Szemle* 65(1), 65–83.
- PÉLEY B.** (2008). A pszichoterápiák hatékonyságának vizsgálata. In: Vincze Orsolya, Bigazzi Sára (szerk.) *Élmény, történet - a történetek élménye: Tanulmányok László János 60. születésnapjára*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 152–168.
- PÉLEY B.** (2006). A reprezentációk narratív terjedése a családi rendszerben. In: *Lélekelemzés*, 1(1) pp. 45–50.
- PÉLEY B.** (2004a). Létezem, mert már van saját történetem...In: Bagdy E.–Safir E. (szerk.). *Klinikai pszichológiai esettanulmányok*. 194–224.
- PÉLEY B.** (2004b). A korai kapcsolatok és élettörténeti elbeszélések néhány összefüggése. *Magyar Pszichológiai Szemle*. 59. évf., 3. szám, 137–152.
- PÉLEY B.** (2002). *Rítus és történet. Beavatás és a kábítószeres létezés mód*. Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest
- PÉLEY B.** (2001). Az evolúciós gondolkodás szerepe a lelki fejlődés modelljeiben. In: Pléh Cs.–Csányi V.–Bereczkei T. (szerk.): *Lélek és evolúció. Az evolúciós szemlélet és a pszichológia*. Osiris, Budapest, 167–192.
- POHÁRNOK M.** (2004). A térben való mozgás narratív dimenziójának vizsgálata borderline és depressziós betegek élettörténeti epizódjaiban. In: Erős F. (szerk.): *Az elbeszélés az élmények kulturális és klinikai elemzésében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 153–166.
- PÓLYA T.–VINCZE O.–FÜLÖP É.–FERENCZHALMY R.** (2007). *A pszichológiai perspektíva előfordulása történelem tankönyvi szövegekben*. V. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia. Szeged, 235–241.
- RANDALL, A. K.–BODENMANN, G.** (2009). The role of stress on close relationships and marital satisfaction. In: *Clinical Psychology Review* 29 (2009) 105–115.

- RENSHAW, K. D.–BLAIS, R. K.–SMITH, T. W.** (2010). Components of negative affectivity and marital satisfaction: the importance of actor and partner anger. In: *Journal of Research in Personality*, 44. 328–334.
- RIZZUTO, A. M.** (1979). *The Birth of the Living God. A Psychoanalytic Study*. The University of Chicago Press, Chicago
- ROGERS, C.** (2003). *Valakivé válni. A személyiség születése*. Edge 2000 Kiadó, Budapest
- ROUSSY, K.** (2001). *Soutien dans la poursuite des projets de retraite et satisfaction conjugale*. Mémoire. Université du Québec à Trois-Rivières
- SAFFREY, C.–BARTHOLOMEW, K.–SCHARFE, E.–HENDERSON, A.–KOOPMAN, R.** (2003). Self- and partner-perceptions of interpersonal problems and relationship functioning. In: *Journal of Social and Personal Relationships*. Vol. 20(1). 117–139.
- SANDERS, K. M.** (2010). *Marital Satisfaction Across the Transition to Parenthood*. University of Nebraska, Lincoln
- SASSO, S. L.** (2010). *A qualitative study of gender role identity and relationship satisfaction in adults raised in equal parenting households*. Dissertation. The State University of New Jersey
- SCHOEN, R.** (1992). First Unions and the Stability of First Marriages. In: *Journal of Marriage and the Family*, 54. pp. 281–284.
- SCHWEITZER, F.** (1999). *Vallás és életút. Vallási fejlődés és keresztyénnevelés gyermek-és ifjúkorban*. Kálvin János Kiadó, Budapest
- SCOTT, V.–RUNNELS, P.–DOUB, G.** (1999). *A sikeres család*. Alexandra Kiadó, Pécs
- SILBERZTEIN, M.** (2009). *NooJ Manual: a Linguistic Annotation System for Corpus Processing*. www.nooj4nlp.net

- SKRABSKI Á.–KOPP M.** (2009). *A boldogságkeresés útjai és útvesztői a párkapcsolatokban*. Szent István Társulat, Budapest
- SKRABSKI Á.–KOPP M.–RÓZSA S.–RÉTHELYI J.** (2004). A koherencia mint a lelki és testi egészség alapvető meghatározója a mai magyar társadalomban. In: *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 5/1, 7–25.
- SLATCHER, R. B.–VAZIRE, S.** (2009). Effects of global and contextualized personality on relationship satisfaction. In: *Journal of Research in Personality*, 43. 624–633.
- SOENENS, B.–NEYRINCK, B.–VANSTEENKISTE, M.–DEZUTTER, J. –HUTSEBAUT, D.–DURIEZ, B.** (2012). How do perceptions of God as autonomy supportive or controlling relate to individuals' social-cognitive processing of religious contents? The role of motives for religious behavior. In: *International Journal for the Psychology of Religion*, 22, pp. 10–30.
- SZALAI K.–LÁSZLÓ J.** (2006). *Az aktivitás-passzivitás modul kidolgozása Nooj tartalomelemző programmal*. IV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia, Szeged
- SZÉKELY, I.** (2003). *Tárgykapcsolat-elmélet a családterápiában*. Animula Kiadó, Budapest
- SZÉL B.** (2010). *A párkapcsolati összetartást segítő minták elemzése*. Phd értekezés. Corvinus Egyetem, Szociológiai Intézet, Budapest, <http://phd.lib.uni-corvinus.hu/541/>
- SZÉL B.** (2008). A hosszú távú párkapcsolatok sikerességének mérése. In: *Statisztikai Szemle*, 86.évf., 5.szám, 440–457.
- SZILÁGYI V.** (2002). *„Üres fészek” helyzetben lévő párok kommunikációjának vizsgálata a hitelesség szempontjából*. Kézirat. KRE Pszichológiai Intézet Könyvtára, Budapest
- TEACHMAN, J. D.–THOMAS, J.–PAASCH, K.** (1991). Legal status and the stability of coresidential unions. *Demography*, 28. pp. 571–585.

- THE NARRCAT SYSTEM** (2012). Developed by the Narrative Psychology Research Group, Pécs. <http://narrativpszichologia.pte.hu/menu/89/84>
- THOMPSON, E.–COLELLA, U.** (1992). Cohabitation and marital stability: Quality or commitment? In: *Journal of Marriage and the Family*, 54. pp. 259–267.
- TÓTH M.** (2004). *Házasságterápia*. Medicina Kiadó, Budapest
- VARGHA A.** (2000). *Matematikai statisztika pszichológiai, nyelvészeti és biológiai alkalmazásokkal*. Pólya Kiadó, Budapest
- VERGOTE, A.** (2006). *Valláslélektan*. Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet; Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Budapest
- VINCZE O.–TÓTH J.–LÁSZLÓ J.** (2008). Perspektíva-felvétel, csoportidentitás és sztereotípa A mentális igék szerepe a szövegben. In: Vincze O.–Bigazzi S. (szerk.): *Élmény, történet – a történetek élménye*. Új Mandátum Kiadó, Budapest
- VINCZE O.–LÁSZLÓ J.** (2006). *A mentális igék szótára, valamint alkalmazása az automatikus tartalomelemzésben*. IV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia, Szeged
- WAITE, L. J.–LUO Y.–LEWIN A. C.** (2009). Marital happiness and marital stability: Consequences for psychological well-being. In: *Social Science Research*, 38(1), 201–212.
- WEIGEL, D. J.–BALLARD-REISCH, D. S.** (2002). Investigating the behavioral indicators of relational commitment. In: *Journal of Social and Personal Relationships*. Vol. 19(3): 403–423.
- WEINER B.** (ed.) (1974). *Achievement Motivation and Attribution Theory*. General Learning Press, Morristown, New Jersey
- WEINTRAUB, W.** (1981). *Verbal Behavior: Adaptation and Psychopathology*. Springer, New York
- WEITEN, W.** (1986). *Psychology applied to modern life*. Brooks/Cole, Monterey

- WHITE, L.–EDWARDS, J. H.** (1990). Emptying the nest and parental well-being: an analysis of national panel data. *American Sociological Review*, 55. pp: 235–242.
- WILLI, J.** (1981). Az összejátszás, mint a házasságpszichológia és a házaspárterápia alapjelensége. In: Buda B. (szerk.). *Pszichoterápia*. Gondolat Kiadó, Budapest, 500–507.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO, 2012)**, <http://www.who.int>
- YOUNG, J. E.–KLOSKO, J. S.–WEISHAAR, M. E.** (2003). *Schema Therapy: A Practitioner's Guide*. Guilford Publications, New York
- YOUNG, J. E.** (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Professional Resource Press, Sarasota
- ZILBACH, J.** (1989). The family life cycle: A framework for understanding children in family therapy. In: Combrinck–Graham (Eds.). *Children in family contexts*. Guilford, New York

H. MELLÉKLETEK

I. VIZSGÁLAT – MELLÉKLETEK

I. A. Személyes beszélgetés struktúrája

- I. Interjú – 20–50 perc
- II. Kapcsolati Elégedettség Skála (RAS) kitöltése – 5–10 perc
- III. Szociodemográfiai és egyéb kérdések – 5–10 perc

I.A.1. Az interjú négy epizódja

1. Megismerkedés helyzete, története
2. Egy kimagasló közös konkrét epizód részletes elmesélése (pozitív csúcsmény)
3. Egy közös megpróbáltatás története, mellyel sikerült megküzdeni (megoldott probléma)
4. Egy közös megpróbáltatás története, mellyel mostanig nem sikerült megküzdeni (megoldatlan probléma)

I.A.2. Kapcsolati Elégedettség Skála (Hendrick, RAS)

1. Partnere mennyire felel meg az Ön elvárásainak, szükségleteinek?

	1	2	3	4	5	
Kevésbé						Teljesen

2. Összességében mennyire elégedett kapcsolatával?

	1	2	3	4	5	
Elégedetlen						Nagyon elégedett

3. Más párokhoz viszonyítva milyen az Ön partnerkapcsolata?

	1	2	3	4	5	
Rossz						Kiváló

4. Milyen gyakran kívánja, hogy bárcsak sose találkozott volna jelenlegi partnerével?

	1	2	3	4	5	
Soha						Igen gyakran

5. Mennyire felel meg ez a kapcsolat annak, amit Ön kezdetben várt tőle?

	1	2	3	4	5	
Kevéssé						Teljes mértékben

6. Mennyire szereti Ön a partnerét?

	1	2	3	4	5	
Kevéssé						Nagyon

7. Sok vagy kevés probléma jellemzi a kapcsolatukat?

	1	2	3	4	5	
Nagyon kevés						Nagyon sok

Kérem, sorolja fel kapcsolatának **erősségeit**:

1. 2. 3.
4. 5. 6.

és **gyengeségeit**:

1. 2. 3.
4. 5. 6.

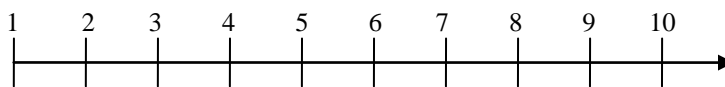
I.A.3. Szociodemográfiai és egyéb kérdések

1. Neme: 1. nő 2. férfi
2. Életkora:
3. Lakhelye:
4. Foglalkozása:
5. Legmagasabb iskolai végzettsége: 1.) 8 általános 2.) szakiskola 3.) érettségi 4.) főiskola vagy egyetem 5. Egyéb:
6. Nyugdíjas/ betegnyugdíjas (aláhúzni). Mikortól?.....
7. Hány éve házas?
8. Házasságkötése előtt élt-e házastársával élettársi kapcsolatban?
 1. Ha igen, mennyi ideig?.....
 2. Nem éltünk együtt

9. Az Ön családjára az alábbi életciklusok közül melyik jellemző? (az első gyermek életkora szerint határozza meg)
1. Csecsemőt nevelő család (a gyerek 0–1 éves)
 2. Kisgyermeket nevelő család (a gyerek 1–3 éves)
 3. Nyugdíjas, gyermekét már kibocsátó házaspár
10. Korábbi házasságkötéseinek száma: Válás(ok) éve:
11. Gyermekének száma: Életkora: Unokák száma:.....
12. Aktuális házasságából származó gyerekek száma:..... Életkora:
13. Élete során bekövetkezett spontán vetélések száma (férfiaknál a tőle fogant gyerekek esetében):Éve:
14. Élete során bekövetkezett terhesség-megszakítások száma (férfiaknál a tőle fogant gyerekek esetében):Éve:
15. Jelölje meg, hogy mennyire hisz Istenben:
- 1.) egyáltalán nem
 - 2.) bizonytalanul
 - 3.) teljes mértékben

Az alábbi, mértékegységekkel ellátott rúd a kapcsolatát jelképezi, jelölje meg vonallal, hogy mekkorának becsüli a kapcsolatuk erősségét és azt is, hogy mekkorának becsüli a kapcsolat gyengéit?

A kapcsolat erősségei/gyengéi

I. B. Narratív eredmények

I.B.1. Melléklet: Epizódok self-referencia szerinti hasonlítása

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:szelf						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
epizod	Sphericity Assumed	6045.250	3	2015.083	5.350	.001
	Greenhouse-Geisser	6045.250	2.683	2253.268	5.350	.002
	Huynh-Feldt	6045.250	2.900	2084.463	5.350	.002
	Lower-bound	6045.250	1.000	6045.250	5.350	.023
epizod * Eletkor	Sphericity Assumed	2026.450	3	675.483	1.793	.149
	Greenhouse-Geisser	2026.450	2.683	755.326	1.793	.156
	Huynh-Feldt	2026.450	2.900	698.740	1.793	.151
	Lower-bound	2026.450	1.000	2026.450	1.793	.185
epizod * Nem	Sphericity Assumed	663.750	3	221.250	.587	.624
	Greenhouse-Geisser	663.750	2.683	247.402	.587	.605
	Huynh-Feldt	663.750	2.900	228.868	.587	.618
	Lower-bound	663.750	1.000	663.750	.587	.446
epizod * Eletkor * Nem	Sphericity Assumed	2093.300	3	697.767	1.852	.138
	Greenhouse-Geisser	2093.300	2.683	780.243	1.852	.145
	Huynh-Feldt	2093.300	2.900	721.791	1.852	.141
	Lower-bound	2093.300	1.000	2093.300	1.852	.178
Error (epizod)	Sphericity Assumed	85880.750	228	376.670		
	Greenhouse-Geisser	85880.750	203.899	421.193		
	Huynh-Feldt	85880.750	220.411	389.639		
	Lower-bound	85880.750	76.000	1130.010		

I.B.2. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás szelf-referencia szerint

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:szelf					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	148092.050	1	148092.050	147.251	.000
Eletkor	2856.050	1	2856.050	2.840	.096
Nem	2184.050	1	2184.050	2.172	.145
Eletkor * Nem	88.200	1	88.200	.088	.768
Error	76434.150	76	1005.713		

I.B.3. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása szelf-referencia szerint

Pairwise Comparisons						
Measure:szelf						
(I) epizod	(J) epizod	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^a	95% Confidence Interval for Difference ^a	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	9.325*	3.223	.030	.595	18.055
	3	2.300	2.481	1.000	-4.422	9.022
	4	10.025*	2.852	.004	2.298	17.752
2	1	-9.325*	3.223	.030	-18.055	-.595
	3	-7.025	2.909	.109	-14.906	.856
	4	.700	3.470	1.000	-8.701	10.101
3	1	-2.300	2.481	1.000	-9.022	4.422
	2	7.025	2.909	.109	-.856	14.906
	4	7.725	3.364	.147	-1.389	16.839
4	1	-10.025*	2.852	.004	-17.752	-2.298
	2	-.700	3.470	1.000	-10.101	8.701
	3	-7.725	3.364	.147	-16.839	1.389
Based on estimated marginal means						
*. The mean difference is significant at the .05 level.						
a. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.						

I.B.4. Melléklet: Epizódok mi-referencia szerinti hasonlítása

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:mireferencia						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
epizód	Sphericity Assumed	924.659	3	308.220	4.322	.005
	Greenhouse-Geisser	924.659	2.931	315.450	4.322	.006
	Huynh-Feldt	924.659	3.000	308.220	4.322	.005
	Lower-bound	924.659	1.000	924.659	4.322	.041
epizód * Nem	Sphericity Assumed	31.459	3	10.486	.147	.932
	Greenhouse-Geisser	31.459	2.931	10.732	.147	.928
	Huynh-Feldt	31.459	3.000	10.486	.147	.932
	Lower-bound	31.459	1.000	31.459	.147	.702
epizód * Eletkor	Sphericity Assumed	165.134	3	55.045	.772	.511
	Greenhouse-Geisser	165.134	2.931	56.336	.772	.508
	Huynh-Feldt	165.134	3.000	55.045	.772	.511
	Lower-bound	165.134	1.000	165.134	.772	.382
epizód * Nem * Eletkor	Sphericity Assumed	213.684	3	71.228	.999	.394
	Greenhouse-Geisser	213.684	2.931	72.899	.999	.393
	Huynh-Feldt	213.684	3.000	71.228	.999	.394
	Lower-bound	213.684	1.000	213.684	.999	.321
Error (epizód)	Sphericity Assumed	16258.812	228	71.311		
	Greenhouse-Geisser	16258.812	222.774	72.983		
	Huynh-Feldt	16258.812	228.000	71.311		
	Lower-bound	16258.812	76.000	213.932		

I.B.5. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás mi-referencia szerint

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:mireferencia					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	50576.653	1	50576.653	301.343	.000
Nem	497.503	1	497.503	2.964	.089
Eletkor	212.878	1	212.878	1.268	.264
Nem * Eletkor	22.578	1	22.578	.135	.715
Error	12755.638	76	167.837		

I.B.6. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása mi-referencia szerint

Pairwise Comparisons						
Measure:mireferencia						
(I) epizód	(J) epizód	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^a	95% Confidence Interval for Difference ^a	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	1.500	1.256	1.000	-1.903	4.903
	3	-.163	1.300	1.000	-3.683	3.358
	4	4.075*	1.241	.009	.712	7.438
2	1	-1.500	1.256	1.000	-4.903	1.903
	3	-1.662	1.393	1.000	-5.437	2.112
	4	2.575	1.418	.439	-1.265	6.415
3	1	.163	1.300	1.000	-3.358	3.683
	2	1.662	1.393	1.000	-2.112	5.437
	4	4.238*	1.392	.019	.466	8.009
4	1	-4.075*	1.241	.009	-7.438	-.712
	2	-2.575	1.418	.439	-6.415	1.265
	3	-4.238*	1.392	.019	-8.009	-.466

Based on estimated marginal means

a. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

*. The mean difference is significant at the .05 level.

I.B.7. Melléklet: Epizódok pozitív érzelmek szerinti hasonlítása

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:Pozerzelem						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
epizód	Sphericity Assumed	89.959	3	29.986	8.293	.000
	Greenhouse-Geisser	89.959	2.605	34.540	8.293	.000
	Huynh-Feldt	89.959	2.812	31.995	8.293	.000
	Lower-bound	89.959	1.000	89.959	8.293	.005
epizód * Eletkor	Sphericity Assumed	12.184	3	4.061	1.123	.340
	Greenhouse-Geisser	12.184	2.605	4.678	1.123	.337
	Huynh-Feldt	12.184	2.812	4.334	1.123	.339
	Lower-bound	12.184	1.000	12.184	1.123	.293
epizód * Nem	Sphericity Assumed	9.334	3	3.111	.860	.462
	Greenhouse-Geisser	9.334	2.605	3.584	.860	.449
	Huynh-Feldt	9.334	2.812	3.320	.860	.456
	Lower-bound	9.334	1.000	9.334	.860	.357
epizód * Eletkor * Nem	Sphericity Assumed	8.334	3	2.778	.768	.513
	Greenhouse-Geisser	8.334	2.605	3.200	.768	.496
	Huynh-Feldt	8.334	2.812	2.964	.768	.505
	Lower-bound	8.334	1.000	8.334	.768	.384
Error (epizód)	Sphericity Assumed	824.437	228	3.616		
	Greenhouse-Geisser	824.437	197.944	4.165		
	Huynh-Feldt	824.437	213.685	3.858		
	Lower-bound	824.437	76.000	10.848		

I.B.8. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás pozitív érzelmek szerint

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:Pozerzelem					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	948.753	1	948.753	125.419	.000
Eletkor	.528	1	.528	.070	.792
Nem	4.278	1	4.278	.566	.454
Eletkor * Nem	2.278	1	2.278	.301	.585
Error	574.913	76	7.565		

I.B.9. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása pozitív érzelmek szerint

Pairwise Comparisons						
Measure:Pozerzelem						
(I) epizód	(J) epizód	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^a	95% Confidence Interval for Difference ^a	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	-.100	.287	1.000	-.878	.678
	3	.725	.287	.081	-.051	1.501
	4	1.187*	.281	.000	.426	1.949
2	1	.100	.287	1.000	-.678	.878
	3	.825	.356	.138	-.139	1.789
	4	1.287*	.331	.001	.390	2.185
3	1	-.725	.287	.081	-1.501	.051
	2	-.825	.356	.138	-1.789	.139
	4	.462	.250	.410	-.215	1.140
4	1	-1.187*	.281	.000	-1.949	-.426
	2	-1.287*	.331	.001	-2.185	-.390
	3	-.462	.250	.410	-1.140	.215
Based on estimated marginal means						
a. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.						
*. The mean difference is significant at the .05 level.						

I.B.10. Melléklet: Epizódok negatív érzelmek szerinti hasonlítása

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:negerz						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
epizodnegerz	Sphericity Assumed	70.337	3	23.446	5.495	.001
	Greenhouse-Geisser	70.337	2.120	33.171	5.495	.004
	Huynh-Feldt	70.337	2.271	30.971	5.495	.003
	Lower-bound	70.337	1.000	70.337	5.495	.022
epizodnegerz* Nem	Sphericity Assumed	3.885	3	1.295	.303	.823
	Greenhouse-Geisser	3.885	2.120	1.832	.303	.751
	Huynh-Feldt	3.885	2.271	1.711	.303	.766
	Lower-bound	3.885	1.000	3.885	.303	.583
epizodnegerz * Eletkor	Sphericity Assumed	51.131	3	17.044	3.994	.008
	Greenhouse-Geisser	51.131	2.120	24.113	3.994	.018
	Huynh-Feldt	51.131	2.271	22.514	3.994	.016
	Lower-bound	51.131	1.000	51.131	3.994	.049
epizodnegerz * Nem * Eletkor	Sphericity Assumed	3.783	3	1.261	.296	.829
	Greenhouse-Geisser	3.783	2.120	1.784	.296	.757
	Huynh-Feldt	3.783	2.271	1.666	.296	.772
	Lower-bound	3.783	1.000	3.783	.296	.588
Error(epizodn egerz)	Sphericity Assumed	960.080	225	4.267		
	Greenhouse-Geisser	960.080	159.034	6.037		
	Huynh-Feldt	960.080	170.332	5.637		
	Lower-bound	960.080	75.000	12.801		

I.B.11. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás negatív érzelmek szerint

Tests of Between-Subjects Effects					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	408.436	1	408.436	65.937	.000
Nem	.436	1	.436	.070	.791
Eletkor	55.471	1	55.471	8.955	.004
Nem * Eletkor	25.042	1	25.042	4.043	.048
Error	464.572	75	6.194		

I.B.12. Melléklet: Epizódok pozitív értékelés szerinti hasonlítása

Tests of Within-Subjects Effects						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
epizód	Sphericity Assumed	168.063	3	56.021	6.819	.000
	Greenhouse-Geisser	168.063	2.778	60.507	6.819	.000
	Huynh-Feldt	168.063	3.000	56.021	6.819	.000
	Lower-bound	168.063	1.000	168.063	6.819	.011
epizód * Eletkor	Sphericity Assumed	17.013	3	5.671	.690	.559
	Greenhouse-Geisser	17.013	2.778	6.125	.690	.548
	Huynh-Feldt	17.013	3.000	5.671	.690	.559
	Lower-bound	17.013	1.000	17.013	.690	.409
epizód * Nem	Sphericity Assumed	3.525	3	1.175	.143	.934
	Greenhouse-Geisser	3.525	2.778	1.269	.143	.923
	Huynh-Feldt	3.525	3.000	1.175	.143	.934
	Lower-bound	3.525	1.000	3.525	.143	.706
epizód * Eletkor * Nem	Sphericity Assumed	43.875	3	14.625	1.780	.152
	Greenhouse-Geisser	43.875	2.778	15.796	1.780	.156
	Huynh-Feldt	43.875	3.000	14.625	1.780	.152
	Lower-bound	43.875	1.000	43.875	1.780	.186
Error (epizód)	Sphericity Assumed	1873.025	228	8.215		
	Greenhouse-Geisser	1873.025	211.095	8.873		
	Huynh-Feldt	1873.025	228.000	8.215		
	Lower-bound	1873.025	76.000	24.645		

I.B.13. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás pozitív értékelés szerint

Tests of Between-Subjects Effects

Measure:pozertekeles

Transformed Variable:Average

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	3162.613	1	3162.613	203.646	.000
Eletkor	103.512	1	103.512	6.665	.012
Nem	22.050	1	22.050	1.420	.237
Eletkor * Nem	42.050	1	42.050	2.708	.104
Error	1180.275	76	15.530		

I.B.14. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása pozitív értékelés szerint

Pairwise Comparisons						
Measure:pozertekeles						
(I) epizód	(J) epizód	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^a	95% Confidence Interval for Difference ^a	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	-.388	.520	1.000	-1.796	1.021
	3	.837	.412	.273	-.278	1.953
	4	1.475 [*]	.474	.016	.190	2.760
2	1	.388	.520	1.000	-1.021	1.796
	3	1.225 [*]	.444	.044	.022	2.428
	4	1.863 [*]	.474	.001	.578	3.147
3	1	-.837	.412	.273	-1.953	.278
	2	-1.225 [*]	.444	.044	-2.428	-.022
	4	.638	.381	.592	-.396	1.671
4	1	-1.475 [*]	.474	.016	-2.760	-.190
	2	-1.863 [*]	.474	.001	-3.147	-.578
	3	-.638	.381	.592	-1.671	.396
Based on estimated marginal means						
a. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.						
*. The mean difference is significant at the .05 level.						

I.B.15. Melléklet: Epizódok negatív értékelés szerinti hasonlítása

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure: negertekeles						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
epizód	Sphericity Assumed	108.825	3	36.275	8.627	.000
	Greenhouse-Geisser	108.825	2.065	52.690	8.627	.000
	Huynh-Feldt	108.825	2.208	49.292	8.627	.000
	Lower-bound	108.825	1.000	108.825	8.627	.004
epizód * Eletkor	Sphericity Assumed	10.313	3	3.438	.817	.485
	Greenhouse-Geisser	10.313	2.065	4.993	.817	.447
	Huynh-Feldt	10.313	2.208	4.671	.817	.454
	Lower-bound	10.313	1.000	10.313	.817	.369
epizód * Nem	Sphericity Assumed	3.212	3	1.071	.255	.858
	Greenhouse-Geisser	3.212	2.065	1.555	.255	.783
	Huynh-Feldt	3.212	2.208	1.455	.255	.797
	Lower-bound	3.212	1.000	3.212	.255	.615
epizód * Eletkor * Nem	Sphericity Assumed	15.425	3	5.142	1.223	.302
	Greenhouse-Geisser	15.425	2.065	7.468	1.223	.298
	Huynh-Feldt	15.425	2.208	6.987	1.223	.299
	Lower-bound	15.425	1.000	15.425	1.223	.272
Error(epi zód)	Sphericity Assumed	958.725	228	4.205		
	Greenhouse-Geisser	958.725	156.969	6.108		
	Huynh-Feldt	958.725	167.790	5.714		
	Lower-bound	958.725	76.000	12.615		

I.B.16. Melléklet: Csoportokon belüli hasonlítás negatív értékelés szerint

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:negertekeles					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	510.050	1	510.050	78.457	.000
Eletkor	.013	1	.013	.002	.965
Nem	15.313	1	15.313	2.355	.129
Eletkor * Nem	.050	1	.050	.008	.930
Error	494.075	76	6.501		

I.B.17. Melléklet: Epizódok páros összehasonlítása negatív értékelés szerint

Pairwise Comparisons						
Measure:negertekeles						
(I) epizód	(J) epizód	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^a	95% Confidence Interval for Difference ^a	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	.188	.215	1.000	-.396	.771
	3	-1.325*	.375	.004	-2.341	-.309
	4	-.413	.261	.712	-1.121	.296
2	1	-.188	.215	1.000	-.771	.396
	3	-1.513*	.367	.001	-2.507	-.518
	4	-.600	.244	.098	-1.262	.062
3	1	1.325*	.375	.004	.309	2.341
	2	1.513*	.367	.001	.518	2.507
	4	.913	.426	.211	-.240	2.065
4	1	.413	.261	.712	-.296	1.121
	2	.600	.244	.098	-.062	1.262
	3	-.913	.426	.211	-2.065	.240
Based on estimated marginal means						
a. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.						
*. The mean difference is significant at the .05 level.						

I.B.18. Melléklet: A megismerkedés történetek narratív mintázatai

I.B.18.1. Melléklet: *Fiatal házások* mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:megism						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	16385.271	5	3277.054	52.473	.000
	Greenhouse-Geisser	16385.271	1.340	12231.616	52.473	.000
	Huynh-Feldt	16385.271	1.407	11645.055	52.473	.000
	Lower-bound	16385.271	1.000	16385.271	52.473	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	198.671	5	39.734	.636	.672
	Greenhouse-Geisser	198.671	1.340	148.308	.636	.473
	Huynh-Feldt	198.671	1.407	141.196	.636	.480
	Lower-bound	198.671	1.000	198.671	.636	.430
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	11865.892	190	62.452		
	Greenhouse-Geisser	11865.892	50.904	233.103		
	Huynh-Feldt	11865.892	53.468	221.924		
	Lower-bound	11865.892	38.000	312.260		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:megism					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	12084.204	1	12084.204	87.763	.000
Nem	214.704	1	214.704	1.559	.219
Error	5232.258	38	137.691		

I.B.18.2. Melléklet: Idős házások mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:megism						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	28545.571	5	5709.114	51.723	.000
	Greenhouse-Geisser	28545.571	1.181	24161.972	51.723	.000
	Huynh-Feldt	28545.571	1.229	23223.075	51.723	.000
	Lower-bound	28545.571	1.000	28545.571	51.723	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	58.171	5	11.634	.105	.991
	Greenhouse-Geisser	58.171	1.181	49.238	.105	.789
	Huynh-Feldt	58.171	1.229	47.325	.105	.798
	Lower-bound	58.171	1.000	58.171	.105	.747
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	20971.758	190	110.378		
	Greenhouse-Geisser	20971.758	44.894	467.138		
	Huynh-Feldt	20971.758	46.709	448.985		
	Lower-bound	20971.758	38.000	551.888		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:megism					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	19314.204	1	19314.204	87.842	.000
Nem	.104	1	.104	.000	.983
Error	8355.192	38	219.873		

I.B.19. Melléklet: A pozitív csúcsmények narratív mintázatai

I.B.19.1. Melléklet: *Fiatal házások* mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure: pozitívcsúcs						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	6726.071	5	1345.214	32.115	.000
	Greenhouse-Geisser	6726.071	2.045	3289.612	32.115	.000
	Huynh-Feldt	6726.071	2.219	3031.102	32.115	.000
	Lower-bound	6726.071	1.000	6726.071	32.115	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	31.237	5	6.247	.149	.980
	Greenhouse-Geisser	31.237	2.045	15.278	.149	.866
	Huynh-Feldt	31.237	2.219	14.077	.149	.881
	Lower-bound	31.237	1.000	31.237	.149	.702
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	7958.525	190	41.887		
	Greenhouse-Geisser	7958.525	77.696	102.431		
	Huynh-Feldt	7958.525	84.323	94.382		
	Lower-bound	7958.525	38.000	209.435		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure: pozitívcsúcs					
Transformed Variable: Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	6944.504	1	6944.504	117.065	.000
Nem	8.437	1	8.437	.142	.708
Error	2254.225	38	59.322		

I.B.19.2. Melléklet: Idős házások mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:pozitívcsúcs						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	14175.859	5	2835.172	19.202	.000
	Greenhouse-Geisser	14175.859	1.223	11590.773	19.202	.000
	Huynh-Feldt	14175.859	1.277	11098.244	19.202	.000
	Lower-bound	14175.859	1.000	14175.859	19.202	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	1861.979	5	372.396	2.522	.031
	Greenhouse-Geisser	1861.979	1.223	1522.432	2.522	.113
	Huynh-Feldt	1861.979	1.277	1457.739	2.522	.111
	Lower-bound	1861.979	1.000	1861.979	2.522	.121
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	27315.551	185	147.652		
	Greenhouse-Geisser	27315.551	45.252	603.631		
	Huynh-Feldt	27315.551	47.260	577.980		
	Lower-bound	27315.551	37.000	738.258		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:pozitívcsúcs					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	12078.317	1	12078.317	43.122	.000
Nem	1051.172	1	1051.172	3.753	.060
Error	10363.554	37	280.096		

I.B.20. Melléklet: A megoldott problémák narratív mintázatai

I.B.20.1. Melléklet: *Fiatal házások* mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:megoldott						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	11213.650	5	2242.730	48.066	.000
	Greenhouse-Geisser	11213.650	1.960	5721.345	48.066	.000
	Huynh-Feldt	11213.650	2.120	5289.884	48.066	.000
	Lower-bound	11213.650	1.000	11213.650	48.066	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	711.483	5	142.297	3.050	.011
	Greenhouse-Geisser	711.483	1.960	363.008	3.050	.054
	Huynh-Feldt	711.483	2.120	335.632	3.050	.050
	Lower-bound	711.483	1.000	711.483	3.050	.089
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	8865.200	190	46.659		
	Greenhouse-Geisser	8865.200	74.479	119.030		
	Huynh-Feldt	8865.200	80.553	110.054		
	Lower-bound	8865.200	38.000	233.295		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:megoldott					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	10533.750	1	10533.750	90.646	.000
Nem	170.017	1	170.017	1.463	.234
Error	4415.900	38	116.208		

I.B.20.2. Melléklet: Idős házások mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:megoldott						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	27335.621	5	5467.124	35.449	.000
	Greenhouse-Geisser	27335.621	1.359	20111.911	35.449	.000
	Huynh-Feldt	27335.621	1.429	19126.533	35.449	.000
	Lower-bound	27335.621	1.000	27335.621	35.449	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	302.187	5	60.437	.392	.854
	Greenhouse-Geisser	302.187	1.359	222.331	.392	.598
	Huynh-Feldt	302.187	1.429	211.438	.392	.608
	Lower-bound	302.187	1.000	302.187	.392	.535
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	29302.358	190	154.223		
	Greenhouse-Geisser	29302.358	51.649	567.340		
	Huynh-Feldt	29302.358	54.310	539.543		
	Lower-bound	29302.358	38.000	771.115		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:megoldott					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	19350.104	1	19350.104	58.531	.000
Nem	234.037	1	234.037	.708	.405
Error	12562.692	38	330.597		

I.B.21. Melléklet: A megoldatlan problémák narratív mintázatai

I.B.21.1. Melléklet: *Fiatal házások* mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:megoldatlan						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	9491.238	5	1898.248	17.717	.000
	Greenhouse-Geisser	9491.238	1.219	7785.067	17.717	.000
	Huynh-Feldt	9491.238	1.271	7464.673	17.717	.000
	Lower-bound	9491.238	1.000	9491.238	17.717	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	656.338	5	131.268	1.225	.299
	Greenhouse-Geisser	656.338	1.219	538.352	1.225	.284
	Huynh-Feldt	656.338	1.271	516.197	1.225	.286
	Lower-bound	656.338	1.000	656.338	1.225	.275
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	20356.592	190	107.140		
	Greenhouse-Geisser	20356.592	46.328	439.401		
	Huynh-Feldt	20356.592	48.317	421.317		
	Lower-bound	20356.592	38.000	535.700		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:megoldatlan					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	8248.538	1	8248.538	33.488	.000
Nem	338.438	1	338.438	1.374	.248
Error	9359.858	38	246.312		

I.B.21.2. Melléklet: Idős házások mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:megoldatlan						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	7744.900	5	1548.980	22.246	.000
	Greenhouse-Geisser	7744.900	1.461	5299.861	22.246	.000
	Huynh-Feldt	7744.900	1.545	5012.758	22.246	.000
	Lower-bound	7744.900	1.000	7744.900	22.246	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	184.733	5	36.947	.531	.753
	Greenhouse-Geisser	184.733	1.461	126.414	.531	.536
	Huynh-Feldt	184.733	1.545	119.566	.531	.545
	Lower-bound	184.733	1.000	184.733	.531	.471
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	13229.367	190	69.628		
	Greenhouse-Geisser	13229.367	55.531	238.234		
	Huynh-Feldt	13229.367	58.711	225.329		
	Lower-bound	13229.367	38.000	348.141		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:megoldatlan					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	6120.600	1	6120.600	37.861	.000
Nem	19.267	1	19.267	.119	.732
Error	6143.133	38	161.661		

I.B.22. Melléklet: Mintázatok a teljes szövegtörzs szintjén

I.B.22.1. Melléklet: *Fiatalkorú házaspárok mintázatai*

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure: Teljesszöveg						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	41346.083	5	8269.217	126.518	.000
	Greenhouse-Geisser	41346.083	1.557	26546.791	126.518	.000
	Huynh-Feldt	41346.083	1.580	26166.550	126.518	.000
	Lower-bound	41346.083	1.000	41346.083	126.518	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	1240.046	5	248.009	3.794	.002
	Greenhouse-Geisser	1240.046	1.557	796.188	3.794	.034
	Huynh-Feldt	1240.046	1.580	784.783	3.794	.033
	Lower-bound	1240.046	1.000	1240.046	3.794	.053
Error(változók)	Sphericity Assumed	51634.537	790	65.360		
	Greenhouse-Geisser	51634.537	246.082	209.827		
	Huynh-Feldt	51634.537	249.658	206.821		
	Lower-bound	51634.537	158.000	326.801		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure: Teljesszöveg					
Transformed Variable: Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	37076.204	1	37076.204	267.480	.000
Nem	640.267	1	640.267	4.619	.033
Error	21900.863	158	138.613		

I.B.22.2. Melléklet: Idős házások mintázatai

Tests of Within-Subjects Effects						
Measure:Teljesszöveg						
Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
változók	Sphericity Assumed	73161.433	5	14632.287	118.769	.000
	Greenhouse-Geisser	73161.433	1.286	56894.897	118.769	.000
	Huynh-Feldt	73161.433	1.300	56273.474	118.769	.000
	Lower-bound	73161.433	1.000	73161.433	118.769	.000
változók * Nem	Sphericity Assumed	659.333	5	131.867	1.070	.375
	Greenhouse-Geisser	659.333	1.286	512.739	1.070	.319
	Huynh-Feldt	659.333	1.300	507.138	1.070	.320
	Lower-bound	659.333	1.000	659.333	1.070	.302
Error(vál tozók)	Sphericity Assumed	97327.233	790	123.199		
	Greenhouse-Geisser	97327.233	203.173	479.036		
	Huynh-Feldt	97327.233	205.417	473.804		
	Lower-bound	97327.233	158.000	615.995		

Tests of Between-Subjects Effects					
Measure:Teljesszöveg					
Transformed Variable:Average					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Intercept	54511.204	1	54511.204	210.887	.000
Nem	490.204	1	490.204	1.896	.170
Error	40840.592	158	258.485		

II. VIZSGÁLAT – MELLÉKLETEK

II.A. Kérdőívcsomag

A következő kérdőívek kitöltésével egy pszichológiai kutatáshoz nyújt segítséget, amely házasságban élő személyeket mér fel. A válaszadás önkéntes, névtelen, az adatok összesített formában kerülnek feldolgozásra. Köszönöm a közreműködését!

II.A.1. Melléklet: Általános adatok

1. Neme:
2. Életkora:
3. Lakhelye:
4. Hány éve házas?
5. Házasságkötése előtt élt-e házastársával élettársi kapcsolatban? 1.) Igen 2.) Nem
6. Karikázza be, hogy az Ön családjára, az elsőszülött gyermek életkora szerint, az alábbi életciklusok közül melyik jellemző:
 - a. Újjonnan házasodott pár, gyermek nélkül
 - b. Csecsemőt és/vagy kisgyermeket (0-3 éves korig) nevelő család
 - c. Óvodáskorú (3-6 éves) gyermeket nevelő család
 - d. Iskolás (6-14 éves) gyermeket nevelő család
 - e. Serdülő (14-18 éves) gyermeket nevelő család
 - f. Felnövekedett gyermeket kibocsátó család
 - g. Magukra maradt, még aktív (munkahellyel rendelkező) szülők családja
 - h. Idős házaspár családja nyugdíjazás után

II.A.2. Melléklet: A párkapcsolattal való elégedettség mérése

Arra kérjük, hogy 1-től 10-ig terjedő skálán értékelje kapcsolatának egyes jellemezőit.

1. Egyes kapcsolatokban a partnerek bármilyen témáról nyíltan, őszintén tudnak egymással beszélni, anélkül, hogy védekezésre kényszerülnének. Ez mennyire jellemző az Ön kapcsolatára?

Egyáltalán nem 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Teljes mértékben 10
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------

2. Fontos a párkapcsolatban élőknek szeretetet kapni és elfogadni. Azok, akik erre képesek, nem kényszerülnek rá, hogy játszmákban éljék életüket. Az Ön kapcsolatát mennyire jellemzi az őszinte szeretet átadása és elfogadása?

Egyáltalán nem 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Teljes mértékben 10
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------

3. A szexualitás egyes pároknál spontán jellegű, a szexuális együttlétet intenzív öröm hatja át, és nyíltan, őszintén lehet beszélgetni a szexszel kapcsolatos kérdésekről. A partnerek nemcsak önmagukra, hanem a másik fél örömeire is figyelnek, és az intim pillanatok az „egyesülés”, az erős kötődés élményével társulnak. Az Ön kapcsolatára mennyire érvényesek ezek a jellegzetességek?

Egyáltalán nem 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Teljes mértékben 10
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------

4. Egyes kapcsolatokban a partnerek gondoskodnak egymásról, felelősséget vállalnak egymás iránt. Szükségleteiket egy közös rangsorba rendezik, nem pedig két külön, egyéni szükségletsor kielégítésére törekednek közös életükben. Mennyire jellemzi az Ön kapcsolatát a kölcsönös felelősségvállalás, gondoskodás és a közös szükségletek jelenléte?

Egyáltalán										Teljes
nem	2	3	4	5	6	7	8	9		mértékben
1										10

5. Egyes párok élvezik az együtt töltött pillanatokot, sok vidám percet élnek meg együtt, és eközben időnként akár gyermeki, játékos módon is tudnak viselkedni. Mennyire jellemzi az Ön kapcsolatát a játékoság, a vidámság?

Egyáltalán										Teljes
nem	2	3	4	5	6	7	8	9		mértékben
1										10

6. Minden kapcsolatnál fontos, hogy a partnerek elfogadják és tiszteljék egymás egyéniségét. Ehhez szükséges felismerni és tolerálni azt, hogy a másik fél szükségleteiben, véleménye tekintetében esetenként különbözik tőlünk. Mennyire jellemző az Ön kapcsolatára egymás egyéniségének kölcsönös tisztelete, és a különbségek iránti tolerancia?

Egyáltalán										Teljes
nem	2	3	4	5	6	7	8	9		mértékben
1										10

7. A jó párkapcsolatok egyik jellemzője, hogy a partnerek belőlük energiát merítenek a hétköznapi kihívásaihoz. Megadják az állandóság, a biztonságos és otthonos élettér érzését. Az ilyen párkapcsolat a partnerek számára életük egyik legfontosabb része. Mennyire érvényesek ezek a jellegzetességek erre a kapcsolatra?

Egyáltalán										Teljes
nem	2	3	4	5	6	7	8	9		mértékben
1										10

8. Egyes partnerek, annak ellenére, hogy a közös élet elsőrendű fontosságú, rendelkeznek bizonyos önállósággal a kapcsolaton belül is. Ha szükség van rá, egyedül is meg tudják állni a helyüket a világban, és mégis önként választják a párkapcsolatot. Ön szerint erre a kapcsolatra mennyire jellemző az önállóság megőrzése, és ezzel együtt a kapcsolat vállalása?

Egyáltalán nem 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Teljes mértékben 10
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------

9. A jónak elismert kapcsolatokban a partnerek viszonylag objektíven, reálisan érzékelik a hétköznapi élet szorongásait, stresszhelyzeteit. Mennyire jellemző erre a kapcsolatra a problémák objektív, reális felfogása?

Egyáltalán nem 1	2	3	4	5	6	7	8	9	Teljes mértékben 10
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------

II.A.3. Melléklet: Pervin és Lilly: Az énkép mérése szemantikus differenciállal

Az alábbi tulajdonság-ellentétekkel 1-től 7-ig terjedő skálán karikázza be a véleményét ÖNMAGARÓL.

Mennyire vagyok

társaság kedvelő	1-2-3-4-5-6-7	zárkózott (e 1)
jó	1-2-3-4-5-6-7	rossz (e 2)
rideg	1-2-3-4-5-6-7	szívélyes (e 3)
önző	1-2-3-4-5-6-7	önzetlen (e 4)
okos	1-2-3-4-5-6-7	buta (e 5)
aktív	1-2-3-4-5-6-7	passzív (a 1)
közömbös	1-2-3-4-5-6-7	tettvágyó (a 2)
lassú	1-2-3-4-5-6-7	gyors (a 3)
lángoló	1-2-3-4-5-6-7	hamvadó (a 4)
erős	1-2-3-4-5-6-7	gyenge (p 1)
laza	1-2-3-4-5-6-7	feszés (p 2)
szigorú	1-2-3-4-5-6-7	elnéző (p 3)
kemény	1-2-3-4-5-6-7	lágú (p 4)

II.A.4. Melléklet: Pervin és Lilly: Az énkép mérése szemantikus differenciállal c. kérdőív alkalmazása a társkép mérésére

Az alábbi tulajdonság-ellentétekkel 1-től 7-ig terjedő skálán karikázza be a véleményét HÁZASTÁRSÁRÓL.

A házastársam mennyire

társaság kedvelő	1-2-3-4-5-6-7	zárkózott (e 1)
jó	1-2-3-4-5-6-7	rossz (e 2)
rideg	1-2-3-4-5-6-7	szívélyes (e 3)
önző	1-2-3-4-5-6-7	önzetlen (e 4)
okos	1-2-3-4-5-6-7	buta (e 5)
aktív	1-2-3-4-5-6-7	passzív (a 1)
közömbös	1-2-3-4-5-6-7	tettvágyó (a 2)
lassú	1-2-3-4-5-6-7	gyors (a 3)
lángoló	1-2-3-4-5-6-7	hamvadó (a 4)
erős	1-2-3-4-5-6-7	gyenge (p 1)
laza	1-2-3-4-5-6-7	feszés (p 2)
szigorú	1-2-3-4-5-6-7	elnéző (p 3)
kemény	1-2-3-4-5-6-7	lágú (p 4)

II.A.5. Melléklet: Benson, P.– Spilka, B.: A Szerető és Kontrolláló Isten Skála

Az alábbi tulajdonság-ellentétekkel 0-tól 6-ig terjedő skálán karikázza be, hogyan vélekedik ISTENRŐL:

Elítélő, büntető	0-1-2-3-4-5-6	Oltalmazó, védelmező
Elutasító	0-1-2-3-4-5-6	Elfogadó
Kifogásoló	0-1-2-3-4-5-6	Elismerő
Szerető	0-1-2-3-4-5-6	Gyűlölő
Engesztelhetetlen	0-1-2-3-4-5-6	Megbocsátó
Szabadságot nyújtó	0-1-2-3-4-5-6	Korlátozó
Ellenőrző	0-1-2-3-4-5-6	Ellenőrzést nem gyakorló
Követelményeket támasztó	0-1-2-3-4-5-6	Követelményeket nem támasztó
Szigorú	0-1-2-3-4-5-6	Engedékeny
Elnéző	0-1-2-3-4-5-6	Hajthatatlan, merev

II.A.6. Melléklet: Benson, P.– Spilka, B.: A Szerető és Kontrolláló

Isten Skála az anyakép mérésére

Az alábbi tulajdonság-ellentétekkel 0-tól 6-ig terjedő skálán karikázza be, hogyan vélekedik az ÉDESANYJÁRÓL. (Amennyiben édesanyja elhunyt, az alábbi kérdőívet az emlékei szerint szíveskedjen kitölteni. Édesanyja elhalálzásának éve:)

Elítélő, büntető	0-1-2-3-4-5-6	Oltalmazó, védelmező
Elutasító	0-1-2-3-4-5-6	Elfogadó
Kifogásoló	0-1-2-3-4-5-6	Elismerő
Szerető	0-1-2-3-4-5-6	Gyűlölő
Engesztelhetetlen	0-1-2-3-4-5-6	Megbocsátó
Szabadságot nyújtó	0-1-2-3-4-5-6	Korlátozó
Ellenőrző	0-1-2-3-4-5-6	Ellenőrzést nem gyakorló
Követelményeket támasztó	0-1-2-3-4-5-6	Követelményeket nem támasztó
Szigorú	0-1-2-3-4-5-6	Engedékeny
Elnéző	0-1-2-3-4-5-6	Hajthatatlan, merev

II.A.7. Melléklet: Benson, P.– Spilka, B.: A Szerető és Kontrolláló

Isten Skála az apakép mérésére

Az alábbi tulajdonság-ellentétekkel 0-tól 6-ig terjedő skálán karikázza be, hogyan vélekedik az ÉDESAPJÁRÓL. (Amennyiben édesapja elhunyt, az alábbi kérdőívet az emlékei szerint szíveskedjen kitölteni. Édesapja elhalálzásának éve:)

Elítélő, büntető	0-1-2-3-4-5-6	Oltalmazó, védelmező
Elutasító	0-1-2-3-4-5-6	Elfogadó
Kifogásoló	0-1-2-3-4-5-6	Elismerő
Szerető	0-1-2-3-4-5-6	Gyűlölő
Engesztelhetetlen	0-1-2-3-4-5-6	Megbocsátó
Szabadságot nyújtó	0-1-2-3-4-5-6	Korlátozó
Ellenőrző	0-1-2-3-4-5-6	Ellenőrzést nem gyakorló

Követelményeket támaztó	0-1-2-3-4-5-6	Követelményeket nem támaztó
Szigorú	0-1-2-3-4-5-6	Engedékeny
Elnézó	0-1-2-3-4-5-6	Hajthatatlan, merev

Köszönjük a segítségét! Amennyiben néhány év múlva ismételen bekapcsolódna hasonló jellegű pszichológiai kutatásba, kérjük, adja meg elérhetőségét:.....

.....
.....

II. B. Hasonlóság-vizsgálatok

II.B.1. Melléklet: Hosszú ideje (20–50 éve) házások énképe és társképe

Correlations							
		Énkép-értékelő	Énkép-aktivitás	Énkép-erő	Társkép-értékelő	Társkép-aktivitás	Társkép-erő
Énkép-értékelő	Pearson Correlation	1	.530**	.166	.700**	.426**	.402**
	Sig. (2-tailed)		.000	.250	.000	.002	.004
	N	50	50	50	50	49	49
Énkép-aktivitás	Pearson Correlation	.530**	1	.251	.407**	.141	.090
	Sig. (2-tailed)	.000		.078	.003	.334	.540
	N	50	50	50	50	49	49
Énkép-erő	Pearson Correlation	.166	.251	1	.317*	.041	-.017
	Sig. (2-tailed)	.250	.078		.025	.778	.908
	N	50	50	50	50	49	49
Társkép-értékelő	Pearson Correlation	.700**	.407**	.317*	1	.420**	.146
	Sig. (2-tailed)	.000	.003	.025		.003	.316
	N	50	50	50	50	49	49
Társkép-aktivitás	Pearson Correlation	.426**	.141	.041	.420**	1	.576**
	Sig. (2-tailed)	.002	.334	.778	.003		.000
	N	49	49	49	49	49	49
Társkép-erő	Pearson Correlation	.402**	.090	-.017	.146	.576**	1
	Sig. (2-tailed)	.004	.540	.908	.316	.000	
	N	49	49	49	49	49	49

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

II.B.2. Melléklet: Rövid ideje (másfél hónap–9 év) házások énképe és társképe

		Correlations					
		Énkép-értékelő	Énkép-aktivitás	Énkép-erő	Társkép-értékelő	Társkép-aktivitás	Társkép-erő
Énkép-értékelő	Pearson Correlation	1	.608**	.229*	.407**	.174	-.090
	Sig. (2-tailed)		.000	.044	.000	.130	.436
	N	78	78	78	77	77	77
Énkép-aktivitás	Pearson Correlation	.608**	1	.475**	.231*	.174	-.004
	Sig. (2-tailed)	.000		.000	.044	.131	.972
	N	78	78	78	77	77	77
Énkép-erő	Pearson Correlation	.229*	.475**	1	.035	.175	-.032
	Sig. (2-tailed)	.044	.000		.764	.127	.784
	N	78	78	78	77	77	77
Társkép-értékelő	Pearson Correlation	.407**	.231*	.035	1	.394**	-.215
	Sig. (2-tailed)	.000	.044	.764		.000	.060
	N	77	77	77	77	77	77
Társkép-aktivitás	Pearson Correlation	.174	.174	.175	.394**	1	.107
	Sig. (2-tailed)	.130	.131	.127	.000		.356
	N	77	77	77	77	77	77
Társkép-erő	Pearson Correlation	-.090	-.004	-.032	-.215	.107	1
	Sig. (2-tailed)	.436	.972	.784	.060	.356	
	N	77	77	77	77	77	77

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

II.B.3. Melléklet: Istenkép–énkép–társkép

Correlations									
		Istenkép-szerető	Istenkép-kontrolláló	Énkép-értékelő	Énkép-aktivitás	Énkép-erő	Társkép-értékelő	Társkép-aktivitás	Társkép-erő
Istenkép-szerető	Pearson Correlation	1	-.542**	.368**	.272**	.111	.325**	.157	.023
	Sig. (2-tailed)		.000	.000	.001	.166	.000	.051	.776
	N	156	156	156	156	156	155	155	155
Istenkép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.542**	1	-.133	-.064	-.066	-.209**	-.224**	-.040
	Sig. (2-tailed)	.000		.098	.426	.414	.009	.005	.619
	N	156	156	156	156	156	155	155	155
Énkép-értékelő	Pearson Correlation	.368**	-.133	1	.502**	.236**	.508**	.311**	.155*
	Sig. (2-tailed)	.000	.098		.000	.002	.000	.000	.048
	N	156	156	166	166	166	165	164	164
Énkép-aktivitás	Pearson Correlation	.272**	-.064	.502**	1	.407**	.307**	.195*	.067
	Sig. (2-tailed)	.001	.426	.000		.000	.000	.012	.393
	N	156	156	166	166	166	165	164	164
Énkép-erő	Pearson Correlation	.111	-.066	.236**	.407**	1	.230**	.135	.052
	Sig. (2-tailed)	.166	.414	.002	.000		.003	.086	.506
	N	156	156	166	166	166	165	164	164
Társkép-értékelő	Pearson Correlation	.325**	-.209**	.508**	.307**	.230**	1	.454**	-.037
	Sig. (2-tailed)	.000	.009	.000	.000	.003		.000	.640
	N	155	155	165	165	165	165	164	164
Társkép-aktivitás	Pearson Correlation	.157	-.224**	.311**	.195*	.135	.454**	1	.359**
	Sig. (2-tailed)	.051	.005	.000	.012	.086	.000		.000
	N	155	155	164	164	164	164	164	164
Társkép-erő	Pearson Correlation	.023	-.040	.155*	.067	.052	-.037	.359**	1
	Sig. (2-tailed)	.776	.619	.048	.393	.506	.640	.000	
	N	155	155	164	164	164	164	164	164

II.B.4. Melléklet: Férjkép–apakép (nők)

Correlations								
		Társkép-értékelő	Társkép-aktivitás	Társkép-erő	Anyakép-szerető	Anyakép-kontrolláló	Apakép-szerető	Apakép-kontrolláló
Társkép-értékelő	Pearson Correlation	1	.447**	-.013	.149	-.019	.230*	-.034
	Sig. (2-tailed)		.000	.898	.146	.853	.024	.750
	N	103	103	103	97	95	96	92
Társkép-aktivitás	Pearson Correlation	.447**	1	.387**	.157	-.089	.233*	-.143
	Sig. (2-tailed)	.000		.000	.126	.390	.022	.173
	N	103	103	103	97	95	96	92
Társkép-erő	Pearson Correlation	-.013	.387**	1	.006	.049	.107	-.066
	Sig. (2-tailed)	.898	.000		.956	.638	.297	.531
	N	103	103	103	97	95	96	92
Anyakép-szerető	Pearson Correlation	.149	.157	.006	1	-.648**	.246*	.044
	Sig. (2-tailed)	.146	.126	.956		.000	.017	.683
	N	97	97	97	97	94	93	90
Anyakép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.019	-.089	.049	-.648**	1	-.018	.008
	Sig. (2-tailed)	.853	.390	.638	.000		.864	.938
	N	95	95	95	94	95	90	88
Apakép-szerető	Pearson Correlation	.230*	.233*	.107	.246*	-.018	1	-.618**
	Sig. (2-tailed)	.024	.022	.297	.017	.864		.000
	N	96	96	96	93	90	96	92
Apakép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.034	-.143	-.066	.044	.008	-.618**	1
	Sig. (2-tailed)	.750	.173	.531	.683	.938	.000	
	N	92	92	92	90	88	92	92

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

II.B.5. Melléklet: Feleségkép–anyakép (férfiak)

		Correlations						
		Társkép-értékelő	Társkép-aktivitás	Társkép-erő	Anyakép-szerető	Anyakép-kontrolláló	Apakép-szerető	Apakép-kontrolláló
Társkép-értékelő	Pearson Correlation	1	.483**	-.037	.197	-.162	.022	-.058
	Sig. (2-tailed)		.000	.777	.131	.221	.876	.688
	N	62	61	61	60	59	55	51
Társkép-aktivitás	Pearson Correlation	.483**	1	.307*	.258*	-.228	.189	-.031
	Sig. (2-tailed)	.000		.016	.046	.083	.167	.827
	N	61	61	61	60	59	55	51
Társkép-erő	Pearson Correlation	-.037	.307*	1	.170	-.096	-.002	.094
	Sig. (2-tailed)	.777	.016		.195	.470	.986	.512
	N	61	61	61	60	59	55	51
Anyakép-szerető	Pearson Correlation	.197	.258*	.170	1	-.696**	.473**	-.075
	Sig. (2-tailed)	.131	.046	.195		.000	.000	.598
	N	60	60	60	61	60	56	52
Anyakép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.162	-.228	-.096	-.696**	1	-.334*	-.044
	Sig. (2-tailed)	.221	.083	.470	.000		.013	.756
	N	59	59	59	60	60	55	52
Apakép-szerető	Pearson Correlation	.022	.189	-.002	.473**	-.334*	1	-.522**
	Sig. (2-tailed)	.876	.167	.986	.000	.013		.000
	N	55	55	55	56	55	56	52
Apakép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.058	-.031	.094	-.075	-.044	-.522**	1
	Sig. (2-tailed)	.688	.827	.512	.598	.756	.000	
	N	51	51	51	52	52	52	52
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).								
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).								

II.B.6. Melléklet: Istenkép–anyakép–apakép (nők)

		Correlations					
		Istenkép-szerető	Istenkép-kontrolláló	Anyakép-szerető	Anyakép-kontrolláló	Apakép-szerető	Apakép-kontrolláló
Istenkép-szerető	Pearson Correlation	1	-.518**	.359**	-.107	.382**	-.046
	Sig. (2-tailed)		.000	.000	.314	.000	.667
	N	97	97	92	90	92	88
Istenkép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.518**	1	-.316**	.172	-.130	-.007
	Sig. (2-tailed)	.000		.002	.104	.215	.952
	N	97	97	92	90	92	88
Anyakép-szerető	Pearson Correlation	.359**	-.316**	1	-.648**	.246*	.044
	Sig. (2-tailed)	.000	.002		.000	.017	.683
	N	92	92	97	94	93	90
Anyakép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.107	.172	-.648**	1	-.018	.008
	Sig. (2-tailed)	.314	.104	.000		.864	.938
	N	90	90	94	95	90	88
Apakép-szerető	Pearson Correlation	.382**	-.130	.246*	-.018	1	-.618**
	Sig. (2-tailed)	.000	.215	.017	.864		.000
	N	92	92	93	90	96	92
Apakép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.046	-.007	.044	.008	-.618**	1
	Sig. (2-tailed)	.667	.952	.683	.938	.000	
	N	88	88	90	88	92	92

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

II.B.7. Melléklet: Istenkép–anyakép–apakép (férfiak)

Correlations							
		Istenkép-szerető	Istenkép-kontrolláló	Anyakép-szerető	Anyakép-kontrolláló	Apakép-szerető	Apakép-kontrolláló
Istenkép-szerető	Pearson Correlation	1	-.584**	.424**	-.226	.476**	-.239
	Sig. (2-tailed)		.000	.001	.092	.000	.094
	N	59	59	58	57	54	50
Istenkép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.584**	1	-.389**	.356**	-.218	.185
	Sig. (2-tailed)	.000		.003	.007	.114	.199
	N	59	59	58	57	54	50
Anyakép-szerető	Pearson Correlation	.424**	-.389**	1	-.696**	.473**	-.075
	Sig. (2-tailed)	.001	.003		.000	.000	.598
	N	58	58	61	60	56	52
Anyakép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.226	.356**	-.696**	1	-.334*	-.044
	Sig. (2-tailed)	.092	.007	.000		.013	.756
	N	57	57	60	60	55	52
Apakép-szerető	Pearson Correlation	.476**	-.218	.473**	-.334*	1	-.522**
	Sig. (2-tailed)	.000	.114	.000	.013		.000
	N	54	54	56	55	56	52
Apakép-kontrolláló	Pearson Correlation	-.239	.185	-.075	-.044	-.522**	1
	Sig. (2-tailed)	.094	.199	.598	.756	.000	
	N	50	50	52	52	52	52
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).							
* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).							